

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

MINDEBOGEN OM JENS HOLDGAARD

Samlet ved

O. CHR. JENSEN DYBKJÆR

DET FOLKELIGE FORLAG

i Samarbejde med

DE SAMVIRKENDE DANSKE HUSMANDSFORENINGER

KØBENHAVN 1938

Edwards
FOE.

MINDEBOGEN OM
JENS HOLDGAARD

MINDEBOGEN OM JENS HOLDGAARD

Samlet ved

O. CHR. JENSEN DYBKJÆR

DET FOLKELIGE FORLAG

i Samarbejde med

DE SAMVIRKENDE DANSKE HUSMANDSFORENINGER

KØBENHAVN 1938

NORDLUNDES BOGTRYKKERI, KØBENHAVN

ENHVER, der som jeg for første Gang traf *Jens Holdgaard*, efter at han var blevet en fremtrædende Deltager i vort offentlige Liv, maatte studse over hans Ydre. — Han var høj, slank og rank, og over hans skarptskaarne Ansigt hvævede sig en høj Pande dækket af sølvhvidt Haar. — Faa er de Mænd, hvis Ydre har haft et saa gediegent Præg af sand Adel som Jens Holdgaards. Hans Blik var fast og roligt. Hans hele Fremtræden i sjælden Grad tillidsvækkende.

Og naar man lærte Jens Holdgaard nærmere at kende, be-
fæstedes det gode Indtryk, man havde faaet ved første Møde.
Jens Holdgaard skuffede ikke.

Jens Holdgaard var en god Mand; thi han viede alle sine Manddomsaa til Arbejdet for andres Vel. Han var ogsaa en klog Mand; thi han rasede ikke i Blinde mod Uret og Misbrug, men fandt velovervejede og virkningsfulde Midler til at hjælpe de undertrykte og forurettede.

Han blev ikke lønnet med Titler eller med Kors og Nøgler paa Bryst og paa Bag, men han vandt Tusinders Tillid og Hengivenhed. — Han vandt ikke noget Grevskab eller stort jordisk Gods, men han var en Fører i Arbejdet for at skabe lysere Kaar for Husmændene. Og dette Arbejde bar Frugter, der tilsammen er værdifuldere end det største Grevskab.

Jens Holdgaards Karakter var fast og ædel. Han var den danske Husmandsstands erklærede Fører. Han vilde højne denne Stand aandeligt, socialt og økonomisk, og gøre den til en politisk Magtfaktor af Betydning.

Den Tillid, han nød hos Tusinder og atter Tusinder, gav ham en stor Magt. Han misbrugte aldrig denne Magt.

Jens Holdgaards offentlige Mandater som Husmændenes Fører og som Medlem af Rigsdagen drog ham ind i mange og omfattende Forhandlinger baade her i Danmark og i Udlandet. Han fik derved en dybere Indsigt, et større Overblik og et videre Udsyn, end den Husmand kan faa, der gaar i Arbejdet hjemme paa sin egen Lod. — Jens Holdgaard var ikke bange for at sætte Samfundets Interesser over Husmandsstandens særlige Interesser, naar han skønnede, at det for Danmarks Skyld var nødvendigt, og saa stor var Husmændenes Tillid til ham, at de fulgte ham, ogsaa naar han krævede af dem, at de skulde sætte Samfundets Interesser over Standens. — Men den Fører, der kan og vil bringe politiske Ofre, naar Danmark er i Nød, han er en sand dansk Adelsmand.

Jeg har gjort mig til Talsmand for, at der i Ikast rejses et Mindesmærke, som kan fortælle sene Slægter, at her boede i første Halvdel af det tyvende Aarhundrede en ædel, uegenyttig og klog Mand, hvis Minde bør holdes højt i Ære.

C. Th. Zahle.

JENS HOLDGAARDS HISTORIE er den fattige Drengs Historie. Den har noget af Eventyrets, men langt mere af Virkelighedens, Handlingens og Arbejdets Præg over sig.

Jens Holdgaard var alle Dage en Arbejdets, ja en Sliddets Mand. Den Rod, hvoraf han var runden, førte det med sig.

Først var det som den praktiske Arbejder i Mark og Have, i Stald og Lo, med Dyr og Planter; senere blev det af mere teoretisk Art, med Mund og Pen, for at hjælpe den Stand, han fra Fødselen tilhørte, frem til at leve under de bedst mulige aandelige og timelige Kaar.

Igennem dette Arbejde voksede og udvikledes han til at blive den ranke og vindende Personlighed, som i saa vide Kredse blev afholdt, beundret eller højagtet, selv af mange, der i mangt og meget nærrede Synsmaader og Ideer, der var vidt forskellige fra dem, han bekendte sig til og saa det som sin Livsopgave at arbejde for.

BARNDOM OG UNGDOM

Jens Holdgaard, der er født den 30. September 1874, stammer fra Herningegnen, fra Hjertet af Jylland. I sin Tid bestod denne Egn af udstrakte Hede- og Mosearealer med ringe Bebyggelse. Nu er dette stærkt ændret, og Landskabet

frembyder mange Skønheder, navnlig set med vestjydske Øjne.

Jens Holdgaards Navn er uløselig knyttet til Ikast Sogn, der ligger ca. 11 km Øst for Herning og spænder over et Areal af 11.315 ha eller ca. 1½ □-Mil. Sognet tæller nu 4800 Indbyggere, hvoraf ca. Halvdelen i Ikast By, der har flere Fabrikker især i Trikotage.

Byen ligger forholdsvis højt, og man har en meget vid Udsigt derfra over en ret frodig Egn.

Lidt Øst og Nord for Byen har man en vældig Dalsænkning med græsrige Enge og opdyrkede Hede- og Mosestrækninger, hvorigennem Storaa eller Holstebroaa begynder sit Løb.

Jens Holdgaard er dog ikke født i Ikast Sogn, men i Gjellerup.

I den lille By *Skovby* mellem Ikast og Hammerum paa Grænsen af Ikast og Gjellerup Sogne stod hans Vugge.

Faderen hed Johannes Jensen og stammede fra Gaarden Holdgaard i Tulstrup, Ikast Sogn. I almindelig Omtale gik han under Navnet Joh. Holdgaard, hvad han slet ikke kunde lide. Sønnen fandt senere Navnet saa smukt og velklingende, at han søgte og fik Ret til at bære og beslaglægge det. Hans fulde Navn blev da *Jens Christian Jensen Holdgaard*. (N)

Moderen hed *Maren Sand* og stammede fra Slægten Sand paa Vedersø Klit.

Det var i et saare fattigt Hjem, J. H. voksede op. Faderen var til en Begyndelse Daglejer, der dog havde saa megen Jord, at der kunde holdes en Ko; men senere blev han Bestyrer paa Siggaard i Tulstrup, og derefter købte han i Gaardens Nabolag i Tulstrup Østermose et Hedebrug paa 9 Tdr. Land, hvoraf ca. en Trediedel var opdyrket. Først brugte han Stude som Trækraft, men senere blev der ved Hjælp af en Mælketur Raad til at have et Par russiske Heste i Stedet for.

Børneflokket blev efterhaanden stor; der var 8 Søskende, og det kneb ofte med at skaffe Brødet til de mange Munde. Nu og da bankede Nøden og Sulden paa Dørene. Det hændte ikke saa sjældent, at man maatte nøjes med Rugbrød uden Smør, men kun med Salt paa; herligt var det, naar der da kunde vanke et Stykke Ost til.

Ved Juletid var det dog anderledes; thi da gik Faderen ud og slagtede for Folk. I de Tider slagtede og nedsaltede man især ved Juletid Svin og Kreaturer til Brug Aaret igennem. Han var en meget dygtig og proper Mand til dette Arbejde og fik rigeligt Sul med hjem, og da skulde der ikke spares, men Faderens Ord lød: »Nu skal I spise, alt hvad I kan, for nu har vi Mad nok.«

Tidligt maatte Børnene ud at tjene om Sommeren, og det blev ogsaa Jens Holdgaards Lod; det var ikke altid let. Jens havde smaa Kræfter, — han vejede kun 3½ Pund, da han kom til Verden. I de første Aar led han af Engelsk Syge, og han var lille og spinkel af Vækst op gennem Barndomsaarene og i de første Ungdomsaar. Først efter 20 Aars Alderen afsluttede han sin Vækst og fik sin smukke, ranke Skikkelse.

»Den bette Dreng« hed han gerne hos Præsten under Konfirmationsforberedelsen.

Der stilledes ofte store Krav til en »Hjorddreng« i disse Tider. I magre Egne hørte et ret vidtstrakt Jordtilliggende til en almindelig Bondegaard. Ofte græssede Malkekøerne i en Retning fra Gaarden, Ungkvæget i en anden og Faarene i en tredje. De skulde sættes ud paa Græs og trækkes hjem eller vandes og jævnlig flyttes; der var ikke Tid til at lunte af Sted; meget af Tiden maatte det ske i Løb, og Strømper og Træsko var kun sjældent paa Fødderne Sommeren igennem; det var altfor tung en Ballast. J. H. har ikke været den eneste Dreng, der fra Madmoderen fik Bud om at løbe hele Vejen frem og

tilbage, naar han f. Eks. skulde bringe Middagsmaden ud i Engen til Folkene. Værre var Paabudet om ikke at røre Levningerne, naar Kosten iøvrigt var knap og daarlig nok.

Det er forstaaeligt, at nogle levnede Pandekager engang fristede over Evne, og at dette havde saa ubehagelige Følger, at Begivenheden brændte sig ind i Drengens Sind tilligemed andre af lignende Art.

Selv om det ofte var knapt med Føden og trangt med Pladsen i de smaa Stuer i Hjemmet, saa var det dog en herlig Festdag, naar Sommertjenesten var forbi, og man vendte tilbage til Far, Mor og Søskendeflokken. Da navnlig de første Dage; men ellers kunde det jo nok af og til gaa livligt til i den store Flok, hvoraf Jens var den ældste. Der var ikke altid absolut Enighed. Gik Bølgerne for højt, maatte Mor jo ind for at dæmpe Striden. Jens lod ved hendes Indtræden altid stille, from og uskyldig, men naar hun trak sig tilbage, lød Raabene snart paany derindefra: »Jens plukker (napper)«, og Moderen maatte mere end en Gang udbryde overfor den drilske Fyr: »Din slemme Knægt; hvad skal der dog blive af dig, naar du bliver stor?« »Men,« lagde hun undertiden til, »det stille Vand har jo den dybe Grund.«

Det bedste Middel til at skaffe nogenlunde Ro og Fordragelighed i en saa stor Børneflokk er jo at sætte dem i Virksomhed, tilfredsstille deres Virketrang. Dette har Forældrene sikkert forstaaet; thi saa snart de blev store nok dertil, blev de sat til nyttigt Arbejde, ogsaa i de lange Vinteraftener.

Bindestuens Saga tilhører ikke blot de Egne, hvor St. St. Blicher færdedes, men strakte sig helt ind i Herningegnen.

I Jens Holdgaards Barndomshjem hæklede Børnene Benklæder, Børnetrøjer og Huer. Varerne sendtes over til en Uldhandler fra Egnen, der havde bosat sig paa Lolland.

Jens tjente en Tid regelmæssigt 50 Øre om Dagen ved Hæklingen. Han var praktisk og fingernem og kunde selv lave Hæklenaalene. Mønstrene blev leveret af Køberen, og Jens var en hel Svend til at hitte ud af de nye og undertiden indviklede Mønstre.

Med Jens Holdgaards Skolegang har det været saa som saa. Hjemmet laa noget afsides i en Egn, hvor Bebyggelsen var spredt. En Tid var der Skole nogle Eftermiddage om Ugen i en Stue i hans Hjem. I 1886 byggedes en ny Skole i Faurholt, og der ansattes en ung og dygtig Lærer. Her undervistes han de to sidste Aar af sin Skoletid, fire Dage om Ugen om Vinteren og to Dage (6-12) om Sommeren. Livlig og opvakt, som han var, er der næppe Tvivl om, at denne Undervisning har givet ham et godt Udbytte.

Et Træk, der ogsaa brændte sig ind i hans Erindring, var, at han paa Konfirmationsdagen maatte stille i sin Mors noget udtraadte Sko, og Klæderne var opsigtsvækkende mærkelig syet. Begge Dele var han meget skamfuld over. Men der var ikke Raad til mere.

Af denne korte Skildring af hans Barndomshjem maa man dog ikke slutte, at J. H. har haft en mørk og trist Barndom. Det er givet, at det gør et godt og forstaaende Barnehjerte ondt at mærke Forældrenes Bekymring og Ængstelse for Udkommet, og det efterlader let en Følelse af Medlidenhed med dem, som aldrig glemmes.

Men Barnets Liv er som Regel let og flagrende, saa det først senere fæstner sig derved, mens det i selve Barndomstiden bliver en Vane at leve under de smaa Kaar.

Børnene mødte Kærlighed og Forstaaelse, og i det lille Hjem var der den Glæde over Samlivet, der trods alt er af højere og mere langtrækkende Værdi end de timelige Kaar.

Efterhaanden som Børnene voksede til, fløj ud af Reden og gik over i de unges Rækker, var Barndomshjemmet stadig det kæreste og bedste Samlingssted.

Jens Holdgaard glemte aldrig, hvad han skyldte dette Hjem, og hvad han heller aldrig glemte var, at et saadant Hjem havde fortjent bedre økonomiske Kaar; thi selvfølgelig kan det ikke undgaas, at en stor Fattigdom øver et vist Tryk over Hjemmet.

Det er let at forstaa, at følgende Vers af Joh. Skjoldborg kunde finde Genklang i hans Sind:

Vi glemmer ej en lille, fattig Stue
med nøgne Vægge, Gulv af stampet Ler,
med sparsomt Brændsel kun paa Ovnens Grue,
i Dynen Hø og Halm for Dun og Fjer.
Endnu vi hører Stormene derude,
hvor Udmarkshytten Uvejrdaaben fik,
igennem Sprækker og utætte Ruder,
den Blæst, den var vor Barnetids Musik.

Her har vi vel vor Barndomsglæde drukket,
men stundom var her trist og fattig-tyst,
naar Mo'r sit Hoved hælded, sorgfuldt sukked,
mens hun den mindste trykked til sit Bryst.
Her sad vor Fa'r saa tavs og tung i Blikket,
saa mørke Skyer over Panden laa —
da standsed Legen, kun Pendulet dikked,
vi vidste alle, hvad han tænkte paa.

Det Hytte-Minde i vort Hjerte brænder,
det slukkes aldrig, før vi gaar i Grav.
Derfor vi nu vil knytte vore Hænder
til Kamp for Hyttens Børn og Rettens Krav.
Nu skal den Smaamand ikke længer lide,
den gamle Samfundsbygning gaa i Grus.
Vi stiller os i Kamp paa Lysets Side
og bygger Danmarks nye Folkehus.

Iagttag man ham nøje, naar disse Linier blev sunget, var det let at mærke paa hans Stemmes Klang, at Ordene fik fine Strenge i hans Sjæl til at dirre. Man forstod, at Sangen altid kaldte visse Minder levende frem og var een af Løftestængerne for hans Virke inden for Husmandsbevægelsens Omraade.

Den første halve Snes Aar efter Konfirmationen har han Tjeneste hos forskellige Gaardmænd i sin Hjemegn.

Her gjorde han sine Erfaringer, der blev af afgørende Betydning for hans senere Virksomhed til Højnelse af Smaafolks Kaar.

Man gør vel i at huske paa, at i J. H.s Ungdomstid for 40-50 Aar siden var Tyendeforholdene vidt forskellige fra, hvad de er i Dag.

Arbejdsdagen var lang. Om Sommeren fra 4-5 Morgen til 9-10 Aften, dog som Regel med et Par Timers Middagspause. Karlekamrene var tit nogle slemt uhyggelige Hummere. Der kunde dog være meget stor Forskel fra de bedste til de daarligste Pladser baade med Hensyn til Arbejde og Forplejning.

Saavidt det kan skønnes, har J. H. dog haft nogle af de daarligste Pladser. Et Aars Tid tjente han og en yngre Broder

sammen, hvor der herskede saa stor Nærighed, at man knap undte Folkene Føden. De to Brødre tyede ofte hjem om Aftenen, og det var en forbavsende Mængde Rundtenommer, de kunde sætte til Livs. — Det kunde dog hænde, naar Husbondsfolkene ikke var hjemme, at Jens selv gik i Madkælden og gjorde Indhug paa Sulevarerne for at tage Revanche.

Spurgte man ham, hvordan han turde vove det, svarede han gerne: »Det manglede blot, at vi, som gør Arbejdet, ikke ogsaa skulde have Føden.«

Madmoderen vovede heller ikke at sige noget, thi hun havde Respekt baade for hans dygtige Slid og hans vittige Tunge.

Han var ikke morsom at komme ud for, naar han lod sit drillende og ætsende Vid spille.

Efter Bortrejsen fra en af Pladserne erklærede Konen i Huset, at Mage til drilsk Knægt havde hun aldrig haft i sit Brød.

Et Sted var Madmoderen saa snu, naar hun bagte Æggekage til Middag, da at holde Panden paa skraa, saa Kagen blev meget tykkere i den ene Side end i den anden. Derefter passede hun paa, naar hun satte den paa Bordet, at den tynde Del vendte mod Folkene.

Jens Holdgaard kunde ogsaa nok være opfindsom og gik ikke af Vejen for en mere eller mindre uskyldig Spas.

Dengang var Aftenerne ikke som nu Tyendets egne, heller ikke Vinteraftenerne.

Pigerne maatte karte, spinde eller sy og strikke, og til Karlene var der ogsaa adskilligt Husflidsarbejde at udrette, f. Eks. Fletning af Kurve og Løbe, Snoning af Halmsimer til at binde Straataget fast med, Kostebinding m. m.

Et Sted fandt Konen i Huset paa, at Karlene skulde sidde og ribbe Fjer om Aftenen. Dette behagede dem ikke, og de

blev derfor med J. H. i Spidsen efterhaanden besat af en epidemisk Nysen, der medførte, at de lette Dun hvirvledes op i Luften og rundt i Stuen. Dette blev dog Konen for meget, og de blev ikke tiere anmodet om at tage fat paa dette Arbejde.

I et Par Aar havde han Plads nærmere inde ved Herning, men blev her udsat for et saa forfærdeligt Slid, at han tænkte alvorligt paa at løbe derfra. Kun Hensynet til sine Forældre fik ham til at holde ud, til Fæstemaalet var udløbet.

I fem Aar tjente han paa eet Sted. Her fik Folkene en god Behandling, og han og en hjemmевærende Søn kom som Regel rigtig godt ud af det med hinanden; det kunde dog hænde, at de blev uenige om et eller andet, og Sønnen kunde da i Stridens Hede, og naar han ikke kunde klare sig med Grunde, udbryde: »A rejner denneme et saan en Husmands-søn!« Dette var næsten det værste, man kunde saare J. H. med. Han taalte ikke, at man spottede hans eller hans Hjemms Fattigdom. Efter hans og alle rettænkende Menneskers Mening er ens personlige Menneskeværd ikke mindre, fordi man ikke fra Fødselen tilhører et velhavende Hjem. Men han og mange andre, der er opvokset under trange timelige Kaar, forstaar meget godt, at hvad hin unge Mand udtalte i Stridens Hede, det laa gemt i manges Sind. Det er baade en dum og uretfærdig Tankegang, der let efterlader en Brod i deres Sind, den tager Sigte paa.

Der er mange Eksempler paa, at Jens Holdgaard, ogsaa efter at han var blevet den skattede og ansete Mand i vide Kredse, aldrig anlagde denne snæversynede Maalestok.

For ham var Personligheden uden Hensyn til Stand, Stilling eller Formue altid det afgørende. Han følte sig altid som Husmanden, hvis Stand og Stilling var hans Adelsmærke.

Han fik ingen Undervisning eller boglig Uddannelse i Ungdomsaarene. Han var hverken paa Efter-, Høj- eller Land-

brugsskole. Bogsamling fandtes vist ikke i Sognet, og han har heller ikke besøgt nogen Aftenskole. I Hjemmet fandtes saa godt som ingen Bøger. Tiden var optaget af den lange og ofte haarde Arbejdsdag, af Kampen for Tilværelsen.

Om Søndagen hvilede man ud, men det betød ikke altid en Fridag for Tyendet; nogle maatte passe hjemme og udføre det Arbejde, som ogsaa denne Ugedag krævede. Hverken Lønnens Størrelse eller den Tids Færdselsmidler betingede mange eller lange Udflugter. Ungdommen var henvist til stedlige, mest mindre Sammenkomster.

Og dog var det ikke mindst i fattige vest- og midtjydske Egne, at Ungdommen blev grebet af aandelige Strømninger som Højskolebevægelsen og den dertil knyttede grundtvigske Ungdomsbevægelse eller de fra Indre-Mission udgaaede kristelige Ynglinge- og Pigeforeninger, der nu almindelig kendetegnes ved Bogstaverne »K. F. U. M.« og »K. F. U. K.«.

Jens Holdgaards Hjem var præget af den stilfærdige, jævne, gammeldags Guds frygt, der hvilede i Troen paa Guds Forsyns Styrelse, men i øvrigt ikke gav sig stærke ydre Udslag.

I 1896, da J. H. var først i Tyverne, gik der imidlertid en stærk religiøs Vækkelse i indre-missionsk Retning over hans Hjemegn.

Ogsaa han blev grebet af den, og det er ikke for meget sagt, at den satte sit alvorlige, kristelige Præg paa hele hans senere Udvikling. Den medførte for ham en stærk Ansvarsfølelse for alle hans Handlinger og hele hans Færd; den dannede Baggrunden for hans udprægede Retfærdsfølelse og hans Medfølelse med alle de lidende og fortrykte, og det var sikkert den, der i høj Grad var Aarsag til, at han i sin Bedømmelse af Mennesker saa bort fra de ydre Ting som Stand, Stilling og økonomiske Kaar for helt at bedømme dem efter deres Personlighedsværdi.

Der dannedes i Ikast en Afdeling af »K. F. U. M.«, og J. H. blev Formand for den; det vil heraf ses, at han allerede nu begynder at træde i Forgrunden.

Kort efter vaagner Trangen hos ham til selvstændig Virksomhed, og allerede 24 Aar gl. i 1898 køber han sig en lille Ejendom, der grænsede til Faderens. Kosten fik han hjemme, men allerede et Aars Tid efter solgte han igen Ejendommen.

Muligvis har han draget den Lære deraf, at det vilde være meget vanskeligt for en ubemidlet ung Landmand at opnaa tilfredsstillende selvstændig Eksistens ved Landbrug, og Daglejernes Kaar var ikke egnet til at tiltrække et fremadstræbende ungt Menneske.

Saa maatte man se at arbejde sig frem til noget andet, og det gik da ham, som det *er* gaaet og *gaar* saa mange andre: han besluttede at forsøge sin Lykke i Byen.

Han rejste ind til Herning og fik her Plads som Murerarbejdsmand. Men kort efter indtraf i 1899 den store Lock-out, og Arbejdet slap op.

Nu rejste han til Aarhus, hvor han fik Plads hos en Kul- og Brændehandler Frederiksen i Brammersgade, og her kom han til at leve under saa hyggelige og hjemlige Forhold, at de unge i dette Hjem og han aldrig glemte hinanden, men nu og da senere mødtes og opfriskede gamle Minder.

Stillingen var familiær. J. H. fik Kost og Logis, og Forholdet var her som i gode Hjem paa Landet, hvor Husbondsfolk og Medhjælpere efter Arbejdet tilbringer Tiden sammen i hyggeligt og fortroligt Samvær.

Ved det smukke Forhold mellem Forældre og Børn og den gode Tone, der i det hele herskede i dette Hjem, befandt han sig saa vel, at han aldrig havde Lovord nok for det, men det kom for ham til at staa som det ideale Hjem.

Dermed er vi naaet til Slutningen af J. H.s Ungdomstid.

Det havde været et Tidsrum præget af store Krav til dagligt, slidsomt Arbejde uden Iblanding af store ydre Begivenheder, uden Indsamling af mange eller omfattende Kundskaber. Den boglige Lærdom tyngede ikke, og den kunde der ikke bygges paa.

Der var heller ikke sammensparet synderligt af Kapital til at komme i selvstændig Stilling.

I Hjemmet var der god Brug for den indtjente Løn til Hjælp til Bedriften og de mange yngre Søskenes Underhold. Til Gengæld hjalp Mor saa til med at holde Klæderne i Orden, og til Fornyelsen medgik ogsaa en Part af Lønnen.

Saaledes er det gaaet saa mange unge fra Smaahjem, og synderlig anderledes er det næppe gaaet for Jens Holdgaard.

Det kunde ikke siges for hans Vedkommende, at Fremtiden tegnede sig lys og straalende, hvad det timelige Udkomme angik; thi Kundskaberne afgav heller ikke Adgangsbevis til anselig Stilling, og der var næppe nogen, der anede, at han bar en Marskalsstav i Tornysteren i det Øjeblik, han traadte ind over Manddomsalders Dørtærskel for at træde ind paa denne Del af Livets Kampplads.

EGET HJEM

Opholdet i Aarhus varede kun 9 Maaneder. Jens Holdgaards Fader blev angrebet af en haabløs Sygdom, og der gik derfor Bud efter Sønnen om at komme hjem og overtage Ejendommen.

Han fulgte Opfordringen. Der aabnede sig derved en uventet Lejlighed til at faa eget Hjem.

Før han rejste til Aarhus, var han nemlig blevet forlovet med den Kvinde, der blev hans trofaste Livsledsagerinde gennem en lang Aarrække. Hun var fra Nabobyen Faurholt, og

det kunde nok have noget tillukkende ved sig for dem begge at danne deres Hjem i Barndomsegnen.

Sørine, som Fru Holdgaard altid kaldes mellem Venner, var Datter af Hmd. og Snedker Jens P. Sørensen og født 1879. Ogsaa i dette Hjem var der smaa Kaar. Moderen syede en Del for fremmede, og da Faderen ogsaa var meget ude paa Arbejde, og Sørine var den ældste af Søkendeflokken, faldt det i hendes Lod ofte at udføre strengt, udvendigt Arbejde. Med Studeforspandet maatte hun køre Gødning ud, hente Tørv o. s. v. Det var tit et haardt Slid, og Studene kunde være slemt stædige og drilske at have med at gøre.

Forældrene var retskafne og brave Folk. Da Sørine fik Lov at komme ud fra Hjemmet for at lære andre Skikke at kende, gav Moderen hende de to Formaninger med paa Vejen: »Glem ikke at bede dit Fadervor, og hold dig borte fra alt daarligt.«

Det var i Foraaret 1900, J. H. overtog sin Faders Ejendom, og den 9. November 1900 holdt de Bryllup.

Der blev kun Raad til det allernødvendigste Bohave; til Gengæld var Glæden des større, hver Gang det blev muligt at skaffe et Stykke Indbo til Veje, selv om det var brugt, thi nyt var der ikke Raad til.

Men var det kun smaat med Velstanden, saa der maatte spinkes og spares overalt, var der des rigeligere med Arbejde. Fra Morgen tidligt til Aften silde var der fuldtop at gøre for det unge Par.

Efter 5 Aars Forløb byttede de Ejendommen bort med en større i Nabolaget. De skulde betale 1000 Kr. kontant ved Byttet. Disse Penge tilvejebragtes med meget Besvær ved, at 10 Mænd blandt Venner og Bekendte gik i Kaution for Laanet af dem.

Kort efter blev J. H. fængslet til Sygelejet i længere Tid

paa Grund af et Benbrud. Heller ikke nu svigtede Naboer og Venner, men tog Haand i Hanke med Udførelsen af Arbejdet.

Paa ovenstaaende Billede ser man dette deres andet Hjem, hvor Humlerankerne snor sig op ad Muren, mens Morgenfruerne pranger nedenfor i gylden Glans.

Det vil ikke undre dem, der kendte Jens Holdgaard, at der ret hurtigt gik Bud efter ham fra det offentlige Liv.

Det maatte gaa saaledes. En Mand med hans tillidvækkende Karakter, redelige Sind, praktiske Sans og sunde Omdømme faar vanskeligt Lov at leve længe i Ubemærkethed.

I Ungdomsaarene havde han egentlig ikke vist synderlig Interesse for politiske Spørgsmaal eller andre offentlige Sager. Da de stærke politiske Brydninger og Kampe i Slutningen af forrige Aarhundrede med Provisorietidens Forfatningsstridigheder afsluttedes med Forliget i 1894, var han jo kun en 20-aarig Yngling. Herom siger han selv:

»I mine unge Dage havde jeg ikke synderlig politisk Interesse, men jeg kan tydeligt huske, at min Far, der var ivrig Bergianer, læste op af Rigsdagsreferaterne. Det var egentlig først, efter at jeg blev gift efter Aarhundredskiftet, at jeg befattede mig med offentlige Sager. Grunden hertil var simpelt hen, at vi var meget fattige, og hver Dag krævede haardt Arbejde for Føden. Jeg var den ældste af 8 Søskende, og vi maatte baade strikke og hækle foruden at hjælpe til i Bedriften.

Det første offentlige Mandat, jeg fik, var i Ikast Sogneraad. Der stod en drabelig Kamp mellem en Gaardejer og mig, men Husmændene satte mig ind med — een Stemmes Flertal. Den Dag, jeg fyldte 33 Aar, fik jeg min første Artikel optaget i »Herning Avis«, den handlede om Børneskolehaver, hvis Indførelse jeg gjorde mig til Talsmand for.«

Det var i 1906, han blev indvalgt i Sogneraadet, hvilken

Stilling han uafbrudt beklædte i de følgende 15 Aar. I 1917 blev han Formand, indtil han et Aars Tid efter indvalgte i Landstinget.

I 1908 blev han Formand for Husmandsforeningen og er det til 1916. Han bliver Tillidsmand i Husmandsbrandkassen. I det hele taget giver disse offentlige Hverv, ikke mindst Brandkassen, ham saa meget at bestille, at han ikke kan overkomme tillige at passe sin Bedrift ordentligt. I 1913 sælger han derfor Ejendommen og købte kort efter en mindre, nemlig et Statshusmandsbrug af de udstykkede fra Herregaarden »Højris« i Ikast Sogn ved Hovedlandevejen til Silkeborg. Ejendommen var paa 6 à 7 Tdr. Land ret god Jord, men meget forsømt og forfalden baade ude og inde.

Jens Holdgaard og hans Hustru tog imidlertid fat med godt Mod; deres to Drengene voksede til og kunde ogsaa gøre Nytte. Jorden blev grundforbedret, Bygningerne blev istandsat baade ud- og indvendig, og dette deres sidste Landbrugshjem blev en fortrinlig lille Ejendom.

De var begge ivrige og stræbsomme Folk, der ikke skaanede sig selv.

Fanatisme Modstandere har ikke undset sig ved at fremstille J. H. som en egennyttig Stræber, der aldrig havde udvist nogen Duelighed eller præsteret noget værdifuldt Arbejde som praktisk Landmand.

De behøvede blot at have aflagt et lille Besøg i hans Hjem og set alle de Diplomer og Præmier, der prydede dette, og de vilde have faaet et helt modsat Indtryk. I 1914 fik han saaledes 1. Pr. for Haver og 1. Pr. for Rodfrugter og allerede i 1910 1. Pr. for ypperlig Dyrkning af Bruget. Senere 1. Pr. i Elitekonkurrencen mellem Havebrug i Ikast Kredsforening. Ved de samv. Landbo- og Hmdf.s Udstilling i Herning 1915 1. Pr. for Rodfrugter; samme Aar i Hmdf. 1. Pr. for

Havebrug. 1912 1. Pr. for Gulerødder fra De samv. Landbof. i Ringkøbing Amt ved en Udstilling i Holstebro. I 1916 1. Pr. for Rug, Havre og Runkelroer, og hans Hustru kan fremvise 1 Ærespr. og flere 1. Præmier for Frugt og Konserves.

Efterhaanden lagde det offentlige Arbejde især indenfor Husmandsforeningerne saa stærkt Beslag paa hans Tid og Kræfter, at det blev ham umuligt tillige at drive sit Brug paa tilfredsstillende Maade. I 1917 solgte han derfor sin tredje Ejendom og flyttede til Ikast, hvor han saa boede den sidste Snes Aar af sit Liv.

Han var da helt ud blevet Husmandsbevægelsens Mand, og i hele hans Arbejde, hvad enten det var paa Tinge eller i de mange Kommissioner, Udvalg eller Nævn, han Tid efter anden var Medlem af, var det Husmandsstandens Tarv og Vel, han havde for Øje.

Alt dette medførte nødvendigvis, at han maatte tilbringe meget af sin Tid ude. Alligevel var og blev hans Hjem den værdifuldste Plet for ham, og han var en god og trofast Mand og Fader. Hans Gerning begyndte hjemmefra; her havde den sin Rod, og af Hjemlivet drog den sin Næring.

Hans Arbejdslyst og Arbejdsglæde prægede Hjemmet. Det hændte ofte, naar han kun kunde være hjemme en Nat og en Formiddag, at han stod op Kl. 4 om Morgenen for med egen Haand at ordne Haven.

Han var en hjælpsom Mand, der gerne stod Folk bi med Raad og Daad, og ikke mindst gav dette sig Udtryk overfor hans egne. Hans Sønner giver ham det Vidnesbyrd, at de altid trygt kunde henvende sig til deres Far, hvis der var noget, de ikke selv kunde klare, eller hvis de havde særlige Ønsker. De havde Følelsen af, at hans højeste Ønske var, at de maatte være glade og tilfredse, og de mindes ham altid med Tak for hans store Godhed og Retsind.

Ingen af de to Sønner havde Lyst til Landbruget, og dette gjorde det lettere at afhænde Husmandshjemmet. Den ene af dem er Malermester i Ikast, den anden Boghandler i København.

Holdgaard og Hustru var meget lykkelige i deres Ægteskab og ved deres Hjem. Da Sønnerne drog ud fra Hjemmet, blev Fru Holdgaard mere frit stillet og kunde nu og da ledsage sin Mand paa hans Rejser og til hans Møder, og hun gjorde det med Glæde og var ham derigennem til megen Hjælp og Støtte, og det var let ogsaa for fremmede at mærke, hvor smukt og harmonisk et Forhold deres Ægteskab hvilede paa. Han var ikke af dem, der lod sin Hustru sidde alene hjemme i Ensomheden, men tog hende med ogsaa til Udlandet, naar hans Arbejde førte ham derud, for at hun ogsaa kunde beriges med Indtryk fra den store Verden og de forskellige Natur-omgivelser, og var han alene ude til Forhandlinger og Møder, maatte han jævnlig have telefonisk Forbindelse med sit Hjem.

Ikke underligt, at Sølvbryllupsdagen d. 9. November 1925 formede sig som en smuk Festdag, hvorved Slægt og Venner kappedes om at gøre Dagen til en Højtidsdag til Tak for det gode Samfundsarbejde, der her havde sit Udspring, og til Opmuntring for en fremtidig Fortsættelse deraf.

I HUSMANDSBEVÆGELSENS TJENESTE

Fra Lokalformand til Landsformand.

Jens Holdgaard hører ikke til de allerførste Banebrydere for Husmandsbevægelsen.

I Slutningen af forrige Aarhundrede spores især paa Sjælland og Lolland-Falster nogle Tilløb til et Rejsningsarbejde indenfor Husmandsbevægelsen. Det vækkende Arbejde, *Peder Hansen*, Lundby, saa tidligt som i første Halvdel af Aarhun-

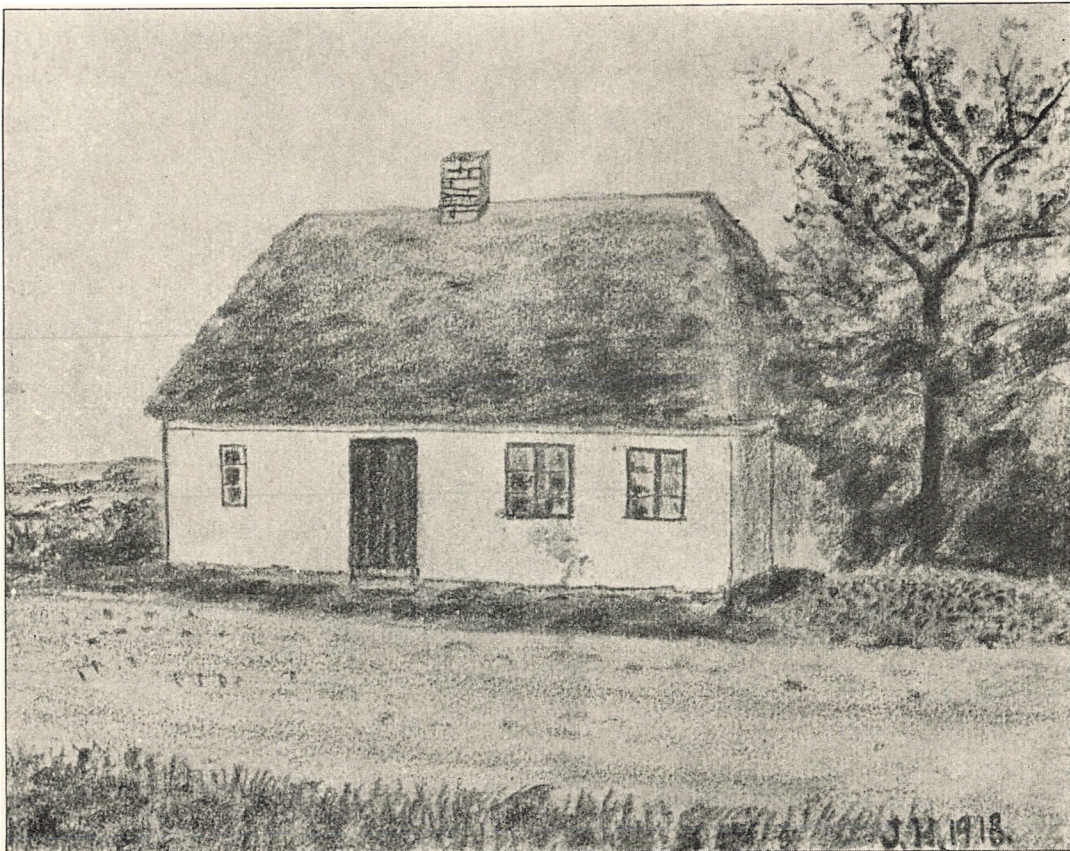
dredet havde udført, var ikke gaaet spurløst hen. I 1880'erne oprettes de 2 Husmandskreditforeninger, »Jysk Husmandsforening«, der dog kun var en Understøttelsesforening, oprettes ogsaa, og Husmandsrejserne tog deres Begyndelse (Anders Jørgensen o. l.).

Den første egentlige Husmandsforening oprettedes i 1896 i Klim i Hanherred, og kort efter tager Arbejdet Fart i andre Egne af Jylland, især i Aalborg-, Skive- og Aarhuseggen, og Mænd som *Joh. Skjoldborg*, *Vilh. Lassen*, *Carl Hansen*, *Vinde*, *Jørgen Nielsen*, *Viby*, og m. fl. kaster sig ind i Arbejdet.

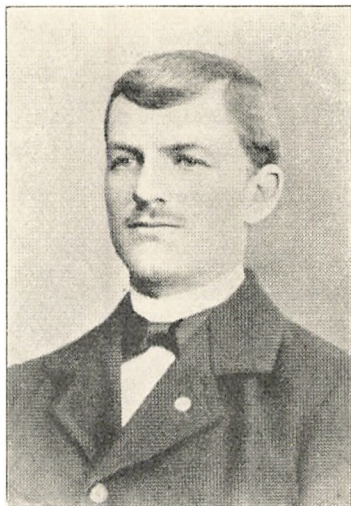
De fleste af disse Banebrydere var om ikke et helt Slægtled, saa dog en god Del ældre end Jens Holdgaard, men dog skulde der ikke gaa ret mange Aar hen, før hans Navn dukkede op, thi han var kun en ung Mand, da han blev grebet af Bevægelsen og er med til i 1906 at stifte Ikast Husmandsforening.

Derom fortæller han selv følgende: »Det var maaske noget vovet, da nogle Husmænd ude fra Tulstrup østre Mose begyndte at røre paa sig for at faa oprettet en Husmandsforening i Ikast Sogn.

Det, der gav Stødet til Foreningens Oprettelse, var vel nærmest, at forhv. Politibetjent *Mads Prangsgaard* og *Ole Jensen*, Hedegaardshøj, havde været paa en Husmandsrejse og der var bleven begejstret for Husmandssagen, men man fik hurtigt det Indtryk, at Mads Prangsgaard, som blev Foreningens første Formand, ikke havde beregnet Omkostningerne. Thi da vi, 19 Mand ialt, havde stiftet Foreningen, fik vi at mærke, at det ikke var lutter Velvilje og Forstaaelse, der mødte os. Vi blev fra visse Sider nærmest betragtet som halvskøre — at vor Forening var overflødig, ja, det var saa at sige alle enige om, — og denne Modtagelse fra Befolkningens Side tog tilsyneladende ganske Modet fra Mads Prangsgaard, saa han gav op med det samme.

Barndomshjemmet i Skovby mellem Ikast og Hammerum, hvor Jens Holdgaard fødtes den 30. September 1874.

Fra Tiden Jens Holdgaard var Kusk i Aarhus
hos Kul- og Brændehandler Frederiksen.

Holdgaards Ejendom i Tulstrup ved Ikast, der var paa ca. 20 Tdr. Ld.
mager Sand- og Mosejord.

Fra Hjemmet i Tulstrup ved Ikast (ca. 1908).

Familiebillede fra Sølvbrylluppet 1925.

Sørine og Jens Holdgaard. 1927.

Men der var heldigvis andre, som var saadan grebet af Sagen, at hverken aabenlyst eller skjult Modstand kunde standse dem i det, de havde paabegyndt.«

Blandt disse andre var J. H. selv i første Række. Han var Foreningens Formand fra 1908-16, efter at Ole Jensen havde beklædt denne Tillidspost de to første Aar.

Som alt hans Virke begyndte ogsaa dette hjemmefra i god Overensstemmelse med Bjørnsons bekendte Linier: »Hvo ej kan bygge sit eget Hus, hvad stort han bygger, gaar og i Grus«.

Da han fratraadte, talte Foreningen godt 100 Medlemmer, og paa dette Tidspunkt stod han allerede forlængst i et omfattende Arbejde længere ude. Han var nogle Aar før blevet Formand for de sammensluttede Husmandsforeninger i Ringkøbing Amt, og i 1910 var han blevet Medlem af »De samv. jyske Hmdf.«s Bestyrelse for dette Amt, et Mandat, han vedblev at være Indehaver af de følgende 19 Aar, rigtignok under stærk Modstand, ikke paa Grund af Mangel paa gode personlige Kvalifikationer, men af politiske Grunde. Jens Holdgaard havde fundet sit politiske Stade hos »Det radikale Venstre«, og Forholdene udviklede sig som bekendt saaledes, at dette Parti maatte bære Regeringens Byrder under Verdenskrigens uhyggelige Vilkaar, der nødvendiggjorde en Mængde Indgreb paa Næringslivets Omraader: Forbud mod Opfodring af Brødkorn, Prisreguleringer, Rationeringer af Fødemidler, Dyrtilshjælp o. s. v. — Til at ordne alle disse Forhold nedattes forskellige Raad og Nævn. I »*Det staaende Landbrugsudvalg*« fik Jens Holdgaard Sæde, og gennem dette blev han Repræsentant for Husmændene i adskillige af ovennævnte Udvalg og Nævn.

Situationerne krævede ofte meget hurtig Handling og brat Indgriben, og det er let at forstaa, at det tit var vanskeligt at bibringe den almindelige Mand Forstaaelse af Nødvendig-

heden deraf. Det er ogsaa menneskeligt, at Forbitrelsen over de ofte ubehagelige Indgreb vendte sig imod de styrende, selv om det var aldrig saa urimeligt, og det fik Jens Holdgaard at føle ude i sit Amt ved Valgene til Hovedbestyrelsen. I 1916 valgtes han saaledes med kun 1 St.s Flertal (25 mod 24). I 1918 med 33 St. mod 17, 1920 33 mod 25, 1922 37 mod 25, 1924 31 mod 23, og først i 1926 og 1928 valgtes han enstemmigt. Hans sidste Modkandidat, i 1926, var iøvrigt den nuværende Fmd. og J. H.s Efterfølger som Fmd. for den jyske Samvirkssomhed *P. Nielsen*, Tvis, der pudsigt nok var hans Meningsfælle. P. N. var ikke Sendemand og havde ingen Anelse om, at han blev opstillet.

Morsomt nok reklamerede man fra to andre hinanden modsatte Partiers Side med ham som Tilhænger; men lige meget hjalp det.

Om sit første Møde med Jens Holdgaard fortæller *P. Nielsen* selv følgende: »Mit første Møde med Jens Holdgaard var i Holstebro under Verdenskrigen. Han var indbudt af Husmandskredsen for at redegøre for og forsvare Husmandsforeningernes Stilling til Ernæringspolitikken. Jeg husker tydeligt, hvor heftigt Mødedeltagerne angreb ham, efter at han paa sin rolige og saglige Maade havde redegjort for Ledelsens Motiver for Tilslutningen til den førte Ernæringspolitik. Modstanderne angreb jo særlig Afleveringspligten for Rug og Prisreguleringen. Vi Vestjyder syntes jo næsten alle, at vi blev forurettede. I Jens Holdgaards Gensvar søgte han at faa os til at forstaa, at Husmændene ikke var og ikke kunde være interesseret i Brødprisernes ubegrænsede Stigning og at Levnedsmiddelrationeringerne blev gennemført, for at de mest velstillede ikke skulde hamstre de i Forvejen smaa Lagre, saa de mindre velstillede, hvortil Husmændene hørte, kom til at mangle det nødvendigste til Livets Ophold.

Hans Optræden dengang vil jeg aldrig glemme. Jeg var da ung og nyvalgt Formand for vor lokale Husmandsforening og deltog ikke i Forhandlingerne, men jeg fik Respekt for den ranke Mand med det skarptskaarne Ansigt, som vilde og kunde tale Smaafolks Sag paa en saa hjertevarm Maade, skønt han stod ene mod hele Forsamlingen.

Denne Dag stod det mig klart, at skulde jeg engang naa frem til at gøre et Arbejde for mine Standsfæller, saa skulde det blive i Samarbejde med og ikke i Modsætning til ham og hans Anskuelse.

Naar jeg nu, mere end 20 Aar efter, tænker tilbage paa denne Mødedag, er jeg fuldstændig klar over, at den har haft afgørende Betydning for hele mit Samfundssyn og min Livsindstilling.

At jeg naaede at blive Jens Holdgaards Medarbejder og Ven, vil altid staa som min kæreste Erindring.«

I 1929 trak den jydske Samvirksomheds Formand, *Chr. Johansen*, Brædstrup, sig tilbage, og Jens Holdgaard valgtes da til Formand med 404 St., 116 faldt paa Flktd. L. Larsen-Bjerre, mens nogle faa St. var spredte.

Godt et Aars Tid efter, i Begyndelsen af Aaret 1931, trak den 78-aarige Rs. Vandmann sig tilbage som Fmd. for »De samv. danske Hmdf.«, og Jens Holdgaard valgtes i hans Sted og indtog dermed ubestridelig Pladsen som Husmandsbevægelsens Førstemand. Og han indtog denne Plads som Følge af en rig og samvittighedsfuld Indsats og et energisk og udholdende Arbejde for sin Stand.

Først i sin egen Lokalkreds, der under hans Formandsskab voksede op til en stor Forening.

Dernæst i Amtssammenslutningen i Ringkøbing Amt, der oprettedes i Efteraaret 1913 paa hans Foranledning og med ham som Formand.

Her var en vid Arbejdsmark, og man tog en Række Opgaver op baade af organisationsmæssig og faglig Art.

Betegnende er det, at man søgte at oprette et Kontor, der skulde have til Opgave at hindre Krigsperiodens skadelige Spekulation i Afklædning og derpaa følgende Bortsalg af Ejendomme til Udstykning.

Man drøftede Ungdommens Undervisning og arbejdede for korte Kursus i Landbruget og dets Bierhverv, og naturligvis var Holdgaard ivrigt medvirkende. I Amtet, hvor der var meget landbrugsfagligt Samarbejde mellem Husmands- og Landboforeninger, fik man oprettet en Fællessammenslutning af disse to Foreningsgrupper. De holdt aarlige Fællesmøder ved hvilke Holdgaard altid var det mindre Landbrugs uforfædede Talsmand.

Da Holdgaard første Gang optraadte som Taler under Forhandlingerne paa et Landboforeningsmøde i Herning, blev den unge Husmand fra Tulstrup Østermose modtaget med mangt et sarkastisk Smil, men efterhaanden skabtes der ogsaa her Respekt for hans Navn.

En Række dygtige Husmænd i det udstrakte Amt samledes om ham som Medarbejdere og Kampfæller, og i mange Egne kom Arbejdet i udmærket Gænge.

Endelig var J. H. et meget virksomt Medlem af den jyske Samvirksomheds- og den danske Samvirksomheds Bestyrelser; han holdt et Utal af Møder og deltog i meget Udvalgsarbejde samtidig med, at han efterhaanden blev Repræsentant for Husmændene i mange vigtige Raad og Udvalg af største Betydning for hele det danske Samfund, hvoraf flere af de betydningsfuldeste senere vil blive nærmere omtalt.

Lad os da først følge ham ind paa Husmandsstandens Arbejdsmark, se paa hans Virke der og høre paa de Anskuelser og Synsmaader, der var den drivende Kraft i hans Arbejde.

HUSMANDSBEVÆGELSEN OG HJEMMENE

Mellem Holdgaards efterladte Papirer findes en Disposition til et Foredrag med Titlen »Husmandsbevægelsen og Hjemmene«. Det er kun nogle korte Støttepunkter, der er opridset, men det lader sig alligevel meget vel gøre derved at faa fat paa hele Tankegangen, og da Foredraget er typisk for hans hele Syn paa Husmandsbevægelsens Formaal og hans eget Arbejde for at fremme dette, vil det være nyttigt for Forstaaelsen af hans Indstilling dertil at gengive denne hans Tankegang.

Det første Punkt er følgende Sætning: »*De tusind Hjems Lykke er Samfundets Lykke*«. Deraf følger, at hvis man er et Samfundsmenneske, hvem hele det danske Samfunds Lykke ligger paa Sinde, da gælder det om at gøre de *mange* Hjem lykkelige. Og de mange Hjem er de smaa Hjem; thi disse er altid langt de fleste.

Husmandshjemmene er overvejende de smaa Hjem, og *Kærnen i Husmandsbevægelsen* bliver derfor at arbejde for disse Hjems Lykke, ikke blot den timelige Lykke, der bestaar i gode økonomiske Kaar, men ogsaa den Lykke, der bygger paa Fred, Harmoni og god Forstaaelse, ja Kærlighed mellem Husets Indvaanere. Derfor maa man hindre alt det, der vil undergrave Hjemmets Lykke, f. Eks. de stærke Drikke, der har ødelagt saa mangt et haabefuldt Ægtepars Lykke.

Han udtrykker sin Tankegang ved Hjælp af en Sang, der stammer fra Husmandsbevægelsens første Dage, og hvis første Vers lyder saaledes:

»Ej Lykken altid bor i gyldne Sale,
den daler ogsaa ned i Bondevraa,
og Sundheds Sol kan Husmands Kinder male

med Friskheds Lød i Hytter lave, graa.
Naar Fliden bor med Sparsomhed ved Side,
og nøjsomt Sind bevarer Panden glat,
naar Last og Drik forbi faar Lov at skride,
en Sten der er til Lykkens Tempel sat.«

Sangen udmærker sig ingenlunde ved poetisk Værdi; hvad der har grebet ham er Tankegangen, fordi den er i saa nøje Overensstemmelse med hans egen.

Gennem Udstykningsarbejdet gælder det om at oprette de flest mulige af disse Smaahjem, som af flere Grunde ejer ydre Betingelser for at skabe Lykke, bl. a. ved det nøje Sammenhold i Arbejdet mellem Mand, Hustru og Børn, saa de danner en lille Verden for sig.

Skal det lykkes at bygge og bevare et saadant Hjem for sig og sine, da gælder det om at dygtiggøre sig til hele det landøkonomiske Arbejde. Dette udvikles nu nærmere ved at omtale Husdyrbrugets, Planteavlens o. a. Virksomhedsgrenes velledede Betydning for hele Bedriftens Økonomi.

Men dernæst vender han sig mod de Farer, det gælder at undgaa, hvis Hjemmets Lykke ikke skal undergraves. Først vender han sig mod de stærke Drikke; men en anden Fare er der ogsaa Grund til at være opmærksom paa, og det er Mændenes Fraværelse fra Hjemmene. Thi overdrives denne, gaar det ud over Bedriften, og der kan lægges saa store Byrder over paa Hustruen, at hun taber Modet og segner derunder.

Da et Punkt i Foredraget handler om »Kvinden og Husmandsrejserne«, er det sandsynligt, at J. H. har holdt Foredraget for rejsende Husmænd og Husmandskoner; thi selv om han ikke var Rejsefører, var hans Hustru det i en Aarrække,

og han talte tit for Rejseholdene, naar de samledes til Afslutning.

Ikke mindst Slutningen er betegnende for Jens Holdgaards Tænkemaade, fordi den røber Understrømmen i hans Virke. Deri siger han: »Man kan ogsaa gaa for stærkt op i Husmandsbevægelsen. Den maa ikke være det, som vi elsker og tilbeder fremfor alt. Det første og største er det personlige Samliv med den levende Gud.« Ejer man dette, da maa man uvilkaarligt af en indre Drift tvinges til at arbejde for de tusind Hjems Lykke, og han udtrykker dette nærmere ved at citere et andet Vers af ovenomtalte Sang:

»Naar dagligt Brød der sættes frem paa Bordet,
og Tøj der virkes til hver nøgen Krop,
naar hver i Huset øver ret Gudsordet,
og daglig Bøn gaar for Guds Trone op,
da bygges Sten paa Sten i Husmands Hytte,
og Lykkens Tempel staar da trygt og tro;
da vil man ej med gyldne Sale bytte,
men takke Gud for Husmands lille Bo.«

Og Foredraget slutter saa med en Appel til med frisk Mod og frejdig Hu at gaa ind i Husmandsbevægelsens Arbejde for at skabe Lykke i de tusind Hjem.

Her har vi i Virkeligheden Jens Holdgaards Program og Baggrunden for hele hans rige og omfattende Virke, og i denne Belysning maa den ses, hvis vi skal forstaa ham ret og danne os et Billede af hans Personlighed.

MAAL OG MIDLER

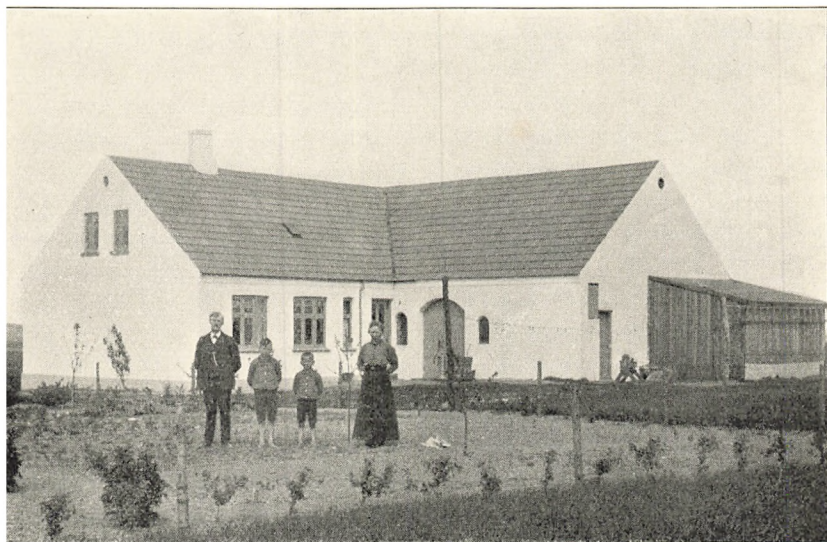
Jens Holdgaard vendte ofte tilbage til at tale om »Husmandsbevægelsens Maal og Midler«. Ved det jydsk Sendemandsmøde i 1923 udtalte han herom bl. a.: »Man maa i og for sig ikke vente, at jeg skal sige meget nyt om dette gamle Emne; men dog trænger det stadig til at drøftes. Husmandsbevægelsen maa som enhver anden Bevægelse sætte sig et Maal. De, der rejste Bevægelsen, havde det Maal at fremhjelpe deres egen Stand og *tilføre Samfundet ny Kraft og Udvikling*. Resultatet af de mange Mænds Arbejde blev ogsaa, at den satte sig et Maal: Husmandsstandens økonomiske og politiske Frigørelse, eller som vi nu siger i vort Program: *Lige Ret for alle*.

Har vi nu naaet dette Maal? Vi maa svare nej, men vi er paa Vej. Det viser de mange landbrugsfaglige Opgaver, hvorom de nylig aflagte Beretninger bærer saa stærkt Vidne.

En Mand fra den gøldede Hede, der fik en Flidspræmie, udtalte, at han skyldte Husmandsbevægelsen, at han var naaet saa vidt; derigennem havde han faaet Opmuntring, Lyst og Mod til at tage fat.

Derfor skylder det danske Samfund Husmandsbevægelsen Tak for dens Arbejde. Den ildner mange op til at naa frem til deres paaskønnelsesværdige Arbejde. Husk ogsaa paa vort Arbejde i Brandforsikrings-, Hypotek- og Ulykkesforsikringsforeningen. Disse økonomiske Foretagender har to Sider: 1) Den økonomiske, der skaffer bedre Betingelser for dem, der slutter sig til dem. 2) Den opdragende Betydning, der ligger i, at den skoler vore Mænd til at deltage i det offentlige Liv. Husmandsstanden har været trængt tilbage; den Stand har ikke været skolet til at tage Del i det offentlige Liv.

I jo højere Grad vi kan paavise et nyttigt Arbejde paa det

Et Statshusmandsbrug af de udstykkede fra Herregaarden »Højris« var paa 6 à 7 Tdr. Land ret god Jord.

Hjemmet i Ikast, hvor Fru Holdgaard stadig bor.

Bestyrelsesmøde i De samvirkende jyske Husmandsforeninger 1934.

økonomiske Omraade, i samme Grad vil vi findes berettigede til at tage Del i det offentlige Liv med dets Opgaver.

Vi vil sikre Arbejdets Mænd let og billig Adgang til dansk Jord. Ingen anden Bevægelse har her gjort saa stor en Indsats. Vi har krævet en Grundskyld og en Indtægts- og Formueskat efter stærkt stigende Skala. Det er kun et lille Skridt, vi har naaet frem til Løsning af vore social-politiske Krav. Videst er vi vel naaet i Retning af tilstrækkelig mange og store selvstændige Brug.

Hvordan naar vi da videre? Det bedste Middel er Stemmesedlen. Vi bør huske, hvilken Magt der ligger i den. Vi skal i højere Grad end hidtil præge vor Politik. Vi skal i Følge vore Vedtægter arbejde derfor, og derfor kommer vi ikke uden om den praktiske Politik. Enhver maa selv skønne over, i hvilket Parti han lægger sin Stemme; men man maa gøre et Arbejde for at komme til Klarhed over, hvor man virkelig vil arbejde for Husmændenes Sag.

Det er rigtigt, at Vejen gaar gennem Oplysning, men det er ikke tilstrækkeligt; der er mange oplyste Mænd, der ved Stemmegivningen modarbejder deres egne dyre Interesser.

Husmandsbevægelsen skal grave et Spadestik dybere ned end Landboforeningerne, og det har man gjort.

Naar det kræves, at Lederne skal ud i Ildlinien, saa er det rigtigt, og det er vi ikke bange for; men saa maa Medlemmerne ikke svigte os i afgørende Øjeblikke.«

Det samme Emne behandlede han et halvt Aars Tid efter ved Landsstævnet i København og paa lignende Maade. Han indledede sit Emne med at sige: »Husmandsbevægelsen er baade en *Klassebevægelse* og en *Samfundsbevægelse*. Den tager Sigte paa Husmændenes sociale og økonomiske Frigørelse, men tillige er det en Sag, der griber ind i hele vort Folks sunde Udvikling.« Han udtalte bl. a. videre: »Over-

klassens Program er en velstillet Overklasse og en stor Underklasse; men Husmændene maa kræve mere Lighed og Fjernelse af den store økonomiske Ulighed.

Vi maa arbejde for mere Ædruelighed. Naar der til spirituøse Drikke er brugt saa meget Korn aarligt, at der kunde opfedes 100.000 Svin dermed, da er dette en meningsløs Ødselhed, og Tusinder og atter Tusinder af Kvinder og Børn har lidt under Drikkeondets Følger.

Vi kan, hvis vi vil, yde en mægtig Indsats paa den kommende Tids sunde Udvikling til Lykke og Gavn for vort fælles Fædreland.«

OPGAVER OG ARBEJDE

I 1902 samledes de jyske Husmandsforeninger i en fælles Sammenslutning under Navnet »De samvirkende jyske Husmandsforeninger«.

I 1927 fejrede man 25 Aaret for denne Begivenhed ved en Jubilæumsudstilling i Aarhus.

Jens Holdgaard var Formand for Ordningsudvalget og høstede megen Anerkendelse for den Dygtighed, hvormed han løste Opgaven. Rolig og sindig, med sit klare Omdømme og sin praktiske Sans fik han alting til at glide uden store Gnidninger, og det var en Fornøjelse at se ham færdes i sit Arbejde baade under Forberedelserne og under selve Udstillingen. Alt klappede saa fint og godt, som man kunde forlange.

Til Udstillingen var knyttet »De samv. danske Hmdf.«s *Landsstævne*, og paa dette indledede Jens Holdgaard Emnet: »*Husmandsbevægelsens Program*«. Han pegede paa de to Sider af dette, det landbrugsfaglige og det socialpolitiske, og betonedes, at netop Jubilæumsudstillingen var et Vidnesbyrd

om, at der var opnaaet store Resultater i Retning af Opfyldelsen af Bevægelsens landbrugsfaglige Program, og tilføjede: »Jeg tør ikke sige, hvilket af de to Programafsnit der er det vigtigste, thi de hører ubrydeligt sammen, og det ene betinger det andet. Staar vi i Lovgivningsarbejdet, er det en mægtig Løftestang, at vi i Fremholdelse af vore Krav kan henvise til de store Resultater, der er naaet i den daglige Bedrift. Det berettiger vore Krav om større Udstykning og Støtte til Opretelse af nye Brug.«

Han henviste derefter til de to vigtigste Punkter i det socialpolitiske Program: *Grundskyld* og *Frihandel* og udtalte derefter: »Det er ved disse ofte et Stridspunkt, om Husmændene har fælles Interesser sammen med Gaardmændene eller med Arbejderne. Det maa siges, at vi har fælles Interesser med begge Parter. Det maa dog interessere baade Gaardmænd og Arbejdere, at Kapitalen drives ud af Jorden. Hos Gaardmændene er Forstaaelsen deraf stigende; thi nu kommer i stort Tal Gaardmændenes Børn og beder om Jord i Henhold til Husmandslovene. At ogsaa Arbejderne er interesseret i billig Jord, særlig Landarbejderne, siger jo sig selv. At Arbejdere og Gaardmænd er interesseret i Frihandel, i, at Varerne er billige, turde være en selvsagt Ting.

Det er saaledes i Virkeligheden *et Samfundsprogram*, vi har skrevet os. Det har sat sine dybe Spor i Udviklingen, og vore Arbejder har vundet Respekt udadtil.«

Han sluttede med at sige, at selv om man med nogen Tilfredshed kunde se tilbage, saa var der dog langt fremad endnu; men at man var inde paa den rigtige Vej, som man burde fortsætte ad, var han ikke i Tvivl om.

Hvor kunde han vide, hvor uoverstigelige Hindringer der skulde taarne sig op i den nærmeste Fremtid, saa Fremgangslinien blev standset, ja, at vi endog maatte gaa tilbage, fordi

det store Frihandelsland, vi var saa afhængig af, fuldstændig svigtede Frihandelsfanen og derved hindrede os i at udfolde den.

MODGANGSTIDER

Husmandsbevægelsens Fremgang har ikke dannet en ubruds Linie. Den har langtfra altid kunnet notere Medbør og blide Kaar. Den har ogsaa haft sine svære Modgangstider, hvori der stilledes store Krav til Afsavn, der krævede Forstaaelse af, at ogsaa under haarde økonomiske Tryk gælder det om ubrydeligt Sammenhold, om at sætte Skulder mod Skulder og ikke lade Misfornøjelsen gaa ud over Lederne, som aldrig kan være Herrer over Tidernes og Forholdenes Udvikling.

Det blev Jens Holdgaards Skæbne at være een af Hovedmændene eller den absolutte Hovedmand i Bevægelsen under den vanskeligste Modvind, den har været ude for.

Dette gjaldt allerede under Verdenskrigens abnorme økonomiske Forhold, der til sine Tider ramte Husmændene og deres Bedrifter meget føleligt. Dette er allerede omtalt.

Det gjaldt ikke mindre nu og da i Efterkrigstiden og særlig i den Periode, da Jens Holdgaard var Formand baade for den jyske og hele den danske Sammenslutning.

Det var et Held for den, at den havde en saa rettænkende, modig og vidtskuende Mand ved Roret.

I ham ejede den en Fører, der intet højere Ønske nærrede end at hjælpe sine Standsfæller lettest muligt gennem Tidens Skærsild, ikke ud fra et Snæversyn, der saa iøvrigt var ligeglad med, hvorledes det gik alle andre, men ud fra et Vidsyn, der netop samtidig havde hele Samfundets Tarv for Øje.

Statens Tilskud til de forskellige praktiske Arbejder havde været en udmærket og kærkommen Hjælp til at holde For-

eningsarbejdet i Gang til Fremme af Planteavl, Husdyrbrug med videre, men allerede i 1927 blev disse Bevillinger nedskåret, og senere fandt dette Sted i endnu stærkere Grad af Hensyn til Statens daarlige finansielle Stilling som Følge af den Selvforsyningspolitik, de toneangivende Storstater slog ind paa.

Da Husmændenes egne økonomiske Forhold samtidig blev meget anspændte, virkede disse Nedskæringer saa meget mere uheldige.

Paa det jyske Sendemandsmøde 1930 holdt J. H. en stor og meget indholdsrig Tale.

Han udtalte bl. a.: »Vi har været taget med paa Raad paa forskellige Omraader, saaledes i de Forhandlinger, der har været ført angaaende vort Lands Handelssamkvem med Tyskland, fremkaldt af de Forholdsregler, dette Land iværksatte i Anledning af Mund- og Klovtsygeepidemien. Man har ikke kunnet undgaa at mærke, at man fra en vis Side vilde benytte dette til et Fremstød for en saakaldt aktiv Handelspolitik. Men jeg ønsker om disse Forhold at sige, at alle de, der har repræsenteret Landbruget i dets forskellige Forgreninger ved disse Forhandlinger, har været helt og fuldt enige om de Beslutninger, der er truffet. Fra alle Sider er der deltaget i de Forhandlinger med den Alvor og Forstaaelse, som Situationen krævede. Alle har været enige om den handelspolitiske Linie, vi fra Danmarks Side skulde følge.

Med Hensyn til Landbrugets, specielt det mindre Landbrugs Vilkaar i det svundne Aar, da har disse jo baade en lys og en mørk Side.

Den lyse Side er den gode Høst, som vi ikke bør glemme at være taknemlig for. Det er jo vor Pligt at pløje, saa og høste — men det er jo ikke os, der giver Vækst — det er der højere Magter, der bestemmer.

Men der er jo desværre den mørke Side, særlig for det mindre Landbrug, at de avlede Produkter er gaaet saa stærkt ned i Pris. Udsigterne i den nærmeste Fremtid kan derfor ikke siges at være lyse — tværtimod.

Men nu strides man om, om det er en Produktionskrise eller en Gældskrise, vi er inde i. Sandheden er vel nærmest at sige baade—og. Men Produktionskrisen fører over i Gældskrisen paa den Maade, at den gældbetyngede Landbruger faar det at føle paa en smertelig Maade.

Vi kommer til at bøje os for den Kendsgerning, at ca. $\frac{1}{3}$ af danske Landmænd har en saa stor Gældsbyrde, at det er meget tvivlsomt, om de kan klare Pynten, som man siger. Og det sørgelige er, at for den store Parts Vedkommende er det uforskyldt, og Grunden er den forfejlede Finanspolitik, der er ført her i Landet, hvorved man har franarret Tusinder af stræbsomme Borgere deres opsamlede Sparepenge (Kronens Pariføring).

Derfor burde man have fulgt de danske Husmænds Raad i 1927, da vi krævede disse Medborgeres Gældsforhold ordnede. Og til denne Ordning skulde de Borgere, som havde tjent ved denne Finanspolitik, have ydet et ekstra Bidrag. — Det var kun, hvad Ret og Billighed krævede.

Men dette mødte jo Modstand endog fra det store Landbrugs Side.

Der burde store og smaa Landbrugere have staaet sammen.

Nu kræver man jo fra en vis Side med stor Styrke — Skattnedsættelse. Og hvem vil ikke gerne have Skattnedsættelse; men man maa forstaa, at en Skattnedsættelse kan ikke redde de særlig gældstrykkede, men er nærmest en Hjælp til dem, som ikke har Hjælp behov. Der maa en Rentenedsættelse til.

De Retningslinier, som vi altid har fremhævet, og som vi maa fastholde, er for Skolelovgivningens Vedkommende, at

der maa tages Hensyn til Evnerne fremfor Pengepungen. For Sociallovgivningen, at denne har en saadan Karakter, at ingen her i dette Land skal lide uforskyldt Nød.

En Skattelovgivning, hvor Folkets Ret til Landets Jord befæstes og udvides — som vi siger i vort Program —, og saaledes at Skatterne lægges paa de Skuldre, hvor de uden økonomisk Savn kan bæres.

En Jordlovgivning, hvormed der skabes Muligheder for den kommende Slægt til at stifte egne Hjem paa Landets Jord under saadanne Vilkaar, at Kapitalens Magt begrænses.

Vi maa ikke blive træt af at stille disse Krav til vore Lovgivere; thi Tiden har vist, at vi har Ret i, at en saadan Udvikling var den rigtige.

For selv om der kommer trange Tider, saa har de smaa Landbrugere særlige Betingelser for at kunne slaa sig igennem, dersom de da ikke er helt overlæstet med Gæld; thi de spytter i Næverne og tager bedre fat. — Flid og Sparsommelighed har altid været Husmandens Særpræg.

Hvorledes vil det ellers kunne forklares, at han sammen med sin Kone paa den lille Lod har kunnet forsørge som Regel en stor Familie — det er beundringsværdigt, ja et Kunststykke. Husmanden udreder jo ogsaa en klækkelig Del af Skatterne gennem baade den direkte — og ikke mindst den indirekte Beskatning, vi er saa velsignet med her i dette Land.

Derfor, selv om vi gaar trange Tider i Møde, saa er der kun Grund til at tro, at Husmændene slaar sig igennem, fordi de har Øvelse i Sparsommelighed og Flid. Det er saa rigtigt, som Skjoldborg udtrykker det i en af sine Sange:

»Stille du øver din Dont og din Daad,
hvor andre kun kender en Kugle til Raad,
du krummer til Tag dine Næver.«

Og dette gør man i Husmandshjemmene i Fællesskab. Det er ikke mindst Konen i et Husmandshjem, der maa trække det store Læs. Ingen har smukkere end Jeppe Aakjær skildret det Arbejde, der i Fællesskab og Troskab udføres i et Husmandshjem. Jeg vil blot nævne følgende Verslinier:

»Og Kvinden ved hans Side
fik ogsaa tit at vide,
hvor Solens Brand kan svide
en gammel, kroget Ryg.
Man hører Hakkens Klinge,
men Knurren hører ingen,
de enes godt om Tingen:
Endnu et bette Nøk.«

Ved Aarsskiftet sender J. H. saa følgende smukke Nytaars-hilsen til Foreningerne:

»Aaret 1930 er nu rundet ud, og naar jeg atter i Aar føler Trang til at sende en Hilsen ud til Foreningerne, er det, fordi jeg nu ved Aarsskiftet maa have udtrykt min Tak for det trofaste og vedholdende Arbejde, der er gjort rundt omkring i de mange Foreninger.

Men naar vi nu gaar ind i det nye Aar, gaar vi jo ligesom ind i et ukendt Land, ind til en uvis Fremtid, thi vi ved intet om, hvad Aaret vil bringe; truende Skyer tegner sig paa den økonomiske Himmel, men netop derfor er der desto mere Grund for os til at være forberedt paa, at hver en Evne maa udnyttes, hver en Nerve maa anspændes til at gøre et Arbejde i vor Bevægelses Tjeneste. Et Arbejde for at bringe faglig Oplysning ud til vore Medlemmer, særlig til dem, der trænger haardest.

Et Arbejde for at bringe Forstaaelse ud om vor Bevægelse og ikke mindst til de unge; lad os søge at knytte Ungdommen til vor Bevægelse, thi ingen Bevægelse har som Husmandsbevægelsen gjort en Indsats for at bane Vej, for at skabe Fremtidsmuligheder for Landboudommen.

Men vi gør klogt i at være forberedt paa, at ogsaa i det kommende Aar vil vi møde Skuffelser.

Vi vil møde lunkne Venner og aabenlyse Modstandere; men lad ikke dette tage Modet fra os, thi vi véd, at bare vi tager vort Arbejde op paa en saadan Maade, at vi kan være med til at tænde Lys i deres Sind, hvor der er mørkt, saa bærer Arbejdet Lønnen i sig selv, thi:

»At være den fattiges Værner,
at være den riges Ris,
derfor faar vi ej Baand eller Stjerner,
men bævende Læbers Pris.«

Og det er den bedste Løn, vi kan ønske os. Maa jeg derfor slutte med det Ønske, at vi hver paa sin Plads maa være med til at bære Sten til Husmandsbevægelsens Bygning, saaledes at denne fremdeles maa staa som et lysende Eksempel, hvorfra der vises Vej frem til lysere Samfundsforhold.

Lad saa være, at mange ikke forstod os, blot vi altid i vor Bevægelse maa bevare den Tone eller Understrøm, der gaar igennem Skjoldborgs dejlige Sang, naar han siger: »Vi glemmer ej en lille fattig Stue« o. s. v.

Ja, hermed ønsker jeg alle mine Medarbejdere nær og fjern glædeligt Nytaar.« —

Holdgaards mørke Anelser viste sig snart velbegrundede. Priserne paa Landbrugsprodukterne faldt yderligere, England gik bort fra Guldmøntfoden, og al den Misfornøjelse og Despe-

ration, der i saadanne Tider navnlig griber de uforstandige og uduelige, der altid er tilbøjelige til at lægge Skylden paa alle mulige og umulige Steder undtagen der, hvor den største Del af den ligger, nemlig hos dem selv, rejste Hovederne for at skabe Forvirring og rejse umulige, uforstandige og uigen-nemførlige Krav, som altid faar en Del Medløbere af dem, der ikke evner at sætte sig ind i Forholdene og forstaa Aar-sagerne dertil.

Jens Holdgaard, der bedre end de fleste havde Forudsæt-ningerne for at forstaa Forholdene, og hvad der kunde og burde gøres for skaansomst muligt at naa igennem dem, maatte selvfølgelig føle det som sin uafviselige Pligt at retlede Husmændene. Han udsendte derfor midt i Aaret 1931 en Ar-tikel om »*Landbrugskrisen*«, hvori det hedder:

»Dette Spørgsmaal drøftes jo nu overalt Mand og Mand imellem, i Bladartikler og paa Møder, af hvilke der holdes et Utal. Der fremsættes Udtalelser og vedtages Resolutioner, som ofte maa være slet gennemtænkte, da mange af dem er gan-ske uigen-nemførlige i Praksis. Ja, der fremstaar saa galt en Mand, der tilbyder sig som Diktator og lover at bringe alt i Orden i Løbet af tre Maaneder — kun Skade, at nogle af os kender Manden. —

Man ved næsten ikke, om man skal le eller græde, naar man ser alt dette, thi hvad kan det nytte med de stærke Ord og med de mere eller mindre fantasirige Forslag, der bliver fremsat baade fra den ene og den anden Side, og hvad kan det nytte med nye Organisationer, hvor man intet praktisk gennemførligt kan blive enige om, hvor enhver tilsyneladende vil have truffet Foranstaltninger, der passer for hans særlige Vedkommende, og dette lader sig jo ikke gøre.

Jeg tror derfor, Landboerne gør klogt i at støtte deres gamle, prøvede Organisationer, Landbo- og Husmandsforeningerne,

og derigennem fremsætte deres Krav og søge at gøre deres Indflydelse gældende i Stedet for at løbe efter en Lygtemand, der tror om sig selv at have Mussolinievner; det ender jo dog i Mosen alligevel paa den Maade.

Noget af det, der forundrer mig mest, er dette, at man virkelig ser Husmænd lade sig spænde for Proprietær- og Godsejervognen ved at være med i Raabet om Nedsættelse eller Lettelse af de faste Ejendomsskatter, som om det var en Foranstaltning, der vilde betyde noget for andre end de største Landbrugere; thi enhver, som kender en lille Smule til de virkelige Forhold, vil vide, at i mange af Landets Kommuner vilde en saadan Lettelse intet betyde som Kriseforanstaltning for Husmændene.

Det, som disse maa have deres Opmærksomhed henvendt paa, er de tyngende Gældsbyrder, som før eller senere vil drive mangan stræbsom Husmandsfamilie ud, bort fra det Hjem, hvor de i Aarevis har slidt for Kapitalen.

Derfor burde smaa som større Landbrugere staa sammen i Kravet om Rentenedsættelse, og det en saadan Nedsættelse, at det betyder noget; thi der er jo tilsyneladende Ledere af vore Pengeinstitutioner, som er baade døde og blinde paa dette Omraade. —

Mon det derfor ikke var paa Tide, at man ad Lovgivningens Vej, ad en Omvej søgte at skaffe nogenlunde rimelige Forhold til Veje, f. Eks. ved en væsentlig Nedsættelse af Renten for Statshusmændene for derved at vise Vejen frem, og ved at opkræve en ikke ubetydelig Kriseskate af de Indkomster og Formuer, som Prisfaldet har bragt Fordel, til at nedsætte Landbrugets Renter med ogsaa hos dem, som ikke har Statslaan.«

— — —

Aarets Sendemandsmøde nogle Maaneder efter var præget

af Alvor og Besindighed, og der blev ikke fremsat desperate Forslag og Krav, der kunde virke som et Slag i Luften, fordi der ingen Midler fandtes til at opfylde dem.

I sin Aabningstale beklagede J. H., at Landbrugsministeriets Budget i høj Grad havde mærket Tilpasningens Velsigelser, idet der var foretaget en Gennemsnitsnedskæring paa 10 %. Værst gik det med Tilskudet til Præmier og Rejser, der foresloges nedsat fra 110.000 til 67.000 Kr. »Til Trods for,« udtalte han, »at disse Rejser har haft umaadelig Betydning for det mindre Landbrugs Udvikling — og at disse Rejsedeltagere i Sandhed har gjort sig fortjent til denne Opmuntring — har jeg dog ikke turdet protestere i disse vanskelige Tider.«

Dernæst gjorde han Rede for de Forhandlinger, der var ført mellem Landbo- og Husmandsforeningernes Hovedbestyrelser for om muligt i Fællesskab at finde Veje og Midler til Mildnelse af de vanskelige Erhvervsforhold, dels paa Grund af det voldsomme Fald i Priserne paa Landbrugsprodukterne, dels paa Grund af de Eksportvanskeligheder, der var indtraadt. I den sidste Anledning havde der været ført en Række Forhandlinger med Landbrugs- og Udenrigsministeren, og det var lykkedes at finde ny Markeder for Afsætning af Kvæg. Om Fremtiden turde han ikke spaa, men han fremhævede, at under disse Forhandlinger havde Landbo- og Husmandsforeninger optraadt i fuld Enighed.

Derimod var det ikke gaaet saa godt med Enigheden med Hensyn til de Veje, man skulde gaa for at mildne Erhvervs-krisen, idet der havde været Enighed om den første Fællesudtalelse af 22. Januar 1931, mens det med Hensyn til den anden i Juni havde knaget slemt i Fugerne, idet Husmændenes Repræsentanter gav Regeringsforslagene om Krisehjælp, Akkord m. m. Tilslutning, mens Landboforeningernes ønskede at gaa andre Veje.

Da dette imidlertid ogsaa hører ind under Jens Holdgaards Rigsdagsarbejde, skal det ikke nøjere omtales her. J. H. sluttede med at sige: »Fra Bestyrelsens Side er vi fuldkommen klar over, at Tiderne og Forholdene er svære og vanskelige, men at det netop i saadanne Tider gælder om at holde Hovedet klart og ikke løbe efter Lygtemænd, som fører ud i Hængedyndet.

Vi har fra Bestyrelsens Side handlet ud fra det, vi ansaa for Ret og rimeligt, baade under Hensyn til det mindre Landbrugs Tarv som under Hensyn til vort fælles Samfund.

Det har under disse Forhandlinger været en Æressag for os at værne om de Retsgrundsætninger, vor Bevægelse er bygget op paa, og jeg slutter da med at overlade til Sendemændene at fælde den Dom over Bestyrelsens Handlinger, som I finder rigtig, — men med det Haab, at jydsk Husmænd i Aar som saa ofte før vil forstaa, at netop i en vanskelig Tid har Enighed og Sammenhold en dobbelt Betydning, saaledes at ogsaa dette Sendemandsmøde maa give os ny Kraft til at øve en Indsats i vort Folkesamfund for at bringe Lys og Lykke ind i de Tusinder af Hjem, hvor der er Mørke og Sorg.«

I Marts 1932 holdtes atter Landsstævne i København, for første Gang under Jens Holdgaards Formandsskab.

Af hans Indledningstale skal her kun fremsættes nogle korte Uddrag:

»Paa det landbrugsfaglige Omraade: Planteavl, Husdyrbrug, Havebrug, Husholdning samt Det landøkonomiske Ungdomsarbejde vises god Fremgang. Navnlig har dette været Tilfældet for Husdyrbrugsarbejdet og Ungdomsarbejdet. Bestyrelsen bringer en hjertelig Tak for den udmærkede Indsats, der her er øvet for at dygtiggøre det mindre Landbrugs Udøvere. Det giver os nemlig en stærk saglig Baggrund for Styrken i Fremførelsen af vore Krav og Ønsker.«

»Nedskæringen har ikke glemt Husmændene, og Tilskudet til vor Konsulentvirksomhed var ogsaa stærkt truet, men ved Forstaaelse og Velvilje fra Landbrugsministerens Side er opnaaet en tilfredsstillende Ordning.«

»Det, der har været bestemmende for vor Stilling under Forhandlingerne om Krisehjælp til Landbruget, har i store Træk været: 1) At der under Hensyn til den Usikkerhed, der hersker paa alle Omraader, maatte træffes midlertidige Foranstaltninger og 2) at Hjælpen maatte ydes i Forhold til Gældsbyrden, som er aldeles afgørende for de kriseramte Landbrugere, idet den aarlige Rentebyrde andrager ca. 200 Mill. Kr. aarlig mod en Skattebyrde paa ca. 84 Mill. Kr. Vi maatte naturligvis modsætte os Landboforeningernes Krav om først og fremmest at nedsætte eller afskaffe Ejendomsskatte, fordi det vilde have været en saadan Forbrydelse mod vort Program og vor Bevægelse, at ingen Tilgivelse vilde have været mulig. For at udelukke enhver Misforstaaelse ønsker jeg at fastslaa, at der indenfor Hovedbestyrelsen kun har været een Mening om, hvilket Standpunkt vi burde indtage. Jeg skal tilføje, at vi følte det som vor Pligt at anvise Veje, hvorfra Midlerne skulde tilvejebringes. Og der maatte vi ogsaa henholde os til vort Program, nemlig til en Værdistigningsskat i Byerne og en Skatteudskrivning hos de Borgere i vort Samfund, der har økonomisk Bæreevne.

Hvis man nu vil spørge mig, om *Husmændene med Rette kan kræve en saadan Hjælpelovgivning*, vil jeg svare ja, og det af flere Grunde.

Først fordi Husmændene svarer den forholdsvis største Ydelse pr. Arealenhed baade i Renter og Skatter.

Dernæst fordi de ingen Forudsætninger har for paa den lille Lod at lægge noget væsentligt til Side. Og endelig fordi de i Virkeligheden udfører en Heltebedrift ved paa den lille

Lod at forsørge en Familie, samtidig med at de svarer de ovennævnte Ydelser.«

— — —

Det var Holdgaards faste Tro, at han udrettede en god Gerning i denne vanskelige Tid.

Dette fremgaar ogsaa af hans Udtalelser ved det jydsk Sendemandsmøde samme Aar i November, hvor han hovedsagelig udtalte sig paa samme Maade som ved Landsstævnet, men tilføjede saa: »Det er min fulde Overbevisning, at de Foranstaltninger — baade af midlertidig og af vedvarende Karakter —, som vi er gaaet i Brechen for, har haft den Virkning, at Tusinder og atter Tusinder af Landbrugere og Arbejderhjem er opretholdt, som ellers vilde være gaaet til Grunde, at Hundreder af Landkommuner er frelst fra økonomisk Sammenbrud. Og disse to Ting siger nu alligevel ikke saa lidt.

Jeg kan kun beklage, at det ikke har været muligt at gennemføre denne Værnelovgivning uden gennem indirekte Beskatning at lægge øgede Byrder over paa det brede Lag af Folket, da disse i Forvejen har Vanskeligheder nok, og skal derfor tilføje, at det ikke er med vor gode Vilje, at ikke alle de til denne Værnelovgivning nødvendige Ydelser er lagt paa de Befolkningsklasser, som ikke i nævneværdig Grad har mærket Krisens Tryk.

Men som gentagne Gange nævnt er Tiderne onde, onde for den enkelte, onde for en Bevægelse som vor, der kæmper for Ideen, og derfor ofte vanskelige for Bestyrelsen. Thi paa den ene Side kræver man Ideens Fane holdt højt — ofte af vore Modstandere for at fortrædige os —, og paa den anden Side kræver man Foranstaltninger af en saadan Virkning, at der i denne onde Tid skabes Værn for Hjem og Bedrift. Vi maa derfor fordomsfri gaa ind i et Arbejde, hvorunder man tør se

Sandheden i Øjnene, nemlig denne Sandhed, at Tiderne, at Forholdene er saa ekstraordinære, at der maa træffes ekstraordinære Foranstaltninger.»

»Jeg har i Dag med Vilje søgt at trække Linierne klart op, søgt at sige Sandheden, som den er, fordi det er nødvendigt, at der tages Hensyn dertil, og fordi Alvoren er over det Erhverv, vi repræsenterer.

Derfor trænges der nu som aldrig før til Forstaaelse af Sammenholdets Betydning.

Thi jo stærkere Sammenholdet er, desto hurtigere naar vi igennem med vore berettigede Krav.

Og jeg ønsker at slutte med at sige, at det er min Tro, at naar vi vedblivende udfører vort Arbejde i Hjem og Bedrift — med den samme Udholdenhed og Flid som hidtil — og kun stiller de Krav til Samfundet, som Ret og Billighed under de givne Forhold kræver, da har vi Lov til at haabe, at Lyset igen vil trænge frem og gennemtrænge det Mørke, der nu ruger over vort Land, saa vi igen med større Styrke kan tage fat paa de Ideers Løsning, hvorved vore Samfundsforhold kan bringes ind i en bedre Gænge.

Jeg slutter denne Indledning med Haabet om, at ogsaa dette Sendemandsmøde maa blive præget af Tidens Alvor, at de Beslutninger, vi tager, maa være vor Stand værdig og saaledes, at ingen skal tage fejl af, hvad vi vil.»

Aaret 1932 var iøvrigt begivenhedsrigt for Jens Holdgaard. Umiddelbart før Sendemandsmødet havde vi haft Folketingsvalg, og ved dette gled han ud af Rigsdagen.

Dette blev beklaget af mange, af Meningsfæller saavel som af Modstandere, thi paa Rigsdagen værdsatte alle hans saglige Dygtighed og solide Arbejdskraft.

For ham selv var det det heldigste, og det er næppe faldet ham vanskeligt at bevare sin Ro og Fatning af den Grund; i

Hovedbestyrelsesmøde i De samvirkende danske Husmandsforeninger 1936.

Det første Møde i Landbrugsraadet, hvor Husmandsforeningerne var repræsenteret.

vide Kredse indenfor Husmandsbevægelsen vakte det i og for sig heller ingen Beklagelse; thi vel forstod man, at det kunde have sin store Betydning, at han havde Sæde i Folketinget, men det var let at indse, at han var ved at blive overlæst med Arbejde.

Allerede da han i 1929 blev Formand for den jyske Sammenslutning med sine ca. 700 Lokalforeninger og omkring 40.000 Medlemmer, medførte dette, at der gik Bud efter ham til et Utal af Møder og Fester. Men da han i 1932 tillige var blevet Formand for hele den danske Samvirksomhed, blev der ogsaa ofte kaldt paa ham til Møde paa Øerne, og endelig rykkede midt i Aaret Husmændene ind i Landbrugsraadet, hvor Holdgaard straks blev Vicepræsident. Dette Raad fik nu sin Arbejdsmark stærkt udvidet ved alle de Foranstaltninger, Selvforsyningspolitikken nødvendiggjorde, og herigennem øvede han ogsaa indirekte en betydelig Indflydelse paa visse Dele af Lovgivningsarbejdet.

Der var nok at tage fat i, og det er ikke til at se, hvorledes han tillige skulde have kunnet passe Rigsdagsarbejdet tilfredsstillende. Allerede i September 1931 havde han da ogsaa sendt sin gode Ven og Arbejdsfælle Niels Frederiksen en Skrivelse, hvori han beder om at udtræde af Finansudvalget og Partibestyrelsen, hvad denne meget beklagede, men godt forstod.

Efter sin Udtræden af Rigsdagen fik han mere Tid til at færdes ude i Husmandsforeningerne, og derved fik han en Mængde Husmænd i Tale og klarede deres Syn paa mange Begivenheder og Foranstaltninger, som ofte greb dybt og ubehageligt ind i deres Økonomi.

— — —

Det var paa et heldigt Tidspunkt, at Husmændene indtog deres Sæde i Landbrugsraadet, og Holdgaard havde sin store Andel deri.

I LANDBRUGSRAADET

Allerede i 1885 møder vi Tanken om Oprettelsen af et Landbrugsraad som Talerør for det samlede danske Landbrug, hvis Organisationer dengang bestod af »Det kgl. danske Landhusholdningsselskab« og Landboforeningerne, der endnu ikke var samlede i en Fællesforening.

Der kunde dog ikke opnaas Enighed derom, og et Forsøg fra Landboforeningerne i 1908 førte heller ikke til noget.

Om Husmændene var der ved disse Lejligheder ikke Tale; de havde paa dette Tidspunkt ingen Fællesorganisation.

Det fik de imidlertid i 1910 ved Landsmødet i Odense, hvor et fælles Program vedtoges, og *Jørgen Nielsen*, Viby, valgtes som »De samv. danske Hmdf.«s første Formand.

Dette Møde udtalte i sit Program Ønsket om, at der oprettedes et Landbrugsraad paa 11 Medlemmer valgt af »De samv. d. Landbof.« og »De samv. d. Hmdf.« i Forhold til de to Sammenslutningers Medlemstal.

Forslaget herom tilstilledes Vinteren efter Landboforeningerne og Landhusholdningsselskabet; navnlig det sidste stillede sig absolut afvisende, og et Møde derom forløb fuldkommen resultatløst.

Imidlertid medførte de økonomiske Forhold under Verdenskrigen, at der blev nedsat forskellige Raad og Udvalg, som Regeringen kunde raadføre sig med, bl. a. »Det staaende Landbrugsudvalg«, hvori Jens Holdgaard fik Sæde.

Dette Udvalg blev repræsenteret i mange andre Raad og Nævn, saasom Prisreguleringskommissionen, Ernæringsraadet o. fl. og fik saaledes megen Indflydelse paa Krigstidens Lovgivning og Administration.

Udvalget bestod iøvrigt af 5 Medl. valgt af Landboforenin-

gerne og 5 valgt af Hmdf.erne + 1 Godsejer, 2 Gaardmænd og 1 Hmd. fra den overordentlige Kommission.

I Virkeligheden havde man her i »Det staaende Landbrugsudvalg« for første Gang et samlet Organ for dansk Landbrug.

Med Krigens Afslutning var dette Udvalgs Hverv imidlertid endt, og det var da kun naturligt, at Tanken om Landbrugsraadet igen dukkede op, denne Gang paa Landboforeningernes Initiativ.

Men heller ikke nu kunde man enes om Formen for dets Sammensætning. Husmændene fastholdt deres Forslag fra 1910, mens man fra anden Side foreslog et Raad paa 17 Medlemmer, hvoraf Det kgl. Landhusholdningsselskab skulde vælge 2 og Landbo-, Husmands- og Andelsforeningerne hver 5. Husmændene gjorde gældende, at de, skønt de udgjorde det store Flertal af Landbrugere, kun vilde faa 5 Medlemmer i Raadet, mens de øvrige 12 vilde blive valgt af de større Landbrugere, da Hmd. kun var svagt repræsenterede i Landbo- og Andelsforeningernes Bestyrelser.

Det har da ogsaa siden vist sig, at Hmd. ad den Vej i Tidens Løb kun har haft 1 Hmd. valgt ind i Raadet.

Trods Uenigheden oprettedes Raadet alligevel uden Husmændene, idet man lod 5 Pladser staa aabne for dem, saa de kunde indtræde, naar de ændrede deres Syn.

Skønt der nu og da, ogsaa paa Sendemandsmøder, fremkom Ønsker fra Husmænd om at blive repræsenteret i Landbrugsraadet, skulde der dog hengaa 13 Aar, inden den Sag gik i Orden.

I dette Tidsrum ændredes adskilligt; gamle Ledere trak sig tilbage, og nye Mænd traadte i Forgrunden. Dette blev ogsaa Tilfældet indenfor Landbo- og Husmandsforeningerne, hvor Landstingsmand H. Hauch og Folketingsmand Jens Hold-

gaard blev Formænd ikke blot i de jydske Sammenslutninger, men ogsaa i de samlede danske.

Hver for sig blev de ubestrideligt Førstemændene indenfor deres Organisationer, og skønt Interesserne her ikke saa sjældent var modstridende, saa de to Mænd kom til at staa ret skarpt overfor hinanden, saa var Maalet for deres Virken dog det samme: *Det danske Landbrugs Tarv og Fremgang*, og heri mødtes de paa mange Punkter i et fortroligt og forstaaende Samarbejde, idet de var rummelige nok til at forstaa og respektere hinandens Særstandpunkter.

Dette fremgik ogsaa af Hr. Hauchs Mindeord ved Sørgenhøjtideligheden, hvor han udtalte: »Der er blevet sagt, at Jens Holdgaard var en *smuk* Mand, og det er rigtigt, men han var ikke af Skikkelse nogen Kæmpe; der var ikke noget vældigt over ham, og dog tør jeg bekende, at jeg ikke har mødt ret mange, om overhovedet nogen Mand i det offentlige Liv, der var saa *stærk* som Jens Holdgaard. Det kunde gøre ham til et godt Redskab i en god Sags Tjeneste, og jeg vil sige, at han altid anvendte sin Styrke i den gode Sags Tjeneste. Jeg kan bringe Holdgaard en Tak af mange Grunde. Vi saa ham som interesseret Tilhører ved vore Delegeretmøder. Jeg siger ham Tak for aldrig svigtende Samarbejde i Landbrugsraadet. Han var klar over Værdien af, at der skabtes et Samarbejde mellem Landbo-, Husmands- og Andelsforeninger. Han lod aldrig i sine Beslutninger snævre Interesser være afgørende for det Standpunkt, han tog.

Det har i adskillige Tilfælde kostet Holdgaard Kamp med sig selv og Kamp med sine egne at gennemføre, hvad han fandt var Ret for dansk Landbrug. Forholdene førte naturligt med sig, at Holdgaard og jeg ikke altid stod med hinanden i Haanden, ja i visse Situationer stod vi ret langt fra hinanden. Men vi stod aldrig saa langt borte, at vi ikke kunde raabe hin-

anden op. Vi vil i vore landøkonomiske Foreninger komme til at savne Holdgaard, ja ingen kan vel i Øjeblikket se, hvem der kan erstatte ham.«

For en opmærksom Tilhører var det let at spore, at dette ikke var nogle pæne, pligtmæssige Ord, der *maatte* siges, men at det var velmente Ord, der kom fra Hjertet.

At Samarbejdet ikke var af ny Dato, fremgik tillige af en Udtalelse af Holdgaard under et Interview paa hans 60 Aars Fødselsdag, i hvilket han blev mindet om, at man ofte spørgende havde talt om de to store H.ers nære Samarbejde. Han udtalte da med sit lune Smil: »De to store H.er har virkelig gennem Tiderne haft adskilligt med hinanden at gøre. Det er vel ikke nogen Hemmelighed, naar jeg røber, at det var Hauch og mig, der i sin Tid lagde Grundlaget for Forliget om Jordlovene af 4. Oktober 1919. De nærmere Omstændigheder skal jeg ikke udrede, men saa meget kan jeg da nok sige, at vi begge dengang var Medlemmer af Landstingsudvalget om Jordlovene, og begge kom vi som Partiordførere i et Underudvalg, som skulde søge at klare Situationen. Der var det, vi to H.er *første Gang* blev enige.«

Der er Grund til at understrege *første Gang*, thi Forholdene medførte, at det skete mange Gange senere til Nytte og Held for dansk Landbrug.

Det var heller ikke kedeligt ved de jyske Landborigsdages eller Husmands-Sendemandsmøders festlige Sammenkomster at høre de to H.er holde Taler for hinanden og med godmodigt Lune ironisere over hinandens afvigende Standpunkter.

Men der frembød sig Opgaver nok at samarbejde om; thi de to H.er blev Ledere af deres Organisationer i nogle saare vanskelige Aar, fremkaldt ved vore store Aftagerlandes Selvforsyningspolitik og deraf følgende Hindringer for vor Landbrugseksport.

Følgerne heraf var mange nødvendige Forhandlinger mellem Regeringen, navnlig Udenrigs- og Landbrugsministeriet og Landbrugsorganisationerne, og her viste det sig snart at være praktisk uheldigt, at man ikke kunde forhandle med et samlet Organ for hele Landbruget, med andre Ord: Det blev højst ønskeligt, at Husmændene ogsaa blev repræsenteret i Landbrugsraadet.

Om hvorledes dette gik til, om Jens Holdgaards Medvirking herved, samt om hans Arbejde i selve Raadet eller i de Udvalg, Nævn og Delegationer til Udlandet, Raadet bl. a. ved Holdgaard blev repræsenteret i, har Hr. Hauch beredvilligt givet værdifulde Oplysninger. Det begyndte med Samtaler mellem Hauch og Holdgaard allerede medens P. P. Pinstrup var Præsident i Landbrugsraadet.

Samtalerne var af udpræget personlig Karakter, og Holdgaard udtalte til Hauch:

»Vi kan i det lange Løb ikke være tjent med at være udenfor Landbrugsraadet, thi vi faar ikke de Oplysninger, vi bør have.

Naar vi samles til Forhandlingerne, har du ofte gennem de Forhaandsoplysninger, der er tilflydt Landbrugsraadet, et mægtigt Forspring i Kendskabet til Sagerne, og dette er vi fra vor Side ikke tjent med.«

Det samme Synspunkt gjorde Holdgaard gældende i Husmændenes Hovedbestyrelsesmøde og søgte at gøre det indlysende, hvilken Betydning det havde, naar man skulde tage Stilling til mere eller mindre vanskelige Spørgsmaal, da i Forvejen at have haft de flest mulige Enkeltheder til Raadighed ved sine Overvejelser over, hvilken Stilling der burde indtages.

Naar Forholdene laa saaledes, skyldtes det ikke Uvilje fra Ministeriernes Side, men det laa i Sagens Natur, at en Institution som Landbrugsraadet med hele dets faste Indretning

var langt lettere at komme i Rapport til end Foreningsbestyrelser og hurtigere at komme i Kontakt med.

Tilslutningen af Husmandsforeningerne til Raadet frembød dog forskellige Vanskeligheder. Hauch og Holdgaard enedes om at foreslaa, at Raadet fremtidigt kom til at bestaa af 18 Medlemmer, hvoraf Landbo-, Husmands- og Andelsforeningerne hver valgte 6, og Præsidiets skulde bestaa af tre Medlemmer.

Landhusholdningsselskabets Repræsentation skulde saaledes glide ud; denne Forening talte ganske vist kun ca. 800 Medlemmer, men disse repræsenterede til Gengæld de største Landbrug og de mere videnskabeligt prægede Dele, og de daværende Repræsentanter, Forpagter *Sonne* og Forst. *Rasmussen*, Næsgaard, var dygtige og ansete Mænd, hvem ingen ønskede at tilsidesætte. *Hauch* førte Sagen frem i Landbrugsraadet, og *Pinstrup* var i og for sig stemt for Samarbejdet, men noget ængstelig for, at Modsætningerne skulde komme til at virke hindrende paa Arbejdet, samt at dette skulde blive præget af politiske Synspunkter fra Husmændenes Side.

Holdgaard nærede ingen Betænkelighed med Hensyn til Samarbejdet, selv om han maaske ikke paa Forhaand var helt klar over, at Forudsætningerne maatte være, at man saavidt muligt maatte indskrænke sig til at samarbejde om alt, hvad man kunde enes om, men lade alt andet hvile.

Derimod nærede han nogen Ængstelse for, at han i Husmandskredse vilde møde Modstand af Frygt for, at det store Landbrug skulde gøre sig for stærkt gældende i Raadet.

Forudsætningen for et godt og frugtbart Samarbejde maatte naturligvis være, at de enkelte Organisationers Selvstændighed bevaredes til at udtale sig og til i givet Tilfælde at faa offentliggjort deres særlige Synspunkter, naar en Sag var behandlet i Raadet.

Da Holdgaard ved Landsstævnet i Marts 1932 forelagde Sagen til Afgørelse, kunde han med Sandhed sige: »Fra Hovedbestyrelsens Side har vi deltaget i en Række Forhandlinger om vore Eksportforhold, mange overordentlig vanskelige Forhold.

Man har konstateret, at vi altid har været enige i Landbruget om *den* handelspolitiske Linie, vi vilde følge, og det er vel det, der har bidraget til, at Spørgsmaalet om Husmandsforeningernes Indtræden i Landbrugsraadet atter er taget op til Overvejelse.«

Enigheden i denne Linie bestod ganske selvfølgelig i, at Maalet var den størst mulige Afsætning, naar den da var lønnende.

Der førtes en kort Forhandling, hvorunder en Del Betæneligheder kom til Orde, men der var overvejende Tilslutning ud fra den Betragtning, at under de daværende vanskelige Erhvervsforhandlinger med Ud- og Indland var en samlet Repræsentation i høj Grad ønskelig.

Det første Møde i Landbrugsraadet efter Husmændenes Indtrædelse blev afholdt 17. Juni, og *Pinstrup* valgtes til Præsident. Allerede Aaret efter traadte han af Helbredshensyn ud af Raadet, og *Hauch* blev ledende Præsident.

Et Par Aar efter ændredes S sammensætningen, saa at Andelsforeningerne valgte 10 Medlemmer og Landbo- og Hmdf. hver 8. Præsidiets udvidedes til 8 Medlemmer, der saaledes dannede et Slags snævrere Udvalg.

Arbejdet inden for Raadet formede sig paa tilfredsstillende Maade, og det lagde i disse sidste Aar af Holdgaards Liv betydeligt Beslag paa hans Tid, Kræfter og Indflydelse. Da de handelspolitiske Vanskeligheder taarnede sig op ved, at England gik bort fra Guldets, og Tyskland gennemførte Isolationspolitikken, var Samarbejdet af største Betydning. Dette frem-

Fra Landbrugsraadet. — Et Mode i Præsidiets.

gik bl. a. af den Omstændighed, at i alle de Udvalg og Ordninger, der var en Følge deraf, sad Repræsentanter for alle tre af Raadets Afdelinger, og alene Holdgaards Indsats gennem Svinereguleringen viser det heldige i, at Husmændene var repræsenteret i Landbrugsraadet.

Det var en mægtig Fordel, at nu kunde Forholdene drøftes af alle Landbrugsorganisationer i Fællesskab, før man skulde forhandle med de andre Erhvervs Repræsentanter i Udvalgene eller med Regeringen, og det gav Mulighed for enig og samlet Optræden overfor andre Autoriteter.

Denne Fællesværdi af Arbejdet havde Holdgaard et skarpt Blik for Værdien af. Han var ikke bange for Vanskeligheder eller for at tage Ansvar for Beslutninger, selv om han kunde have Grund til at tro, de vilde møde Modstand i hans egne Standsfællers Kredse.

Hans Retfærdssans og Vidsyn prægede hans Handlemaade, og han indsaa, at hvis han som Husmændenes Fører viste rimelige Hensyn, havde han naturligt Krav paa det samme overfor sin Organisation.

HUSMANDSSAG OG POLITIK

Selv om Holdgaard nu ikke længere var aktiv Politiker, kunde han selvfølgelig ikke betragte de politiske Spørgsmaal som sig uvedkommende.

Det kan en Husmandsfører ikke. Dertil har Husmandsbevægelsen alt for mange Berøringspunkter med Lovgivningsmagten, som den derfor i mange Henseender maa se det som sin Opgave at øve Indflydelse paa.

En Mangfoldighed af Love og Bevillinger berører dyre Husmandsinteresser, og Husmandsstanden maa derfor være interesseret i, at Spørgsmaalene løses paa den for dem bedst mu-

lige Maade. Og det bliver det frem for alt Husmandsførernes Opgave at medvirke til.

Andre Spørgsmaal af døgnpolitisk eller partipolitisk Art kan derimod være Husmandsforeningerne som saadanne ret uredkommende, og da maa de holdes udenfor. Grænserne her kan ikke altid være haarfine og kan derfor meget vel nu og da give Aarsag til Meningsforskel indenfor Medlemmernes egne Kredse, hvor saa at sige alle politiske Partiafskygninger er repræsenterede.

Holdgaards Syn paa dette Forhold er af megen Interesse, og i denne som i alle andre Henseender har han sit afgjorte Syn og sine bestemte Meninger, som man maa kende for at forstaa hans politiske Arbejde.

I 1915 skriver han i »Husmandshjemmet« en Artikel om »Grundlovsforliget«, hvori han udtrykker sin glædelige Overraskelse over, at vore politiske Partier herhjemme, medens Verden uden omkring os beretter om Mord, Brand og Ødelæggelse, har samlet sig om en ny Grundlov. »Men,« skriver han, »Forliget var jo en Kendsgerning paa den lige og almindelige Valgrets Grund, og da den lige og almindelige Valgret er en af Husmandsbevægelsens sociale Programpunkter, er Spørgsmaalet jo saa lige til, hvorledes Husmændene maa stille sig til det opnaaede Forlig, og for mig staar det da saadan, at vi har Grund til at være tilfreds. Vel er der enkelte mørke Pletter — men jeg synes, de lyse er saa overvejende, at man ikke kan andet end være glad for Overenskomsten.« Efter at have omtalt Manglerne tilføjer han: »I den nye Grundlov vil alle sociale Skel nemlig være slettede; der tages ikke Hensyn til Stand og Stilling, og er det ikke netop dette Retfærdskrav, Husmændene altid har stillet, og endvidere dette betydningsfulde Skridt, at vore Kvinder faar Valgret. Jeg har nemlig den Tro til de danske Kvinder, at de vil være

Husmandsbevægelsens Mænd behjælpelige med at gennemføre vore socialpolitiske Retfærdskrav til Gavn og Lykke for vort kære Fædreland — særlig i et Par Spørgsmaal har jeg Tro til, at vore Kvinder vil staa os bi, nemlig med at udrydde de stærke Drikke af vort Land og ligeledes med Hensyn til Husmandsbevægelsens Skoleprogram.«

Et Aars Tid efter tilbageviser han ligeledes Beskyldninger mod Ledelsen for at have ført Partipolitik ved at vedtage et Par Resolutioner i Tilslutning til den førte Ernæringspolitik. Han begrundet dette saaledes: »Da Krigen udbrød i 1914, var det jo ganske naturligt, at Indenrigsministeren spurgte de forskellige Landbrugsorganisationer til Raads; men da skete der jo dette, at Landbo- og Husmandsforeningerne indtog vidt forskellige Standpunkter med Hensyn til deres Raadgivning, idet Konsekvensen af Landboforeningernes Repræsentanters Forslag var, at enhver skulde have Lov til at udnytte Krigssituationen efter bedste Evne, og de, der saa ikke kunde klare sig i Kampen for Tilværelsen, skulde have offentlig Hjælp.

Husmandsforeningernes Repræsentanter foreslog, at man søgte at regulere Priserne, saaledes at det store Flertal af Landets Befolkning kunde faa Raad til at købe de nødvendigste Levnedsmidler, og de gik derfor med til at foreslaa Maksimalpris paa Rug, Hvede og Flæsk til nogenlunde rimelige Priser. Regeringen fulgte dette Forslag og mødte selvfølgelig Modvilje fra Landboforeningernes Side.

Efter dette kunde de organiserede Husmænds Repræsentanter jo dog ikke falde Ministeren i Ryggen, fordi han havde fulgt deres Raad. Men allerede dengang lød der stærke Røster om, at Foreningerne ikke var spurgt, og selvfølgelig fremlagde Bestyrelsen Sagen for de jyske Sendemænd, idet den sagde: Saadan har vi handlet; nu maa I give os vor Dom, og

Dommen blev den, at den overvejende Del gav Bestyrelsen Tilslutning; kun 14 stemte imod. — Nej, Ledelsen har ikke søgt at føre nogen som helst Partipolitik indenfor Bevægelsen, men den har efter bedste Evne villet anlægge samfundsmæssige Hensyn, naar den har givet Raad i de forskellige Spørgsmaal.«

»Det er min fulde Overbevisning, at den Retningslinie, Husmændenes Repræsentanter har fulgt med Hensyn til den økonomiske Politik, er den rigtige, og jeg synes, man skal fare varsomt frem med Hensyn til at kritisere, hvis man ikke kan stille noget bedre i Stedet.«

»Til Slutning dette: Standsfæller, søg at sætte jer saa grundigt ind i de forskellige Spørgsmaal som muligt, og det er da mit Haab, at I vil finde, at Ledelsen ikke har søgt at føre Partipolitik ind i Bevægelsen, — men handlet netop ud fra den Forudsætning, at Husmandsbevægelsen ikke er en Klasse- og Standsbevægelse, men at den ogsaa er en Samfundsbevægelse.«

Dette var hans Opfattelse af Husmandsbevægelsens Stilling til de politiske Spørgsmaal, før han blev Medlem af Rigsdagen. I hans sidste Rigsdagsaar var han som tidligere omtalt tillige Husmandsbevægelsens Formand, og af hans Taler i denne Egenskab ved de store Stævner, som vi delvis har gengivet, vil det formentlig klart fremgaa, at han forstod at holde sig til *de* politisk-økonomiske Spørgsmaal, der havde Tilknnytning *til* og indgribende Betydning *for* Husmændenes økonomiske Livsinteresser. Andre partipolitiske Emner holdt han udenfor. Men saa skal det tillige indrømmes, at de førstnævnte Spørgsmaal mere og mere traadte i Forgrunden, efterhaanden som Landbrugskrisen blev voldsommere.

Og *efter* hans Udtræden af Rigsdagen var han vedblivende

i Forgrunden med Hensyn til Arbejdet med disse livsvigtige og landsvigtige Sager.

Det var han i sin Egenskab af Medlem af Landbrugsraadet og alle de Udvalg og Nævn, dette bl. a. ved ham havde Sæde i, og der skulde ikke hengaa mere end et Par Maaneder efter hans Udtræden, før dette blev klart for alle politisk interesserede. Thi da enedes Landbo- og Husmandsforeningerne om at fremsætte en Henvendelse til Regeringen angaaende mildnende Foranstaltninger til Imødegaaelse af den stadig stigende Landbrugskrisens Virkninger. I Henvendelsen pegedes paa flere Forslag, som Lovgivningsmagten burde tage op til Behandling desangaaende, og Fællesforslaget var underskrevet af Holdgaard og Hauch og overraktes Statsministeren af disse den 12. Januar 1933. Det findes bl. a. aftrykt i sin Helhed i »Husmandshjemmet« Nr. 4 samme Aar. Derefter førtes en Række Forhandlinger mellem Holdgaard og Hauch paa den ene Side og Statsministeren og en Del af hans Ministerkolleger paa den anden Side.

Det vakte megen Opsigt og blev i Virkeligheden Løftestangen for det meget omtalte Kanslergadedeforlig, der fik Lovform nogle Maaneder senere.

Selvfølgelig havde man tidligere nu og da i Landbrugsraadet drøftet, hvorledes man skulde imødegaa Krisen; men mellem det større og det mindre Landbrugs Repræsentanter havde stærkt afvigende Synsmaader gjort sig gældende.

Des mere overraskende kom derfor Meddelelsen om den enige Optræden, og det var forstaaeligt, at der spejdedes efter, hvilken af Parterne der muligvis havde ladet sig narre, og de to H'er maatte døje adskillige Skoser, mest af godmodig Art, i Anledning af Enigheden. I øvrigt har begge udtalt, at det i Virkeligheden var baade naivt og naragtigt at gaa ud

fra, at et Samarbejde lod sig etablere paa det Grundlag, at den ene lagde an paa at narre den anden.

Det sivede efterhaanden ud, at den afgørende Samtale havde fundet Sted under en Biltur fra Vejle til Viborg, og Holdgaard maatte høre, at det var Hauch, der sad ved Rattet og saaledes styrede Kursen. Ved Sendemandsmødet forsvarede Holdgaard sig med, at dette var urigtigt; thi de havde haft Chauffør, og denne styrede i den rigtige Retning, thi Vejen gik om ad Ikast. Den virkelige Sammenhæng var dog følgende: Holdgaard opholdt sig i Julen sammen med sin Hustru i København. Hauch havde meget knap Tid, idet han skulde til København den Dags Aften, Holdgaard og hans Hustru rejste fra København om Morgenens. Hauch fik Holdgaard til at staa af i Vejle, hvor Hauch stødte til i Bil. Naar de saa lagde Vejen ad Ikast kunde der blive Tid til den vigtige Samtale, inden Hauch om Aftenen rejste til København.

Sørine blev imidlertid anbragt ved Siden af Chaufføren, og de to H'er sad saa paa Bagsædet og førte den afgørende Samtale mellem Vejle og Ikast, hvor Holdgaard og Sørine saa blev sat af. Og Enigheden var opnaaet om Henstillingen til Lovgivningsmagten.

Det store Kriseforlig, Kanslergadeforliget, som Henvendelsen gav Stødet til, fordi de to Landbrugsorganisationer var blevet enige, var Holdgaard dog ikke tilfreds med. Han skrev derom: »Naar det afsluttede Kriseforlig skal bedømmes ud fra det mindre Landbrugs Synspunkter, maa Bedømmelsen vel blive denne, at der er gjort betydningsfulde Tilløb til at gøre det rigtige, men at det paa mange Omraader kun er Tilløb, hvorfor manges Forventninger sikkert vil blive skuffet.

Dengang Landbo- og Husmandsforeningerne i fuld Enighed fremførte deres Krav overfor Regeringen, var det, lige-

som der gik et Befrielsens Suk ud over Landet, idet der var en udbredt Tro paa, at der i begge Rigsdagens Ting vilde være et Flertal til at gennemføre disse Krav. Men det viste sig — desværre — ikke at være rigtigt.«

Han udtaler derefter sin Tilfredshed med, at Jordudstykningsen er vedtaget ved, at man atter er enedes om nye Jordlove. Ligeledes med Indførelsen af konjunkturbestemt Rente, Inddragning af Værdistigninger, Skatten paa de store Formuer. Derimod er han utilfreds med Kaffe- og Sukkertolden, som man ikke havde bedt om. Han kræver ogsaa en stærkere Rentensækning, og han slutter med Opfordring til at gaa videre og siger: »Naar Bøndernes og Arbejdernes Repræsentanter gaar sammen i Arbejdet, som de har begyndt, kan ingen forhindre dem i en Videreførelse af den Lovgivning, jeg her har antydnet, og det er min fulde Overbevisning, at de danske Husmænds Støtte ikke skal savnes hertil.«

Samme Aar nedsættes den store Landbokommission, der faar til Opgave at udarbejde videregaaende Forslag til Imødegaaelse af Landbrugskrisen. Den indgav en enstemmig Betænkning, og den 23. Oktober enes Landbo- og Husmandsforeningerne atter om en Fællesudtalelse til Regering og Rigsdag; den er denne Gang underskrevet af Holdgaard og Tvedegaard.

I November holder de jyske Husmænd saa deres aarlige Sendemandsmøde, hvorved Holdgaard i sin Indledningstale som sædvanlig har nogle forstandige Ord at sige Sendemændene. Han udtaler bl. a.: »I Fjor udtalte jeg, at vi samledes under saa mørke Udsigter som nogensinde. I Aar kan jeg sige, at vi staar i et meget betydningsfuldt Afsnit af vor Historie.

Vi har maattet gaa ind under Nødvendighedens haarde Lov og gaa med til Ting, som vi aldrig før har tænkt os.

Naar man ser, hvorledes det engelske Frihandelsland har maattet gaa bort fra Frihandelsidéen, da er det jo ikke helt uforstaaeligt, at vi ikke her hjemme kan holde Idéerne helt fast. — Som Professor Birck udtalte ved et Sendemandsmøde: »Naar man bor i et Galehus, maa man undertiden selv te sig som gal.« Vi bliver nødt til tvungent at gaa ind under Forhold, som man ingenlunde maa tro, at vi med Glæde gaar ind for. Men dette betyder ikke, at vi har forladt Frihandelsidéerne. Utilfredsheden er de Vilkaar, man i saadanne Tilfælde maa gaa ind under. Vi behøver blot at tænke paa de forskellige Meninger, der kommer til Orde ved Svineregulering, Kødordning o. s. v. Hvem skulde have tænkt for nogle Aar tilbage, at vi skulde gaa til Destruktion af Kreaturer? Hvem havde drømt om, at Svineslagteriernes Mænd skulde gaa til en socialdemokratisk Minister for at faa en lovfæstet Ordning. Der var ingen Vej udenom. Saaledes *tvinger* Forholdene os.«

Efter at have omtalt det ovenfor omtalte Fællesforslag og Kanslergadeforliget tilføjede han, at den senere nedsatte Landbokommission fik til Opgave at udarbejde yderligere Kriseforslag, og at der fremsattes meget vidtgaaende Krav til denne om at gaa ind for en kunstig Forhøjelse af Priserne paa en Række Forbrugsartikler som Brød, Smør, Margarine, Kød og Korn. Disse Krav kunde Husmandsrepræsentanterne imidlertid ikke tiltræde, og de maatte desværre ogsaa være Vidne til en forbavsende Kølighed angaaende yderligere Rentesenkning.

Dette gav Anledning til, at disse Repræsentanter indkaldte til det meget omdisputerede Odensemøde, for at de kunde høre Menerne fra en større Kreds af Husmænd og saaledes have et bredere Grundlag at handle paa. Om dette Mø-

de udtalte han: »Vore Beslutninger her blev i Virkeligheden Grundlag for Landbokommissionens enstemmige Indstilling og dermed for Regeringsforslaget i September. Odensemødet var Udtryk for, at vi vilde øve Ret og Skel til alle Sider, saa vidt det var menneskeligt muligt, i Overensstemmelse med hele vort Grundsynspunkt paa Samfundsforholdene, at vi er en Folkebevægelse, der ikke kræver Særrettigheder.

Det, der forelaa for Repræsentanterne paa Odensemødet, var følgende: I Henhold til Lov var Svineproduktionen reguleret saaledes, at en Del kornsælgende Landbrugere var udelukket fra at faa Del i denne eneste rentable Produktion. Dette var ikke *retfærdigt*, naar samtidig Korn kunde indføres til Dumpingspriser, den Gang 6,25 Kr. pr. Td.. Landbokommissionens Svinereguleringsforslag var en Ophævelse af denne Uret. Da dette ikke kunde gennemføres, fordi Slagterierne gik imod, vedtog man paa Odensemødet under Hensyn til disse Dumpingpriser ved en Centralordning at gaa med til en Fastsættelse af en Kornpris paa 10—12 Kr. pr. 100 kg Foder- og Brødkorn, der faktisk var Noteringen den Dag, men dog saaledes, at disse Priser nedsattes i Forhold til Flæskeprisernes eventuelle Fald og bortfalddt, hvis Flæskepriserne gik ned til 1,10 Kr. pr. kg. Foderkagerne var undtagne.

Afgiften skulde indgaa i et Fond, der fordeltes til de kornkøbende Landbrugere paa en for det mindre Landbrug tilfredsstillende Maade og paa Betingelse af, at Brød- og Melpriserne ikke forhøjedes. Og en ufravigelig Betingelse var, at Svinereguleringsforslaget ikke ændredes til Skade for Husmændene.

Der krævedes tillige betydelig Rentesænkning for alle Former for Pengeudlaan, og at Renterne gjordes konjunkturbestemte for at modvirke Spekulation.

Men det gik jo atter i Haardknude for Rigsdagen, og man skændes om, hvem der er Skyld deri; men dette kan Landbruget jo ikke leve af.

Den 19. Oktober udtalte De samv. danske Husmdf.s Hovedbestyrelse sin Beklagelse af, at den krævede Rentesækning ikke var gennemført. — Vi fik atter en Fællesforhandling med Landboforeningerne og enedes paa et Fællesmøde den 23. Oktober om Retningslinierne for en kommende Kød-, Smør- og Kornordning.

Betingelsen var dog en Rentesækning til $2\frac{1}{2}$ —3 pCt. for alle Laanformer med tilhørende Lovgivning om Konvertering af Kredit- og Hypotekobligationer.

Da disse Krav endnu ikke er opfyldt, har Odensemødets Repræsentanter ikke længere nogen Forpligtelse over for Tilslutningen til de prisfordyrende Foranstaltninger, særlig ikke til en Kornordning. Tiden hertil er forpasset, ikke mindst paa Grund af de andres Stilling til Rentesækningen. Det var Prisen for, at det store Landbrug, Godsejerne, kunde faa Del i den lønnende Flæskeproduktion. De faar trøste sig med, at de i alt Fald faar 45 Kort til Salg.

En kunstig Prisforhøjelse af Landbrugets Produkter uden en betydende Rentesækning vilde være en saadan Cadeau (Gave) til Kapitalen, at Husmændene ikke bør medvirke dertil.

Det er givet, at der maa være et og andet, vi ikke ser helt ens paa.

Men eet ved jeg, at de Beslutninger, der er taget, *altid er taget under dyb Alvor og altid med de Tusinder af Husmandshjems Ve og Vel for Øje og med Henblik paa hele vort Folks fælles Tarv. Min Overbevisning er, at vi i det store og hele har handlet rigtigt.* Men det maa Landmændene bedømme. Eet ønsker jeg at fastslaa: at Forholdene er saa

vanskelige paa alle Omraader, at der er Brug for alle gode Kræfters Samvirke. *Og i et saadant Samarbejde kan Husmandsbevægelsen ikke staa udenfor.*

I over 30 Aar har vi drevet Erhvervspolitik. Jeg ser med Stolthed tilbage paa den Indsats, Bevægelsen har ydet, særlig i vort Folks allervanskeligste Tider, som under Verdenskrigen, til Værn for de besiddelsesløse.

Derfor kan vi ogsaa nu tænke paa de besiddendes Vanskeligheder. I enhver Situation er der altid særlige Spørgsmaal i Forgrunden, der maa løses, uden at vi derfor taber de store Maal af Sigte. Og de, der tilsyneladende mener, at Bestyrelsen har svigtet eller glemt Bevægelsens Grundskylds- og Frihandelsidealer, de tager storligen fejl. Men vi maa alle med Ansvar gaa ind under Nødvendighedens Lov.

Vil man spørge mig om Fremtiden, skal jeg vel vogte mig for at være Spaamand. Fremtiden tegner saa usikker som aldrig før.

»Verden er af Lave,
famler angst og mat.
Her i Danmarks Have
har et Maal vi sat«.

HOLDGAARD OG L. S.

Paa dette Sendemandsmøde optraadte L. S.-Tilhængerne ret udæskende.

Aaret før havde de ogsaa blandet sig i Debatten, men ikke paa saa udfordrende en Maade.

Men nu var der en L. S.-Taler, der udtalte: »Jeg skal være den sidste, der laster Delegationen, fordi de lod sig snyde af Englænderne. Det ender jo med, at vi kommer til at le-

vere 62 pCt. af ingenting.« En anden ankede over, at man ikke havde villet Samarbejde med L. S.

Hertil svarede Holdgaard: »Naar en Taler beskylder os for at være blevet snydt af Englænderne, er dette et drastisk Udtryk. Thi hvad vilde han have naaet uden Forhandling? Trods alt er det dog en Fordel at naa selv den mindre Produktion til store Priser end mere til de smaa.

Naar der ikke kunde komme et Samarbejde i Stand med L. S., er Grunden den, at deres Tilhængere har gjort adskillig Fortræd. Vi staar med den stærke Baggrund af faglig Indsats, hvad L. S. intet har af. Vi har altid været Tilhængere af Udstykning, mens L. S. proklamerer Modstand herimod. L. S. beskæftiger sig jo kun med politiske Spørgsmaal, mens vi aldrig har sluttet os til noget bestemt Parti. Alle de strejkeagtige Foreteelser fra L. S. kan vi intet have med at gøre. Det saglige Grundlag for Samarbejde mangler, og vi har derfor søgt Samarbejde med Landboforeningerne, sammen med hvilke vi er et Udtryk for det samlede Landbrug.«

Da der skulde vælges Formand, blev der straks foreslaet »Genvalg«, og tilsyneladende næsten hele Forsamlingen rejste sig og hyldede Holdgaard.

Alligevel var der en L. S.-Mand, der forlangte skriftlig Afstemning, og under en paafølgende meget larmende Debat støttedes han af en Taler, der gjorde gældende, at der var nogle, der ønskede at stemme Nej som en Protest mod Odense-mødets Tilslutning til Kornordningen. L. S.-Manden opfordrede imidlertid sine Meningsfæller til at stemme blank. Resultatet blev, at Holdgaard fik 492 St., medens 59 stemte Nej og 19 afgav blanke Stemmesedler. Holdgaard kunde da med en vis Ret hævde, at de 19 Mand var alt, hvad L. S. kunde mønstre.

Denne Bevægelses hele Optræden maatte frastøde Holdgaard som den noble Mand, han var, ogsaa over for Modstanderne. Thi de nægtede sig intet i Retning af at mistænkeliggøre hans Færd og Optræden, hans Person og Arbejde. Deres Presse vrimlede af nærgaaende Udfald.

»De skælder mig jo ud,« kunde han nu og da udbryde, idet han tilføjede, »men a taaler det jo nok.«

Dog var det let at mærke, at det gjorde ham ondt, at nogle af hans egne Standsfæller, hvis Ve og Vel det var hans Formaal gennem hele sit Arbejde at gavne, var med i Nedrækningsarbejdet. Ved et Møde optraadte en Umulius af en Husmand imod ham i en Tale, der hvad Form og Indhold angik, var den rene Jammer.

Skønt det havde været en let Sag for Holdgaard at afklæde ham, værdigede han ham ikke et Ord, men svarede andre af Mødets Talere.

De store Ord og brede Fagter, der kendetegnede denne Bevægelse, havde intet tiltrækkende for Holdgaards Karakter.

NY KRISELOVGIVNING

Det andet Kriseforlig i Slutningen af Aaret tilfredsstillede ikke Holdgaard og Husmændene. Forslaget om den store Konvertering, der skulde medføre billigere Rente, gik i Vasken, og de nye, indirekte Skatter havde man intet tilovers for. Holdgaard tog derfor gentagne Gange Afstand fra dette Forlig, som Husmændene paa flere Punkter ikke kunde tage Ansvaret for.

Dette var ogsaa Tilfældet paa Sendemandsmødet i 1934, hvor han udtalte: »Lad mig allerede nu sige, at i alle de Forhandlinger, vi som Husmændenes Repræsentanter har del-

taget i, har vi selvsagt søgt at indtage et saa rimeligt og retfærdigt Standpunkt som muligt i Overensstemmelse med de Grundsætninger, vor Bevægelse hviler paa: *Ret for alle*.

Det vil sige, i hvert Fald ikke være med til at øge Vanskelighederne for de mest vanskeligstillede.

Derfor maatte vi i Fjor, den 19. December, udtale vor Beklagelse af Kriseforliget, der var stik imod vore Grundsynspunkter, idet kun 5 Mill. af de til Kriseforliget knyttede Skatter blev udskrevet gennem direkte Beskatning, medens 32 Mill. blev lagt paa den indirekte Beskatning, hvorved man f. Eks. gennem Margarinebeskatningen øgede Byrderne for den fattigste Del af vor Landbefolkning. Og jeg takker for den Tilslutning, dette Standpunkt fik ved alle vore store Februar-Møder her i Jylland.« I en Nytaarsartikel ved Aarskiftet 1935 priser han den Enighed, Husmændene trods forskellige politiske Anskuelser har kunnet optræde med i afgørende Spørgsmaal og takker for det beundringsværdige Arbejde, der er udført i Foreningerne, og for Forstaaelsen af, at det netop i Krisetider gælder om at spytte i Næverne og — om muligt — tage haardere og dygtigere fat. Derfor havde man ogsaa haft berettiget Grund til at vente, at Lovgivningsmagten havde været lydhør for Husmandsforeningernes Krav. Og saa fortsætter han:

»Men her kommer jeg til den mørke Side, thi det er kun i meget ringe Grad, man har taget Hensyn til vore berettigede Krav, ja, Rigsdagen drev det endog saa vidt, at den ved Kriselovgivningen i December Maaned i Fjor gennem indirekte Beskatning væltede Byrderne over paa de fattigste for at skaane Kapitalen, saaledes at vi bl. a. i Jylland ved alle vore store Februar-møder maatte udtale vor dybeste Beklagelse af en saadan Fremfærd.

Lige siden Regering og Rigsdag imod vore Ønsker gen-

nemførte Kronens Pariføring, har vi jo med stor Styrke krævet Gælds- og Rentspørgsmaalet løst paa en saadan Maade, at den middeldygtige Mand kunde faa Lov til at fortsætte i det Hjem, som han sammen med sin Kone og sine Børn — ofte under Møje og Besvær — havde bygget op, og derfor var der mange, der med Haab og Fortrøstning saa hen til det Forslag om Sanering af Landbrugets Gældsforhold, som Statsministeriets sagkyndige Udvalg havde udarbejdet, og som Ministeriet i det væsentlige fulgte, et Forslag, hvorefter de uformuende Landmænd kunde faa Renten nedsat til 2,7 pCt. Men vi ved jo alle, hvilket Hus der laa i Rigsdagen under dette Forslags Behandling — om »Socialisering« af Landbruget og om »Almisse«. Ja, de Husmænd, der synes, at den Slags Talemaader er bedre end at faa Realitetsforslag gennemført, de fortjener jo heller ikke bedre, men det sørgelige er, at der er Tusinder af Husmænd, der ikke vedblivende lader sig stikke Blaar i Øjnene, men alligevel maa lide derunder.«

HUSMANDSBRUGETS MULIGHEDER

Den 22. Januar 1935 taler Holdgaard i Radioen om »*Husmandsbrugets Muligheder*«. Han vender sig heri først mod dem, der med en vis Skadefryd benytter Husmandsbrugets Vanskeligheder ved under Krisen at svare Renter og Afdrag af Laanene til derudfra at angribe Udstykningsarbejdet og Oprettelse af flere Smaabrug. Med nøgne statistiske Tal paa viser han, at Husmændene i Forhold til de Arealer, de lægger Beslag paa, udreder de største Ydelser i Form af Rente til Kapitalen, Ejendomsskatter og indirekte Skatter trods det, at de ofte opdrager en stor Børneflokk paa deres lille Lod. Man

maa da snarere sige, at det er Husmændene, der holder Overklassen med dens Levefod oppe.

Foredraget er meget grundigt, og det munder ud i, at Husmandsbrugets Muligheder er store og rige, naar vi indretter de forskellige nærmere omtalte Forhold rigtigt. Om man vil dette, beror paa Samfundet selv.

Dagen efter sender Joh. Skjoldborg ham et Brev, hvori han skriver: »Det var et meget godt Foredrag, du holdt i Radioen i Aftes, ingen overflødige Ord, udmærkede Grunde, selvstændigt udarbejdet, hensynsfuldt fremsat med naturlig Varme og Værdighed. Tak for det!« Og han tilføjer: »Louise syntes, du skulde ind i Folketinget. Det vilde jeg dog nødigt skulde ske. Saadan som Tilstandene er, er jeg vis paa, du kan udrette mere for den Sag, du kæmper for, ved at staa, hvor du staa, som en Personifikation, Samler, Vækker og Leder af Husmændene. Du vil staa friere og stærkere.«

VANSKELIGERE SAMARBEJDE

Efterhaanden som Landbrugskrisen trækker i Langdrag, bliver det vanskeligere for Landboforeningernes og Husmandsforeningernes Ledere at holde Fodslag.

Dette viste sig paa iøjnefaldende Maade ved det sjællandske Sendemandsmøde i Juli 1935, ved hvilket han udtalte sig ret skarpt om Uoverensstemmelserne. »Vi stod enige,« siger han, »om Valutacentralens Opretholdelse, men ikke om dens Administration. Det store Landbrug har krævet lukket for Kornimporten. Vi sagde nej; thi Følgen af pludselig at nægte Valuta til Korn vilde blive, at Handelsmændene vilde tage Fortjenesten, — det vilde være en Slyngelstreg overfor

det kornskabende Landbrug. De Titusinder af Husmandshjem kan ikke ofres paa Storlandbrugets Kornalter.

Maaske kan man for en Tid skyde Rente- og Gældsspørgsmaalet til Side — som der nu gøres Forsøg paa —, men det vil leve videre, og det vil komme frem igen. Thi det ser mørkt ud for Fremtiden, hvis Afspærringspolitikken fortsættes, og der bliver da ingen Vej udenom Renten og Gælden, hvis Smaabrugernes Hjem skal bevares.«

Og han udbryder i Slutningen af sin Tale: »Hvilken Lykke, at vi i Dag har en fasttømret Bevægelse med Foreninger over hele Landet. Ja, det er en Lykke, ikke blot for Smaabrugerne, men for hele Landet i disse bevægede Tider, at der staar en fasttømret Bevægelse, som ikke lader sig rive med til Ubesindigheder, skønt Landet saa sandt har haft det trangt nok. Nu som aldrig før er der Brug for vor Bevægelses Sammenhold. Forstaar Husmændene ikke dette selv, vil deres fremtidige Kaar blive trange.«

Om muligt endnu skarpere trækker han Uoverensstemmelserne frem nogle Maaneder senere ved Landsstævnet i København, hvor han for sidste Gang taler til Delegerede fra hele Landet.

Her trak han med stor Klarhed og kraftig Overbevisning Linierne op for Dagens og Tidens Spørgsmaal: Valutaordningen, Korn-, Kød- og Svineordningen samt Gælds- og Rente-problemet.

Herunder udtalte han:

»Det kan ikke være andet, end at man i en saa indviklet Situation som den nuværende maa tage vidtgaende Hensyn. Man kan ogsaa af Hensyn til Helheden blive nødt til at gaa med til noget, som man personligt ikke holder saa meget af. Jeg har saaledes været med til at bytte Kartoffler med Vin,

hvad jeg som Afholdsmand ikke har været særlig stolt af. Jeg tror i det hele taget ikke, det vil være muligt at adskille de forskellige Opgaver, som Valutacentralen maa søge at løse, hvis den fuldt ud skal svare til sin Hensigt. Det er da ogsaa ganske betegnende, at der ikke i den Beretning, som foreligger om Rigsdagens Valutaudvalgs Virksomhed, er nogen, der forlanger Valutacentralen ophævet.

Som bekendt har Statsministeren tilbudt Erhvervene mere Indflydelse paa Valutakontorets Ledelse og Virksomhed, hvorved et Krav, der er rejst fra flere Sider, vilde blive imødekommet. Hidtil er det jo imidlertid ikke lykkedes at naa til en Ordning paa dette Grundlag. Men forhaabentlig lykkes det. Vi har hele Tiden været af den Opfattelse, at Erhvervene burde have noget mere direkte Indflydelse for i saa høj Grad som muligt at undgaa de Gnidninger, der meget let vil opstaa paa et Omraade som dette, hvor saa modstridende Interesser gør sig saa stærkt gældende. Men alt i alt synes jeg ikke, der er saa meget at klage over med Hensyn til Valutacentralen!

Vi har advaret mod de Bevægelser, der har rejst sig for at tage sig selv til Rette ved Strejker og lignende Foranstaltninger. Det er i god Overensstemmelse med den Stilling, danske Husmænd altid har taget, nemlig at gaa frem ad Lovens Vej. Og vi mener fremdeles, at de Maal, vi skal naa, skal vi arbejde med paa Lovens Grund. Gaar vi udenfor den, vil det være at spille Hasard med store og vigtige Spørgsmaal.

Og han slutter med at sige:

»Jeg har hermed søgt at give en objektiv Fremstilling af Spørgsmaalene, som de har foreligget. Situationen er kort udtrykt saaledes: Paa den ene Side kræver man Hjælpen til Landbruget fremskaffet gennem kunstig Prisfordyring af Produkterne og saadan, at Udgifterne herved lægges over

paa Befolkningen gennem indirekte Skatter — det være sig Valutaafgifter, Margarineafgift eller Told. Paa den anden Side, hvortil vi har sluttet os, holder man paa Landbo- og Husmandsforeningernes fælles Krav. Det er et Baade-Og, men det er først og fremmest Gælds- og Rentespørgsmaalets Løsning. Jeg haaber ikke, det her overfor vil falde Sendemændene vanskeligt at tage deres Standpunkt.

Vi har i det hele taget fra Hovedbestyrelsens Side altid været rede til Forhandling til anden Side. Vi er indforstaaet med, at Viljerne maa bøjes imod hinanden, og denne Forstaaelse har vi vist i Handling. Men visse Hovedsynspunkter har vi maattet fastholde. Vi maa værne om dem, som har Værn behov, de økonomisk svageste i Samfundet. Samarbejde vil stadig være nødvendigt, men skal der komme noget ud af Samarbejdet, maa det være præget af de Retfærds- og Samfundssynspunkter, som vi altid har hævdet. Og skal dette opnaas, er fremfor alt een Ting nødvendig, nemlig Fremmarsch og Sammenhold indenfor vor Bevægelse.«

En Maaned senere afholdtes det jyske Sendemandsmøde, det sidste, Holdgaard deltog i. Naturligvis talte han her ud fra de samme Synspunkter. Han sluttede sin sidste store Tale til de jyske Sendemænd saaledes:

»Vi spejder nu efter et Forslag til en Rente- og Gældsordning.

Thi Udsigterne for vor Eksport er ikke lyse. Det er mit Indtryk fra de sidste Forhandlinger, jeg har deltaget i i London.

Derfor maa vi herhjemme lette Vilkaarene gennem en Ordning af Gæld og Rente.

Det er i Aar 25 Aar, siden den *danske* Husmandsbevægelse sluttede sig sammen til en Enhed. Mange Krav har vi faaet gennemført, saa det er en Glæde at se tilbage paa Arbejdet

ogsaa med Hensyn til Oprettelsen af de mange nye Hjem ud over Landet. Mange udmærkede Mænd har sat en stor Del af deres Livs Arbejde ind for vor Sag.

Af allerstørste Betydning er Sammenholdet og Samarbejdet i vor store og stærke Sammenslutning. Maatte ogsaa dette Sendemandsmøde bidrage til at knytte os nærmere sammen, saa vort Arbejde ikke blot bliver til Gavn for os selv, men ogsaa for hele Befolkningen; thi vor Bevægelse er jo ikke i særlig Grad en Klassebevægelse, men i Virkeligheden en Folkebevægelse.«

Holdgaard hørte selv til de mange udmærkede Mænd, der havde sat en stor Del af deres Livs Arbejde ind for Husmandssagen. — Ingen anede, at han stod saa nær ved Slutningen deraf.

SIDSTE NYTAARSHILSEN

Ved Aarsskiftet 1936 sendte han de danske Husmænd følgende Hilsen:

»Atter er et Aar svundet ud, som sædvanlig præget af Julens Fredsstemning — men af gammel Erfaring ved vi, at denne Stemning ikke kan holde, hvorfor vi atter maa gaa ind i et nyt Aar med blandede Følelser, vidende, at der i dette vil møde os mange Vanskeligheder af forskellig Art. — Men naar vi ser tilbage paa Aaret 1935, maa vi Sandheden tro indrømme, at det ikke var af de værste, selv om der i mange Husmandshjem har maattet bæres Afsavn for at holde det oven Vande. Men i Kraft af vor Bevægelses Størrelse, Fremgang og Sammenhold har det været os muligt at præge nogle af de trufne Foranstaltninger, saa Husmændene ikke helt blev Stedbørn.

Lad os haabe, at det nye Aar maa bringe os gode Budska-

ber med Hensyn til Løsning af de snærende Baand, som den øvrige Verden lægger om vort lille Land i Form af Afspærring og Selvforsyning og hvad dertil hører, saa de frie Handelsforhold mellem Landene atter kan faa Lov at udfolde sig.

Indtil dette sker, maa vi som ansvarsbevidst Bevægelse gaa ind i Arbejdet for at lægge Tingene saaledes til Rette, at alle her i Landet kan have taalelige Levevilkaar, og paa Grund af den Fremgang, Arbejdsindsats og det Sammenhold, vor Bevægelse har været præget af i 1935, har vi Grund til at gaa ind i det nye Aar med Fortrøstning og Tro til, at vi i Kraft af vor Bevægelses Indsats ogsaa i det kommende Aar kan regne med, at Vilkaarene for det mindre Landbrug ikke vil blive sværere, end at de vil kunne bæres.«

HOLDGAARD OG UNGDOMMEN

Det vilde have været mere end mærkeligt, om ikke ogsaa den opvoksende Slægts Tarv og Uddannelse havde ligget Holdgaard stærkt paa Sinde.

Han maatte nødvendigvis indse, at her var meget blevet forsømt for hans eget Vedkommende; hvorfor saa ikke være med til at forebygge, at det samme skulde blive Tilfældet med den opvoksende Husmandsungdom.

I 1915 indleder han saaledes i Herning en Forhandling om Emnet: »Ungdommens Undervisning i Overgangsalderen, og heri spørger han bl. a.: Hvorfor tager Husmændene Spørgsmaalet op om Ungdommens Undervisning? Og han svarer:

En af Aarsagerne hertil er den, at Smaafolks Rigdom er deres Børn.

Vi er interesseret i, at vore Børn faar en god Undervisning. Derfor drøfter vi, paa hvilken Maade dette bedst kan ske. Vi ønsker, at Husmændenes Børn mere og mere skal komme til at præge Lovgivningen og det offentlige Liv. For at dette kan ske, *maa de have en bedre Undervisning, end den, vi selv har faaet*. Vore Børn skal opdrages til at blive gode Borgere. Vor Ungdom er mere nu end tidligere overladt til sig selv. Vi maa ikke lade Ungdommen gaa for Lud og koldt Vand, for dette vil blive til ubodelig Skade. Vi Husmænd skal være glade ved Folkeskolen. Havde vi ikke haft Undervisningspligt, havde det ikke set saa godt ud, som det nu gør.

Jeg tror ikke, Aftenskolen kan løse Opgaven. Jeg tror, den har spillet fallit. Har man haft en anstrengende Dag, er man lidet oplagt til Skoleundervisning om Aftenen. Dette gælder navnlig paa Landet. Undervisningen maa foregaa om Eftermiddagen.

Jeg kunde tænke mig, at der kunde tages et Par Vintermaaneder til Ungdommens Undervisning. Der maa gives Undervisning i Regning, Skrivning og Dansk samt Sundheds- og Samfundslære. Det sidste *maa* vi have med.

Underklassen er interesseret i at faa Sagen ført igennem. For det skal ikke vedblivende være Pengene, der skal være det førende i Landet; det skal ikke altid være saa, at det er de fattige, der skal gøre det strenge Arbejde.

Jeg hørte engang en Mand føre stærk Kritik over den store Dagløn, Arbejderne tjener, og bagefter udtale, at han vilde nødig, at hans Søn kun blev Stenslager. Han ønskede altsaa ikke sin Søn i en Stilling, hvor der skal arbejdes for en Dagløn.

I en Nytaarshilsen skriver Holdgaard i 1930: »Maa jeg nævne et af de Spørgsmaal, der ligger midt paa Husmands-

bevægelsens Vej i det nye Aar, nemlig Bevægelsens Stilling til og Ansvar over for den opvoksende Ungdom — et dobbeltsidigt Ansvar — nemlig et Arbejde for Ungdommens faglige Dygtiggørelse og et Arbejde for at skaffe Adgang til Opretelse af Husmandsbrug paa taalelige Vilkaar. Det har altid været Bevægelsens stolte Ideal at hjælpe dem, der trængte til Hjælp, og ikke mindst i denne Tid er der Grund til at virkeliggøre dette Ideal.

I sine mange Taler vender han ofte tilbage til denne Sag og slaar til Lyd for, at Ungdommen ikke blot søger praktisk, men ogsaa teoretisk Uddannelse.

HOLDGAARD OG HUSMANDSREJSERNE

Jens Holdgaard havde et aabent Øje for *Rejsernes* store Betydning for de enkelte Husmænd og Husmandskoner saa vel som for selve Husmandsbevægelsen.

Det er allerede tidligere kortelig omtalt; men der er Grund til at dvæle udførligere derved.

Ved Kredsforeningernes aarlige Møder omkring 1. Marts var det særlig Præmieringer og Rejser, der drøftedes, og han indledede flere Gange Spørgsmaalene.

Hans Syn derpaa fremgaar af følgende Udtalelser ved en saadan Lejlighed:

»Ved Planlægning af Rejser har det sin store Betydning, at disse lægges saaledes, at der bliver Lejlighed til at se gode, yderige og velplejede Besætninger. Rejserne bør saa vidt muligt lægges ud til vore Nybyggere og til de Kolonier, der ud over Landet saa mange Steder er oprettet. Der bør ved Rejsen ogsaa være Lejlighed til at se nogle af vort Lands Naturskønheder, og det maa henstilles til Førerne, at der

ved hver Rejse holdes et Foredrag om Husmandsbevægelsen; dette er næppe for meget forlangt.

Og Kvinderne maa vi ogsaa se at faa ud paa Rejser, for at de kan faa Del i den Oplevelse og Oplivelse, det er at komme ud og samle nye Indtryk, være sammen med ligestillede og skifte Meninger med disse.

Thi deri ligger Rejsernes store Betydning, at de giver videre Udsyn, og Besøgene hos Foregangsmændene og deres Hjem fremmer Dygtiggørelsen i den hjemlige Bedrift, ligesom Rejser til naturskønne Egne er velegnet til at øge vor Fædrelandskærlighed.«

Inden for den jyske Sammenslutning er det mangeaarigt Hævd, at der hver Sommer ordnes en Formandsrejse, hvori skiftevis en Del af de lokale Husmandsforeningers Formænd deltager. Det betragtes som en Paaskønnelse og Tak for deres ofte omfattende og brydsomme Arbejde i Foreningens Tjeneste. Ved disse Rejser er Hovedbestyrelsens Formand Rejseleder, og paa denne særegne Maade blev Jens Holdgaard i sine sidste Aar ogsaa Fører paa Husmandsrejser.

De gik i hans Tid flere Gange til Bornholm og blev efterhaanden til en med Længsel imødeset Begivenhed baade for Holdgaard og de bornholmske Husmænd.

Disse sidste benyttede Besøget til Afholdelse af et stort Husmandsmøde for hele Øen med Jens Holdgaard som Taler.

De bornholmske Husmandsforeningers Formand, *Poul Ipsen*, Klintvang, skriver om disse Møder: »Der var et inderligt, godt Forhold mellem Holdgaard og Bornholmerne. Vi glædede os til den Dag, da han i Spidsen for de jyske Formænd skulde gæste vor Klippeø, og jeg tør sige, at han ogsaa saa hen til Bornholmsdagene med særlig Glæde.

Han lagde ikke Skjul paa, at han elskede Guds frie Na-

tur — han blev som Barn igen, naar han saa Bornholms stolte Klipper og det hvide Sand ved Dueodde.

Med særlig Glæde mindes vi Holdgaards Besøg i 1933, 1935 og 1936, hvor han talte ved vore Sommerstævner.

Der var til disse Møder saa stor Tilslutning, at den bornholmske Trafik næsten brød helt sammen. Det er ikke for højt regnet, at der ved hvert af disse Møder var samlet 5—6000 Tilhørere, saa vi maatte have Højttaleranlæg paa Festpladsen, for at man kunde høre i Udkanterne. Holdgaard var synlig bevæget, naar han besteg Talerstolen og blev hilst med stormende Hyldest. Saa talte han med Kraft og Myndighed, og hvor var der dog stille imens; alle lyttede med spændt Opmærksomhed og han sluttede under mægtigt Bifald. Han lagde ikke Skjul paa, at disse Møder gav ham ny Næring og Lyst til Arbejdet i det offentlige Liv.

Den 15. Juli 1936 talte han for sidste Gang i de bornholmske Hmdf.; der var sat meget ind paa, at dette Møde skulde overgaa alle de tidligere med Hensyn til Tilslutning. Mødet skulde filmes og optages i Husmandsfilmen, og Forarbejdet var ikke gjort forgæves. Der var mægtig Tilslutning, men da Mødet skulde begynde, blev det et meget stærkt Regnvejr, saa vi troede, Mødet skulde bryde sammen. Dette skete dog ikke. Mødet blev holdt i en Park, der hører til en større Gaard, og Mængden stormede Ladebygningerne, Staldene og Hølofterne. Turistbilerne blev kørt saa nær Parken som muligt, Folk tog Plads her, og ved Hjælp af Højttalerne kunde alle høre, hvad der blev sagt. Det blev et enestaaende Møde, der gjorde et dybt Indtryk paa Holdgaard.«

Ved et af Møderne begyndte han sin Tale saaledes: »Lad mig først give Udtryk for den Taknemmelighed, jeg og

mit Rejsehold nærer overfor eders Gæstfrihed. Jeg takker, fordi vi har maattet se saa meget godt. Meget har vi rejst og vidt har vi faret; men jeg tror, at vi uden at sige for meget kan fastslaa, at aldrig har vi set saa megen Naturskønhed samlet paa een Plet som her. Vi takker for den storslaaede Modtagelse, vi har faaet.

Det er storslaaet at se eders Stævne i Dag. Det lover godt for eders Arbejde i Fremtiden. Men i de kommende Dage er Sammenholdet ogsaa stærkt paakrævet, hvis de økonomiske Vanskeligheder skal overvindes. Landet har stadig Brug for en enig Husmandsstand. I disse Tider har det Betydning, at vi har en saadan Bevægelse, saa vi paa denne Maade kan præge Udviklingen.

Jeg ved vel, at mange i vort Folk ikke tilfulde forstaar denne Bevægelse. Dens Program har ofte været underkendt. Jeg tror dog, at alle vil indrømme, at de Resultater, som Husmandsbevægelsen gennem Aarene har opnaaet baade paa de faglige og økonomiske Omraader, er af en saadan Art, at man kan sige, at Bevægelsen har været med til at præge Udviklingen gennem de senere Tider.«

En anden bornholmsk Husmand, Viggo Pedersen, Bakkehuset, skriver: »Holdgaard glædede sig lige saa meget som vi Bornholmere til at vise sine Landsmænd i snævrere Forstand, hvad for Naturskønheder her fandtes; jeg husker naar vi stod oppe paa Dronningestenen og saa ud over Syd-bornholms kønne Landskab og sang: »Venner, se paa Danmarks Kort, se saa I det aldrig glemmer,« hvorledes hans Øjne straaledede, og hvor han var bevæget. Et Aar kunde han paa Grund af Travlheden i Landbrugsraadet ikke komme før den sidste Eftermiddag; men hvor vi savnede ham, og da vi saa kom til Rø Afholdshotel og saa ham smilende staa der og tage imod os, da flokkedes vi om ham som Børn om

en elsket Far. Og hvor kunde han, denne dybt alvorlige Mand, som han var, være munter, ja ligefrem kaad, og hvor kunde han le hjerteligt, naar vi tumlede rundt mellem Klipperne ved Randkløve eller i Sandet ved Dueodde. Men Alvoren kunde ogsaa komme frem, og vi glemmer ikke, da vi sad oppe paa Banken ved Hammershus, medens Sverrigs Kyst fortonede sig i det fjerne, og sang *Lærkesens* kønne Sang om Sandhammerfyret; saa tog han fat og talte om det Vers, hvori der staar:

Da luer op et Ønske
om selv at være med
at tænde Fyr derude,
hvor Slægten stævner frem
og Skude efter Skude
i Blinket higer hjem.«

Nu skal vi ikke mere se hans smukke Skikkelse mellem de jyske Formænd paa Bornholm, men vi bevarer Mindet om et af de ædleste og fineste Mennesker, vi har mødt.«

Det er i sin gode Orden, at der ogsaa i Husmandsfilmen er optaget en Episode, hvor Holdgaard taler til rejsende Husmænd.

I Udstykningsarbejdet

Et saare vigtigt Led i Husmandsbevægelsens Formaal og Indsats er Udstykningsarbejdet.

Det gaar jævnsides med Arbejdet for at dygtiggøre Husmandsstanden til at faa det mest mulige ud af de allerede bestaaende Brug.

Og det gaar jævnsides med Arbejdet for den ubemidlede opvoksende Landboudoms bedst mulige Oplysning og Uddannelse til at opnaa de bedst mulige Betingelser for at kunne drive et mindre Landbrug.

Af mange Udtalelser af Holdgaard i andre Afsnit af denne Bog vil det klart fremgaa, at han var saare ivrig for at faa oprettet nye Husmandsbrug og har gjort en værdifuld Indsats for Oprettelsen af nye Hjem. Baade i og uden for Rigsdagen har han været stærkt medvirkende hertil.

Andetsteds er fortalt om hans Medvirkning til Gennemførelsen af Jordlovene af 1919, hvorved betydelige Arealer af Præstegaards- og Lensjord fremskaffedes til Oprettelse af nye Husmandshjem af passende Størrelse, saa de kunde give en Familie tilstrækkeligt af Arbejde og Underhold.

I Henhold til disse Love oprettedes Statens Jordlovsudvalg, i hvilket *Niels Frederiksen* straks blev Formand og *Holdgaard* Medlem.

Forinden havde ved de sidste Valg adskillige Husmænd faaet Sæde i Rigsdagen, saa der var en Række indsigtsfulde Mænd til at arbejde for disse Love, der iøvrigt for en Del udsprang af det omfattende Arbejde, der var udført af Landbokommissionen af 1911.

Et meget omstridt Punkt i Forslagene var Forslaget til Ekspropriation af Jord fra store Ejendomme. Hverken dengang eller senere har dette været muligt at gennemføre, men det bør dog siges, at *Holdgaard* ogsaa gik ind for denne Bestemmelse.

Paa Sendemandsmødet i Aarhus i November 1919 siger han: »Det er højst beklageligt, at vi ikke fik gennemført Ekspropriationsloven. For mange jyske Egnes Vedkommende er den nødvendig. Ekspropriationsparagrafen har man alt for meget brugt som Skræmmebillede. Det forekommer mig,

at der er taget al mulig Hensyn til de store Ejendomsbesiddere. Jeg kan ikke indse, hvordan vi uden denne Bestemmelse skal faa »let og billig« Adgang til Jord. Køb i fri Marked vil jo hæve Jordprisen. Vi kan ikke fravige denne Bestemmelse i Følge vor Overbevisning, vort Program og Husmandsforeningernes Krav.«

Dette Syn paa Ekspropriationsspørgsmaalet ændrede han heller ikke siden under de mange Forhandlinger, det har været Genstand for.

Som Medlem af Jordlovsudvalget faldt det i hans Lod at lede og ordne Udstykningen af mange Præstegaardsjorder i forskellige Egne af Vest- og Nordjylland, og han udtalte ofte sin Forundring over den Modstand, denne Udstykning mødte baade hos Præster og Menighedsraad; thi disse Jorder hørte i stort Maal til Landets daarligst udnyttede Jord.

Arbejdet i Jordlovsudvalget og Udstykningsarbejdet i det hele taget regnede Holdgaard for en Sag, der altid maatte være i Forgrunden af Husmandsforeningernes Virke og Krav. Der trængtes stadig til flere og flere nye, selvstændige Landbrugshjem for at fastholde ogsaa den ubemidlede Landbo ungdom, der ellers havde Tilbøjelighed til at vandre til Byerne, hvor der i Forvejen var Overflødighed af Arbejds-kraft.

Det har sikkert været med tungt Hjerte, han besluttede sig til to Maaneder før sin Død at træde ud af Jordlovsudvalget.

Det var Følelsen af svigtende Kræfter og Arbejdsevne, der for ham nødvendiggjorde dette Skridt.

Om hans Arbejde i Jordlovsudvalget har dettes Formand og Holdgaards mangeaarige Ven og Arbejdsfælle, *Niels Frederiksen*, sendt os følgende:

»Blandt den Vrimmel af Mennesker og Personligheder, jeg har mødt paa min Vej, staar Jens Holdgaard som et af de mest særprægede. Hans dybe, religiøse Sind, rolige, sunde Omdømme og ubestikkelige Retsind parret med jydsk Stædighed og Lune medførte, at hans Mening blev hørt, naar han fremsatte den, ikke mindst fordi den var velovervejnet og baaret af hjertevarm Følelse for de arbejdende Befolkningsklasser.

Jeg lærte ham at kende, straks han begyndte at tage Del i det offentlige Liv, og vi blev nære Venner. Hvor glædede jeg mig ved at se ham vokse med Opgaverne, som i stedse stigende Tal og Betydning mødte ham paa hans Vej og krævede deres Løsning. Holdgaard havde sit Ydre med sig. Hans karakteristiske Skikkelse, skarpetskaarne Træk og smukke, hvide Haar sikrede ham let Opmærksomhed, hvor han viste sig. Aldrig fristedes han af disse Fortrin til at blive overfladisk eller bluffe, dertil var han for alvorlig og sand en Karakter, myreflittig tillige.

Da Statens Jordlovsudvalg blev oprettet, var han selvskreven til at indtræde i dette. Hans Interesse for Udstykning, og Arbejdet for, at nye, selvstændige Hjem kunde rejse sig som Ramme om et Familieliv, var stærk og varm.

Ogsaa her gjorde Holdgaards Personlighed sig stærkt gældende gennem de mange Aar, han deltog i dette Arbejde.

Hvor husker jeg ham fra Møderne, naar han skiftede Ord med andre om de foreliggende saglige Spørgsmaal, som skulde afgøres. Aldrig kedelig, altid kvikt og rapt faldt hans Replikker, som de falder mellem gode Kammerater, der har lært Samarbejdets Kunst, selv i Sager og Spørgsmaal, hvorom Meninger og Grundanskuelser er forskellige. Maaske var Arbejdet i Statens Jordlovsudvalg noget af det, der interesserede Holdgaard mest, fordi, som han en Gang udtrykte

sig, det præger vort Land, sætter Spor langt ind i Fremtiden, og er i Grunden det mest synlige og varige Resultat af den Bevægelse til Husmandsstandens Rejsning, som han viede sine Manddomsaars bedste Kræfter. Men Arbejdet sled. Rejser, Besigtigelser, Afgørelser kaldte stadig paa ham i det store Distrikt. I de sidste Aar klagede han tit over, at det kneb med at naa det, og det var med tungt Sind, han meddelte mig sin endelige Beslutning om at træde tilbage. Jeg ser ham ved den Lejlighed gaa frem og tilbage i mit Kontor, og for første Gang saa jeg rigtig, hvor træt og opslidt min gamle Ven var. Nødig gav jeg Afkald paa hans Medarbejderskab; men desværre maatte alle andre kort efter undvære hans Medvirken, og Landet en af sine bedste Mænd.«

N. Frederiksen.

I nær Forbindelse med Udstykningsarbejdet staar Regnskabsarbejdet; thi kunde man ved Hjælp af talrige Regnskaber vise gode Resultater i Husmandsbedrifterne, da var der lagt en god Bund under Agitationen for Oprettelsen af endnu flere Brug.

Tillige var et udførligt og nøjagtigt Regnskab til stor Nytte og Værdi for den enkelte Bruger selv. Thi derigennem fik han Kendskab til, hvorledes de enkelte Grene af Bedriften lønnede sig, og hvorledes man derfor burde tilrettelægge den kommende Tids Arbejde i Bedriften.

Holdgaard interesserede sig stærkt for Regnskabsarbejdet. I en Række Aar var han Formand for »De samv. jyske Husmandsforeningers Regnskabsudvalg«, og ved Sendemandsmøderne var han, naar han aflagde Beretning derom, utrættelig i at paavise et godt Regnskabs Betydning og i at opfordre flere og flere til at tage dette meget forsømte Arbejde op.

Meget ofte kneb det stærkt, ikke mindst for de nye Bru-

gere, at skaffe den nødvendige Driftskapital og til rimelig Rente.

Som et Hjælpemiddel hertil oprettedes omtrent samtidig med de nye Jordlove i 1919 *Driftslaaneforeninger*, gennem hvilke Staten paa visse Betingelser med Hensyn til Garanti ydede smaa, kortfristede Laan til Anskaffelse af Husdyr, Redskaber m. m.

Holdgaard fik en saadan Laaneforening oprettet i sin egen hjemlige Kreds og var dens Formand til sin Død. Og han gjorde tillige et betydeligt Arbejde i de samlede Driftslaaneforeninger for de mindre Landbrug i hele Landet.

Selv om det i de sidste vanskelige Aar gik skævt i nogle af disse Foreninger, var han dog ikke i Tvivl om, at han her var med til at øve en god Gerning, fordi Arbejdet blev til Gavn for mange økonomisk daarligt stillede Husmænd, for hvem det næsten ellers var umuligt at skaffe sig en midlertidig, nødvendig Kredit.

HOLDGAARDS ARBEJDSOMRAADE

Jens Holdgaards vidtspændende Arbejde faar man et godt og samlet Indtryk af ved at efterse Omtalen heraf i Kraks »Blaa Bog«.

De opgives saaledes: »Landstingsmand 1918—24, derefter Folketingsmand til 1932. Medlem af Folketingets Finansudvalg 1929—32. Fmd. for De samv. danske Husmandsforeninger. Do. for De samv. jyske H. Medlem af Statens Jordlovsudvalg, af Landbokommissionen af 1931, af Kommissionen ang. Revision af Vandløbslovgivningen, af Landbrugsministeriets Baconudvalg og Svinereguleringsudvalg, af

Valutanævnet, af Bestyrelserne for Husmandsbrandkassen og Husmændenes Ulykkesforsikring, Formand for Ikast Hmd.-forenings Driftslaane-forening og do. for de danske Hmdf.s Maskinsalg. Medlem af Bestyrelsen for det radikale Venstres Landsforbund, Medlem af Kongeriget Danmarks Hypothekbanks Tilsynsraad. Revisor i Husmandskreditforeningen i Aalborg. Medlem af Hovedbestyrelsen for kristelig Afholdsforening »Det blaa Kors«, af Socialministeriets Arbejdsudvalg, af Kursusudvalget i Jylland af »Det danske Udvalg for nordisk økonomisk Samarbejde«, af Landbrugets Præsidium samt Stedfortræder for den ledende Præsident i Landbrugsraadet.«

Men Krak har trods denne lange Liste dog ikke faaet det hele med. Der mangler saaledes hans Sæde i Krigsperiodens forskellige Udvalg, hans Stilling i »Hedeselskabet« og muligvis endnu flere Omraader, hvorpaa han har haft Tillidshverv.

At give en indgaaende Omtale af hans Indsats paa alle disse Felter vilde selvsagt føre for vidt. Vi maa derfor nøjes med at omtale nogle af de vigtigste ud fra eget Kendskab dertil eller gennem Mindeord fra nogle af hans mange Medarbejdere, Mindeord i velgørende hjertelig og samstemmende Form, og som sikkert i al Stilhed finder Tilslutning hos saa godt som alle andre, han har staaet i mere eller mindre nært Samarbejde med.

I og for sig kan det godt siges, at i næsten alt dette gør han ogsaa et Arbejde i Husmandsbevægelsens Tjeneste, for saa vidt som det er i Egenskab af Husmandsfører, han faar Sæde i de fleste, men det ligger dog udenfor Foreningsarbejdet.

I SVINEREGULERINGS- OG BACONUDVALG

Blandt de mange Raad og Udvalg, Holdgaard var Medlem af, var de to ovennævnte ikke de mindst vigtige.

Det behøver blot her lige at antydes, hvilken indgribende Betydning Svineholdet ikke mindst i de senere Aar har haft for Landbruget.

I de to Udvalg var der som bekendt mange Meningsforskelle og mange Gnidninger, og Holdgaard stod ofte som Repræsentant for det mindre Landbrug ret ene med sine Opfattelser.

Det mindre Landbrug, der ikke kunde regne med videre Indtægter ved Kornsalg, var om muligt endnu mere afhængig af Svineholdet end det større og havde ogsaa i Fortiden haft en forholdsvis stor Produktion. Holdgaards Arbejde gik da bl. a. ud paa at faa en Korttildeling, der var den bedst mulige for Husmændene.

Her gjorde han en stor Indsats, og ved Sendemandsmøder og mange andre Lejligheder, hvor han redegjorde herfor, fik man et stærkt Indtryk af, hvor brydsomt og stort et Arbejde han her maatte udrette for sin Stand.

I en Mindetale ved »De samv. danske Andelsslagterier«s Generalforsamling nogle Maaneder efter Holdgaards Død udtalte Formanden, Hr. Grd. *Marius Byriël*: »Han var os en kær Medarbejder. Hans selvstændige Meninger og kraftige Ord blev der altid lyttet til, og de blev fremsat saaledes, at man stedste var klar over hans Stilling, men ogsaa saaledes, at der var Rum for Forhandling og Hensyntagen til andre Synspunkter. Og havde man truffet en Aftale med Holdgaard, var det godt at vide, at baade Aftalen og de rimelige Følger af den var han altid parat til at vedkende sig og staa fast paa. Jeg er overbevist om, at hans Arbejde

som Husmændenes Repræsentant i de forskellige Udvalg med Tilknytning til Slagterierne var ham kært, fordi han forstod, at vore Interesser var de samme, og dem vilde han gerne lægge alle sine rige Evner ind i for at støtte paa bedste Maade.«

Og Hr. Sekretær *C. Trautmann* udtaler følgende anerkennende Ord om hans Virksomhed paa disse Omraader:

»Jens Holdgaard kom i 1933 i direkte Kontakt med Arbejdet inden for Andels- og Privatslagterierne, idet han som Husmændenes Repræsentant, gennem Landbrugsraadet, blev Medlem af Landbrugsministeriets Bacon-, Fedt-, Eksport- og Svinereguleringsudvalg.

Ved Arbejdet og gennem Forhandlingerne i disse Udvalg lærte vi Jens Holdgaard nøje at kende. Naturligvis maatte han varetage det mindre Landbrugs Interesser og gjorde det altid paa en klog og forstaaende Maade, som vi maatte respektere. — Vi havde altid Indtryk af, at Jens Holdgaard tilfulde indsaa, at det tjente Landbrugets Interesser bedst, naar de forskellige Parter ikke stillede deres Krav paa Spidsen, ej heller stillede saa store Krav, at det foraarsagede Splittelse.

I Mindet om Jens Holdgaard falder Tankerne paa en Mand med en ualmindelig tiltalende og klog Karakter, en Mand, som vi inden for Slagterierne havde fuld Tillid til, og som vi kom til at sætte overordentlig stor Pris paa i de faa Aar, vi samarbejdede med ham.«

HOLDGAARD I HANDELSDELEGATIONERNE

I Delegationerne, der sendtes til Udlandet for at forhandle om vore Handelsforhold, var Holdgaard gentagne Gange med, og han var en skattet og værdifuld Medarbejder. Med-

lemmerne bestod af Repræsentanter for de forskellige Erhverv tillige med sprogkyndige Embedsmænd. Holdgaard havde ikke tilstrækkelige Sprogkundskaber til at benytte de fremmede Landes Sprog, men det var heller ikke nødvendigt. Af megen Vigtighed var de interne Forhandlinger, de forskellige Organisationer maatte føre indbyrdes paa Stedet paa Baggrund af Forhandlingerne med Udlandets Repræsentanter. I disse interne Forhandlinger baade før Afrejsen hjemmefra og under Opholdet i det fremmede Land kom Holdgaard til at spille en fremtrædende Rolle.

Her maatte Landbrugets Repræsentanter jo hævde deres Stilling overfor Handel og Industri, og Holdgaard var en god Arbejdsfælle, der med stor Styrke og Kraft hævdede Landbrugets berettigede Krav om at faa alle de foreliggende Afsætningsmuligheder udnyttet fuldtud.

Da Englandsoverenskomsten blev lavet i 1933, havde de danske Landbrugsrepræsentanter et ganske fortrinligt Samarbejde. Der blev overhovedet ikke taget separate Standpunkter.

Holdgaard var ikke bange for et Ansvar. Han var i det hele taget en uhyre selvstændig og bestemt Mand.

Dette udelukkede ikke, at han var lydhør over for andres Meninger. Det var et Hovedtræk ved hans Samarbejde, at han var loyal overfor Medarbejderne.

Holdgaard virkede alle Vegne, men navnlig i England stærkt og sympatisk. Alene hans Skikkelse med det markerede Ansigt og hvide Haar virkede umiddelbart imponerende. Det var ikke helt ved Siden af, naar han paa det store Hotel i London, hvorpaa han boede, ofte spøgefuldt gik under Navnet Henry Ford.

Hans personlige Fremtræden i de fornemme Omgivelser, disse Forhandlinger maatte føres i, var korrekt, men sam-

tidig saa frigjort, ja nærmest elegant, saa de engelske Forhandlere undrede sig højlig og vanskeligt kunde forstaa, at han var Repræsentant for Husmændene og selv Husmand.

Han bøjede sig ogsaa for Sædvanen med Hensyn til Klædedragt i disse højfine Kredse. I en Kreds af Husmænd sad han en Dag og fortalte ganske jævnt, men med sit uforblignelige Lune om, hvilke ydre Krav der stilledes med Hensyn til Form, Klædedragt, Bolig m. m., naar man paa værdig Maade skulde repræsentere sit Land, og nævnede bl. a. ogsaa, hvilken ikke helt ringe Sum, han havde maattet give for en for Lejligheden passende og repræsentativ Dragt. Det var ikke for at prale eller imponere med, at han kunde færdes i saadanne Omgivelser, snarere for at more sig selv og andre over den Slags Etikette. Han nød megen Anseelse baade blandt de andre Delegerede og fremmede.

Følgende Træk er betegnende: Ved en selskabelig Sammenkomst kunde den daværende engelske Handelsminister *Runciman*, der var født i København, ikke taale Vin paa Grund af et mindre godt Befindende, men nøjedes ligesom altid Holdgaard med at drikke Vand.

Ministeren drak ved denne Lejlighed et privat Glas med Holdgaard, noget, han ellers ikke indlod sig paa med nogen af Delegationen.

I Delegationerne lyttede man gerne til hans Meninger; han øvede megen og god Indflydelse, og man har ogsaa her savnet ham meget.

HOLDGAARD OG HEDESELSKABET

Det er forstaaeligt, at hele den omfattende Virksomhed, Hedeselskabet har udfoldet, maatte øve sin store Tiltrækning paa Holdgaard.

Der var jo store Hedeplantager i Nærheden; her i Herningegnen var tillige udstrakte Kultiveringsarbejder af Hede-, Kær- og Mosestrækninger at tage i Øjesyn; her var en Mængde af Selskabets Arbejder i Gang med Mergling, Dræning, Læplantning og Afvanding. Mægtige Arealer var bragt i Kultur og stadig flere og flere var inde under Kultiveringsarbejdet for at skabe ny, frugtbar Landvinding.

Mængder af smaa Brug rejste sig eller udvidede ved Opdyrkning og Kultivering deres Arealer. Han havde selv staaet midt i en Del af dette Arbejde paa egen Udmarkslod og havde derfor gennem egen Erfaring Kendskab til saavel Arbejdets Møje, Slid og Vanskeligheder som til den Løn, der høstede ikke blot i Form af pekuniært Udbytte, men ogsaa ved den Glæde, der var forbundet med af Ødemarker at skabe frugtbart Agerland, og ved den Lykke, det er at eje Bevidstheden om at have ydet sit Bidrag til at øge Fædrelandets dyrkede Arealer.

Som næsten paa alle Omraader, maatte der ogsaa her et Organisationsarbejde til, og ogsaa dette tog Holdgaard Del i paa saa virksom Maade, at han i en Aarrække sad i saavel »Hedeselskabet«s som »Hedebruget«s Bestyrelser.

For Hedeselskabets Vedkommende i 12 Aar.

Det var paa en Tid, da han var optaget af megen anden offentlig Virksomhed, at han indvalgtes som Husmændenes Repræsentant i Bestyrelsen, og man lærte hurtigt at værdsætte hans Medarbejderskab. Han var jo den praktiske Mand, der af egen Erfaring havde Kendskab til mange af Foreningens Opgaver og kunde medvirke til Løsningen af disse ud fra Kendskabet til dem gennem eget Virke.

Ligesom Husmandsforeningerne havde ogsaa Hedeselskabet nu og da betydningsfulde Spørgsmaal til Behandling hos

Lovgivningsmagten, og her var det godt at have en Mand som Holdgaard til at tale sin Sag og gøre udførligt og sagligt Rede for Tingene, saa man fik tilstrækkeligt fyldige Oplysninger at gaa ud fra, naar man fra Lovgivningsmagtens Side skulde tage sin Stilling.

Da Holdgaard var traadt ud af Folketinget, og han tillige paa Grund af stadigt tiltagende Arbejde maatte skille sig af med en Del, sendte han ogsaa Hedeselskabet en Skrivelse med Ønsket om at udtræde af Bestyrelsen.

Formanden, Hr. Godsejer *Chr. Lüttichau*, Tjele, beklagede i sit Svar til ham Beslutningen, han havde taget, idet han samtidig udtalte Haabet om, at der ikke maatte ligge en dybere Aarsag til Grund derfor end Overbebyrdelse af Arbejde, hvad der sikkert heller ikke gjorde.

Formanden sluttede sin Skrivelse saaledes: »Samtidig finder jeg Anledning til at bringe Dem Hedeselskabets bedste Tak for Deres store Interesse for Selskabet og for det Arbejde, De har udført for dette saavel i Deres Egenskab af Bestyrelsesmedlem i Det danske Hedeselskab som i sin Tid i Deres Egenskab af Folketingsmand, et Arbejde, der har været til Gavn for Det danske Hedeselskab.«

Og til Mindebogen har Hr. *Lüttichau* endvidere sendt os følgende Mindeord om Holdgaards Virke i dette vigtige kulturelle Arbejde:

Holdgaard, som vi kaldte afdøde Landstingsmand Jens Holdgaard, indenfor Hedeselskabet, og som jeg ogsaa er sikker paa, at han helst vilde kaldes i det daglige Samarbejde, var efter min Mening en Mand uden Udenomssnak, en Mand, som gik lige til Sagen, og som man kunde stole paa. — Spurgte man ham om hans Stilling til et eller andet Spørgs-

maal, fik man altid, naar han havde sat sig nøje ind i Sagen et ærligt Svar, og saa vidste man, hvor han stod, og man vidste, hvor man kunde regne med ham.

Han var i de Aar, nemlig fra 1921–1933, i hvilke han sad i Hedeselskabets Bestyrelse, Selskabet en god Mand. Han var klar over Arbejdets Betydning, ganske særlig for de smaa Landbrug, og han kæmpede for, at Hedeselskabet kunde beholde sin Selvstændighed og Frihed for Privatinitiativet, som gennem Aarene har gjort saa megen Gavn for dansk Landbrug, ganske særlig i Jylland. Han forstod, at der endnu var mange Opgaver for Selskabet, og han var meget interesseret, hver Gang nye Tanker kom frem, idet han fuldt ud var klar over, at nye Blade maatte skyde paa det gamle Træ, som Hedeselskabet efterhaanden er, dersom det ud i Fremtiden skulde bevare sin Betydning.

Inden for Hedeselskabet mindes vi alle Holdgaard i dyb Taknemmelighed for de mange Aars gode Samarbejde.

Tjele, den 13. August 1937.

C. Lüttichau,

Formand for det danske Hedeselskabs
Bestyrelse.

HOLDGAARD OG SKJOLDBORG

Som tidligere omtalt havde Joh. Skjoldborgs Digtning gjort et dybt og betagende Indtryk paa Holdgaard.

Ogsaa han følte, at det var en Lykke for Husmandsbevægelsen, at den havde denne betydelige Digter blandt sine Forkæmpere.

Hans Digtning og ikke mindst hans Husmandssange gav Bevægelsen Luft under Vingerne og sang Kærlighed til Sagen ind i mangfoldige Hjerter og Hjem.

Navnlig gennem deres sidste Aar udviklede der sig et varmt Venskab mellem de to Mænd.

Da Skjoldborg i April 1931 fyldte 70 Aar, fejrede De samv. j. Husmandsforeninger under Holdgaards Ledelse denne Begivenhed ved en stor Fest i Aarhus.

Holdgaard holdt Festtalen, og denne formede sig som en varm Hyldest til Digteren for hans Digtning og tolkede i hjertelige Ord den Taknemlighedsgæld, Husmandsstanden følte sig i til ham.

Samtidig afslørede han en Bronzebuste af Skjoldborg, og Busten blev tre Aar senere opstillet i Mølleparken i Aarhus uden for det nye Folkebibliotek.

Afsløringen her fandt Sted ved Sendemandsmødet i 1934. I Parken samledes ca. 1000 Hmd. og andre, og Holdgaard holdt ogsaa her Afsløringstalen, hvori han blandt andet udtalte: »Naar vi nu i Dag, medens Skjoldborg færdes iblandt os, har faaet Lov at vise baade ham og hans Samtid, at vi ikke alene forstod, men ogsaa værdsatte hans Digtning, da er dette baade med Glæde og Tak. Thi naar vi i Dag staar med en Husmandsbevægelse her i Landet, som der ikke er Side-stykke til i den øvrige Verden, en Bevægelse, der er naaet frem til Anerkendelse, til Magt og Indflydelse, da har ingen mere end Skjoldborg Æren derfor. Det var ham, der i Bevægelsens Morgendæmning turde træde frem for Offentligheden og tegne Husmandens og Husmandskonens trælsomme og underkuede Tilværelse i Tale og Skrift. Det var Skjoldborg, der gennem sin Digtning holdt os oppe, naar vi undertiden var ved at lade Hænderne synke, naar vi mødte Misforstaaelse og Modstand — ofte fra vore egne Standsfæller. Mange af os har i saadanne Situationer hentet nyt Mod i Skjoldborgs Literatur, saa vi paany kunde løfte Armene og knytte Næven, naar vi f. Eks. med Skjoldborg sang: »Vi glemmer ej en lille fattig Stue o. s. v.«

Netop fordi Skjoldborg var denne Digter, der ikke alene kunde tænde Begejstringens Ild i os, men ogsaa vakte den til Live, naar den var ved at brænde ud, og derved som ingen anden blev Husmændenes Digter, har vi rejst denne Buste her. Vi har rejst den her i Jyllands Hovedstad, hvor de jydskes Husmandsforeninger har Domicil. Vi har rejst den her ved Bøgernes Hus, ved Folkets Bibliotek, fordi Skjoldborg og Folkets Bøger hører sammen. Vi har rejst den her i en pragtfuld Blomsterhave for ligesom at symbolisere, at som Blomsterne har spredt Glæde i de Tusinder af Hjem, saaledes har Skjoldborgs Digtning ogsaa bragt Glæde og Opmuntring i de mange Husmandshjem.«

I Slutningen af Februar 1936 døde Skjoldborg, og Holdgaard holdt en bevæget Tale ved hans Baare.

Indholdet af denne Tale, men i noget udvidet Skikkelse blev offentliggjort af ham i en Mindeartikel i »Husmandshjemmet« i Anledning af Skjoldborgs 75 Aars Fødselsdag samme Aar.

Vi gengiver nogle Udsnit af denne Tale som Vidnesbyrd om Holdgaards Følelser over for Husmændenes Digter og om det rige Udbytte, han har haft af at fordybe sig i hans Digtning.

»Den 27. April er det 75 Aar, siden Johan Skjoldborg, Husmændenes Digter, fødtes, og i Husmandskredse og -hjem har vi Grund til at dvæle ved Minderne om vor afdøde Ven og Forkæmper paa denne Mindedag. Vi har Grund til at bøje os i dyb Taknemlighed og Ærbødighed for den Livets Indsats, han øvede iblandt os, et Livs Indsats for at føre dem frem i Sollyset, som levede i Skyggen, og at indgyde Haab og Tro i de forkuede Sind. Maaske nogle savner Forudsætninger for at forstaa, hvilken mægtig Betydning Johan Skjoldborg har haft for den danske Husmandsstands, for den dan-

ske Landarbejderstands Rejsning, økonomisk, kulturelt og socialt.

Skjoldborg havde nemlig en særegen Evne til at kalde paa og fremkalde det bedste i disse Menneskers Sind.

Han havde som ingen anden Evnen til at tegne Menneskeskikkelser og Forhold, som de var. Og saa var han tilmed den modige Mand, der saa at sige ene blandt vore Digtere turde træde frem i Skranken, frem for Offentligheden, for en forsagt, underkuet og trælbundet Landarbejder- og Husmandsstand. Der skulde nemlig Mod og Udholdenhed til den Gang.

Ingen Forlægger kunde han finde til sine første Bøger. Hvorfor? Fordi de kun handlede om Husmænd. Det var noget ny og ukendt.

Vilh. Lassen har skildret disse Forhold paa den Tid paa følgende Maade:

Naar der udkom 100 Bind af Bøger, saa handlede de 99 om de fine Familier, dèr, hvor Livet var Flirt, Tant og Middage og Baller, Landliggere og Baderejser.

Disse Kredse havde Forfatterne nok i, dem vilde alle skrive om, men den arbejdende Landarbejder og Husmand havde for dem ingen Interesse.

Men saa var det, at Skjoldborg kom med »En Stridsmand« og »Kragehuset«, hvori han skildrede disse Kulturbærere, disse Muldets Mænd, som han ogsaa priser i Sangen til Fli-dens og Arbejdets Pris:

»Du Husmand, som ørker den stridige Jord
og vover din Arm og din Bringe.« o. s. v.

Dernæst kom han med »Gyldholm«, hvor han tegnede Herregaardslivet for os i al sin forfærdende Nøgenhed og Us-

selhed. Man forstaaer derfor den Begejstring, der fyldte ham, naar han saa, hvordan nye Landsbyer, nye Husmandskolonier rejste sig til Afløsning af de ofte usle Arbejderhytter. Derfor var det ogsaa naturligt, at det netop blev Skjoldborg, der formede Verset:

»Vi vil rejse nye Huse, nye Hjem fra Strand til Strand,
med de hundredtusind Haver smykket skal du staa, mit Land.«

Ja, hvor skylder vi ham meget for den rige Skat, han gav os i sine Sange. De var saa jævne og ligetil, fordi han kendte vort Liv og forstod det.

Husmandssangen: »Min Hakke, min Skovl og min Spade« kan ikke dø i Husmandskredse, fordi den giver Udtryk for Husmandens dybeste Følelser, for hans Foraars- og Arbejds-længsel.

Eller vi tænker paa den stemningsfulde Sang, han skænkede de jydsk Husmænd: »Vi mødes atter her fra Jyllands Banker«. Denne Sang kan ligesom smelte os sammen; det kan tvinge Taarerne frem, naar vi synger om vort Barndoms-hjem.

Og hvor kunde Skjoldborg i sine Foredrag tegne Husmandens og Landarbejderens Liv og Færd paa en Maade, saa det slog ned, slog Gnister, som tændte Sindene i Brand. Jeg skal blot henvise til et Foredrag, han holdt ved et jydsk Sendemandsmøde. Dér tegnede han de forskellige Husmandstyper — hvorledes den letsindige havde opgivet sin Stræben, den dorske var lammet, den stædige havde slukket Ilden i sin Sjæl, for at hans Legeme kunde leve, den sølle var sunket ned i Slavens Tankegang paa Grund af uheldige sociale Forhold. Og derfor maatte vi ikke glemme det sociale Spørgsmaal. Derfor skulde vi rejse nye Hjem, der laa lige langt fra Rigdom og

Armod, for dér at skabe sunde Voksesteder for den unge Husmandsslægt. Og saa rettede han en gribende Appel til de vaagne Husmænd om at føre deres Fæller ind i dette Fremtidens Land — et Fremtidens Land, befolket af frigjorte, selvstændige, glade Mænd og Kvinder. Og han tilføjede: »I dette Fremtidens Land skal opvokse en Husmandsslægt af frie og stærke Personligheder, der bøjer sig for intet i Verden uden alene for deres Samvittighed, en stærkfødt Slægt, der ledes af Retsind, Højsind og ædel Tænkemaade.«

Se, en saadan Appel til det bedste i os kunde selvfølgelig ikke blive uden Virkning, men maatte sætte Spor. Man vil forstaa, at da jeg den 29. Februar stod ved Johan Skjoldborgs Baare, ved den Mands Baare, der havde viet sit lange Liv til den danske Husmands- og Landarbejderstand, da følte jeg mig fattig, og mine Ord kunde kun blive et fattigt Udtryk for, hvad vi skyldte ham.

Den Dag maatte vi tage Afsked med ham, vi skulde ikke faa Lov at fejre hans 75 Aars Fødselsdag. Han er nu gaaet ind for en højere Domstol end den, vi kan sætte her paa Jorden. Men vi har Lov til at glæde os over, at ogsaa Døden havde Skjoldborg faaet Tid til at tænke over, thi ogsaa derom har han efterladt sig Minder.

Han skriver nemlig i en af sine Artikler eller Afsnit i Bogen: »Udmarksfolkene«, saaledes: »At dø synes mig ikke vanskeligt — derimod at leve«. Og han fortsætter: »For dem, der tror paa Livet efter dette med Himmerigs Velsignelse, er Døden jo noget af det skønneste, der overhovedet kan tænkes; den er nemlig som en gyldentfunklende Port ind til den evige Herlighed, til Staden, der straalere af Guld, og hvor Gaden er brolagt med Ædelstene, og for den trætte, gamle, hvor maa Døden ikke være skøn!«

Se, med alle disse Indtryk og Minder om vor trofaste Ven,

vor store Banebryder og Forkæmper, kan der kun være én Mening, nemlig at hans Arbejde vil vi fortsætte, og hans Minde vil vi bevare og højagte, ja, holde højt i Ære.«

JENS HOLDGAARD OG HUSMÆNDENES ØKONOMISKE FORETAGENDER

Efterhaanden som Husmandssammenslutningerne tiltog i Tal og Styrke, meldte sig ogsaa Trangen til egne Institutioner og Kravet om at administrere deres egne samvirkende økonomiske Foretagender.

De to Husmandskreditforeninger var oprettet i 1880, før Husmandsorganisationerne var dannet; men da Husmændene ved deres Sammenslutninger var kommet i Besiddelse af mere Selvstændighedsfølelse, kom flere og flere af deres egne Mænd ind i Ledelsen.

Som ægte Børn af Husmandsbevægelsen maa derimod nævnes Husmandshypotekforeningen, oprettet 1907, Husmandsbrandkassen, oprettet 1908 og Ulykkesforsikringen 1917 og senere suppleret med Ansvarsforsikringen.

Den sidste begyndte sin Virksomhed uden Hindringer; thi nu var Husmandsbevægelsen bleven en Magt, men de tidligere Virksomheder havde haft adskillig Modstand at overvinde.

Jens Holdgaard udførte ogsaa et stort Arbejde paa disse økonomiske Foretagenders Omraader. Han gjorde i sin Hjemegn straks et stort Arbejde for Husmandsbrandkassen. En Dag cyklede han saaledes angaaende denne Sag fra Ikast til Lemvig og tilbage igen. Intet Under, at han kom dødtæt hjem; thi det var jo ganske anderledes daarlige Veje den Gang end nu.

Disse Foretagender havde hans fulde Opmærksomhed og Interesse; thi han indsaa, at de mange Tillidsmænd Landet rundt herigennem blev skolede til at faa Indsigt og Indflydelse paa økonomiske Foretagender ogsaa paa andre Omraader.

Naturligvis kunde han heller ikke forbigaa denne Husmandsindsats i sit store Radioforedrag i Februar 1934 om Husmandsbevægelsen.

Efter at have omtalt Husmandsskolernes oplysende Virksomhed gaar han over hertil og siger: »Og endelig har de danske Husmænd startet deres egen Brandforsikring, som er den største her i Landet, med sin egen Bygning i Hovedstadens Centrum, paa Nørrevold.

De har deres egen Ulykkes- og Ansvarsforsikring, og gennem disse økonomiske Foretagender, som har fælles Bestyrelse, Distriktsforstandere og Tillidsmænd, ialt en Arbejdstab ude i Landet paa ca. 4000, har de vist, at ogsaa store økonomiske Virksomheder kan de lede paa fuldtud forsvarlig Maade.

Husmandsbrandkassen har nemlig i begge Afdelinger (fast Ejendom og Løsøre) tilsammen en Forsikringssum paa 1000 Mill. Kr. og 130,000 Medlemmer, en aarlig Præmieindtægt paa 1,323,000 Kr. og en Reservefond paa 1,381,000 Kr.

Husmandsbrandkassen er saaledes med Hensyn til Medlemstal det næststørste Brandforsikringsselskab her i Landet og med Hensyn til Forsikringsmasse det fjerdestørste.

Husmændenes Ulykkes- og Ansvarsforsikring har et samlet Antal Forsikringer paa ca. 92,000, fordelt paa ca. 66,000 Medlemmer, en aarlig Præmieindtægt paa ca. 800,000 Kr., en Reservefond paa ca. 312,000 Kr., og er saaledes det trediestørste af de gensidige Selskaber.

Oprettelsen af disse økonomiske Foretagender var et Led

i de Arbejder, der tages op med samme Maal: En økonomisk selvstændig Husmandsstand, og en af de ledende Kræfter inden for Husmændenes økonomiske Foretagender har hele Tiden været Direktør *Vilh. Nielsen*, København.

Ogsaa disse Foretagenders Iværksættelse mødte strid Modstand — og det er kun 25 Aar siden.

Ikke mindst blev Modstanden ydet fra Justitsminister *Alberti*, idet han forsøgte at vælte det hele over Ende ved at nægte Husmandsbrandkassen Anerkendelse. Men det gik her som saa ofte før, at Tryk avler Modtryk; for efter dette tog Husmændene fat med fornyet Energi og gik ud i Landet og tegnede en Forsikringsmasse paa det tredobbelte af det Beløb, Loven krævede, saa Modstanderne fik ingen Fornøjelse af deres Iver for at holde Husmændene nede.

Holdgaard sad i disse Virksomheders Bestyrelse i en Aarrække, fra 1915 indtil sin Død, og Direktør *Vilhelm Nielsen* skriver følgende om Samarbejdet:

»De økonomiske Foretagender, som rejstes af Husmændene, havde i Jens Holdgaard en trofast Medarbejder. Han forstod tilfulde, at disse Foreninger, Udstykningsforeningerne, Hypotekforeningen, Brandkassen, Ulykkesforsikringen og Ansvarsforsikringen, havde en baade social og økonomisk Betydning. De var Led i Arbejdet, som i Aarene efter Aarhundredskiftet paabegyndtes for at støtte den unge og svage Husmandsbevægelse med det Maal at skabe en økonomisk selvstændig Husmandsstand. Og Jens Holdgaard saa ogsaa klart ved Oprettelsen af disse Foretagender Mulighederne for en Styrkelse af Selvstændighedsfølelsen og Sammenholdet indenfor Husmændenes Rækker.

Som Medarbejder fandtes ingen bedre end Jens Holdgaard. Hans Erfaring og Klogskab, hans Retsind og Loyalitet

Møde i Husmandsbrandkassen (fra Husmandsfilmten).

De samvirkende danske Husmandsforeningers
juridiske Konsulent Direktor Vilhelm Nielsen.

Husmandsbrandkassens Ejendom, Nørre Voldgade 16, København.
Her boede Jens Holdgaard privat de sidste Aar, naar hans Arbejde kaldte ham til København.

gav hans Ord Vægt, og faa har betydet mere end han i Ledelsen af de økonomiske Foretagender.

Ved Holdgaards Død forsvandt fra vort offentlige Liv en sjælden helstøbt Personlighed, og danske Husmænd mistede i ham en Fører, som vanskelig erstattes. Han vandt med Rette Tillid og Autoritet som ingen af hans Forgængere eller Samtidige.

Vilhelm Nielsen.

POLITISK VIRKSOMHED

I et andet Afsnit er Holdgaards Arbejde paa Rigsdagen belyst.

Men hans politiske Virksomhed ligger for en stor Del ude i Landet, ved Vælgermøder og andre Møder af overvejende politisk Karakter.

Her øvede han megen Indflydelse. Han havde sin egen Form, der var præget af Mandighed og Fasthed; han optraadte roligt og sikkert og lod sig ikke let bringe ud af Fatning. Hans Stemme var meget kraftig, og Sproget formede sig smukt og klangfuldt for ham. Hele hans Personlighed havde saa meget tillidvækkende ved sig, at han som Regel kunde opnaa at faa Tilhørerne, saavel Tilhængere som Modstandere, til at lytte efter, hvad han havde at sige.

Dertil kom, at han var slagfærdig og raadsnar under Diskussioner og Replikskifter.

Det godmodige, harmløse Vid, der fremkalder Munterheden og virker oplivende paa Tilhørerne, stod i høj Grad til hans Raadighed. Ofte var det mere Maaden, hvorpaa Ordene blev sagt, end Ordene selv, der ikke var til at staa for.

Følgen af denne hans egne Form og Optræden var, at han

blev meget søgt som Taler, og bag al Lune og Skæmt havde han altid et alvorligt Ord at sige; thi ogsaa her var det hans Maal at arbejde for sine Idealer; han kæmpede ikke for Kampens Skyld.

Hans stærke socialpolitiske og økonomisk-politiske Interesser førte ham som nævnt tidligt i Forgrunden inden for Husmandsbevægelsen; de førte ham derigennem ind i Krigstidens vanskelige økonomiske Reguleringer gennem forskellige Nævn og Udvalg.

Derved blev man i indflydelsesrige Kredse opmærksom paa hans rige Evner og praktiske Indstilling. Gennem dette Arbejde havde han allerede Foden inden for det politiske Arbejdsomraade.

Det var derfor heller ikke mærkeligt, at der gik Bud efter ham ved Valget den 22. April 1918 i Krigens sidste Aar.

Han gik da ind paa at lade sig opstille i tre Kredse i sit eget Amt, nemlig i Herning-, Ringkøbing- og Holstebro-kredsene. Hans Parti havde ikke stor Tilslutning i dette Amt, men han samlede dog over 1400 St.

Man vil maaske undre sig over, at han kunde overkomme Arbejdet i tre Valgkredse; men der maa huskes paa, at i de Tider holdt man i disse udstrakte Kredse kun faa Vælgermøder, ofte kun 3 a 4. — Dette var saaledes Tilfældet i Ringkøbing-Kredsen, hvor han maatte debutere med en saa fremragende Politiker som I. C. Christensen som Modkandidat.

Det var ikke første Gang, disse to jyske Førerskikkelser mødtes; de havde nu og da truffet hinanden i de nærmest forudliggende farlige Aar, og det vides, at I. C. Christensen havde megen Sympati for Holdgaard og var klar over, at han her stod over for en betydelig Fremtidspolitiker.

Senere mødtes de i et mangeaarigt Samarbejde i Hedesel-

skabets Bestyrelse med dets mange vigtige kulturelle Op-gaver.

Ved samme Valg saavel som ved Valget to Aar efter havde han en anden opdukkende Fremtidspolitiker til Modkandidat i Herning, nemlig nuværende Landbrugsminister Chr. Bording.

Ved Valgene stod de i den praktiske Politik paa samme Linie, hvorfor ogsaa Hr. Bording yndede at nævne Holdgaard som sin *Medkandidat* fra disse Dage i Stedet for *Modkan-didat*.

De anede næppe, at den kommende Tid skulde føre dem ind i saa fremskudte Stillinger, hvori de gennem et intimt Samarbejde blev til megen gensidig Hjælp og Støtte for hin-anden, fordi Smaabrugerne og deres Vel laa dem begge saa stærkt og varmt paa Sinde, og deres Syn paa dette Omraade i det store og hele var fuldt samstemmende.

Bording er en af dem, der har savnet Holdgaard meget. Han var ved H.s Død klar over Tabet; dette fremgaar klart af følgende Mindeord om ham:

— »Jens Holdgaards Bortgang staar for mig som et af de smerteligste Tab, de danske Husmænd, ja dansk Landbrug i Øjeblikket kan lide.

Under de overordentlig vanskelige Forhold, som dansk Landbrug har været udsat for i de sidste 5-6 Aar, og den meget usikre Fremtid, der tegner sig for Landbruget i den nærmest kommende Tid, er Husmandsbruget den Del af Landbruget, som har lidt mest, og maaske den Del, for hvem Usikkerheden for Fremtiden er størst.

Jens Holdgaard var den Mand indenfor Husmændenes Kreds, som baade i Kraft af sin Stilling som Formand for De samvirkende danske Husmandsforeninger og paa Grund

af sine personlige Egenskaber var Samlingsmærket for Husmændene. Hans praktiske Syn og Haandelag, hans personlige Erfaring som Lønarbejder og Husmand, hans gode Evner og hans store Menneskekundskab gav ham Mulighed for at kunne bedømme den nye Tid og dens særlige Problemer for Husmændene, og da Husmændene i Jens Holdgaard fandt saa mange af deres egne Egenskaber formet, opnaaede han den Tillid, som er en absolut Nødvendighed for en Fører at være i Besiddelse af.

Faa Mænd har da ogsaa nydt saa stor Tillid hos Husmændene som Jens Holdgaard.

Han var ikke saa lidt af en Idealist, og han havde det tilfælles med de bedste Idealister, at Arbejdet for Idealerne for ham maatte resultere i mere Brød paa Bordet, mere Sol og Lys i Hjemmene.

Som den Realiteternes og Samarbejdets Mand han var, blev han netop Manden, som Husmændene havde Brug for i disse Tider.

En Lykke for danske Husmænd og dansk Landbrug, at en Mand som Jens Holdgaard var til Raadighed, da de vanskelige Problemer krævede deres Løsning.

Personlig er Jens Holdgaards Død for mig overordentlig smertelig. Vi har kendt hinanden i næsten 25 Aar, og vi kom efterhaanden hinanden meget nær.

Han har i disse vanskelige Aar været en af mine allerbedste og mest trofaste Medarbejdere i Arbejdet baade angaaende de nødvendige Reguleringer af Landbrugsproduktionen og angaaende Vanskelighedernes Overvindelse for Landbrugseksporten.

Danske Husmænd har mistet deres Førstemand, dansk Landbrug en af sine bedste og klogeste Mænd, Rigsdagen

en af sine mest karakteristiske Skikkelser og jeg en meget god Ven og Medarbejder.«

Ved Landstingsvalget en Maanedstid efter blev han saa valgt til Landstingsmand. Dette gik saaledes til:

Ved det radikale Venstres Prøvevalg blev Partiets Landsformand, *Touborg Jensen*, Kloster Mølle, kraftigt opfordret til at modtage Valg og vilde sikkert være blevet valgt enstemmigt, men han nægtede bestemt at lade sig opstille.

Den, der skriver disse Linier, gjorde da gældende, at det mindre Landbrug var saa svagt repræsenteret paa Rigsdagen, at det var rimeligt, man skaffede det en Repræsentant, og foreslog Holdgaard som en Mand, der var velegnet til Stillingen. Langt større Betydning havde det imidlertid, at Touborg-Jensen straks gav Tilslutning dertil og gik stærkt ind for hans Valg, og skønt der var flere udmærkede Emner, gik Holdgaard ved Afstemningen af med Sejren.

Man havde egentlig kun een Betænkelighed overfor ham; det var hans kirkepolitiske Stilling, og herom afæskede man ham hans Mening.

Da han straks erklærede, at han i Kirkeforfatningsspørgsmaalet ganske sluttede sig til daværende Kirkeminister *Th. Poulsens* Syn, var man fuldt tilfredsstillet.

Som bekendt opnaede han i 1924 et Folketingsmandat i Givekredsen og gav Afkald paa sit Landstingsmandat, sikkert ud fra den Opfattelse, at han kunde udrette meget mere i det første Ting og faa mere Indflydelse paa de Spørgsmaal, der laa ham saa stærkt paa Sinde.

Om hans Forhold *til* og Arbejde *i* denne Kreds har vi bedt Partiorganisationens mangeaarige Formand, Hr. *Bankdirektør Lind-Thomsen*, Give, fortælle, og denne har sendt os følgende:

»Jens Holdgaard var første Gang Kandidat i Give Kredsen til Valget 11. April 1924. — Vi kendte Holdgaard før, og vi kendte ham ikke. Vi kendte ham som den slagfærdige, lune Vestjyde, som den alvorlige, kyndige Mand, der gjorde sit Arbejde, hvor han blev sat, og gjorde det godt, men det var jo dog kun Overfladen.

Gennem de otte Aar, Holdgaard var vort Partis Repræsentant paa Tinge, lærte jeg ham at kende, saa vidt man kan kende et andet Menneske, lærte at kende dette fine Menneske, denne Mand med det lune Blik og rappe Svar i Dagens Strid, men med det skælvende Menneskehjerte bag ved det alt sammen. Han hadede Luskeri, men han var lige saa bange for at gøre Uret. »Syntes du, jeg var for haard ved ham,« var et Spørgsmaal, han ofte stillede oven paa et Møde, hvor det var gaaet varmt til.

Kun en Gang har jeg hørt Holdgaard komme med en Bemærkning om, at den uretfærdige Behandling, han saa mange Gange var ude for fra de Menneskers Side, hvis aldrig trættede Stridsmand har var i smaat og stort, kunde saare og pine ham. Det var ved det berygtede Møde i Give Vinteren 1935-36, hvor bl. a. L. S. Folkene var mødt op i stort Tal og søgte at gøre Fortræd.

Han sagde da i sin Replik til en haanende Afbryder: »Det, du der siger, passer ikke, men det gør mig ondt, at sligt kan siges, dog, det skal jeg finde mig i og lige ivrigt fortsætte mit Arbejde for den danske Husmandsstand.«

Men det var Valgkampen 1924; der var ingen, der troede, Holdgaard kunde vælges i Give-Kredsen, heller ikke han selv, men han ønskede at gøre et Arbejde for at skaffe sit Parti de flest mulige Stemmer. Valgkampen var en Fest, vi plejede knap at blive taalt, nu var der lydhør Interesse, naar Holdgaard talte. Jeg husker en Venstredirigent, der sagde til mig,

medens Rahbek imødegik Holdgaard: »Hvorfor klør han ikke løs paa Socialdemokraten, han trænger til det, men Holdgaard synes vi alle saa godt om.« Denne Sympati, som trods Modstanden var paa hans Side ogsaa langt ind i Modstandernes Rækker, viste Holdgaards Evne til, alene ved sin Personligheds Magt, at trænge inden for den Mur af Fordom og Uvidenhed om »Det radikale Venstre«, som ikke mindst i Give-Kredsen var Reglen. Naar han stod paa Talerstolen, rank som et Lys, og forvandlede alle de Giftigheder, man havde fremsat om hans Parti og Politik, til lige saa mange hvasse Pile mod Modstanderne, da syntes jeg mange Gange, at det snavsede, halvmørke Mødelokale blev til en lysende Festsal, hvor Linierne for en bedre Fremtid for Underklassens og Udmarkens Mænd og Kvinder, blev ridset op med lysende Klarhed. Bedst syntes man dog næsten om Holdgaard, naar Harmen en enkelt Gang tog ham. Jeg husker en Gang, der var rettet et særligt ondartet Angreb paa Landarbejderne og i denne Forbindelse paa Udstykningen, der jo var hans Hjertebarn. »I kan sige og gøre, hvad I vil,« sagde han, »men saa længe, jeg kan kæmpe, skal Maalet for min Kamp være, at Landarbejderne ikke paany forvandles til disse Mergelmaskiner, som i trøstesløs Slid og uden Haab om en bedre Fremtid maatte gaa fra Mergelakkord til Mergelakkord uden dog at kunne tjene til en menneskelig Tilværelse, forsumpet fysisk og aandelig, for at ende deres Dage paa Fattiggaarden.«

I saadanne Øjeblikke saa man Baggrunden for hans Arbejde og Kamp, hans Kærlighed til undertrykte Mennesker.

Paa det sidste Vælgermøde i 1924 var de mange Kandidater kommen ind paa, hvilke Muligheder de havde for at komme ind paa Rigsdagen. Holdgaard bemærkede da ganske tørt: »Ja, a kommer der da under alle Omstændigheder.«

Han var jo nemlig paa det Tidspunkt endnu Landstingsmand. Miraklet skete, den 11. April 1924 valgtes Holdgaard til Rigsdagsmand i Give-Kredsen.

Den Tid, der nu oprandt for Holdgaard, var, tror jeg, en lykkelig Tid, hans rige Evner blev taget i Brug paa Rigsdagen, i Agitationen og i Husmandsbevægelsen, hans Viden og Kunnen om vore Samfundsforhold blev uddybet, han voksede i Erfaring og Indsigt i disse Aar.

Ved de paafølgende Valg valgtes han med stigende Stemmetal, og det var ikke alene Vælgere, der stemte paa deres Rigsdagsmand, men Venner, der arbejdede for Vennens Valg; mellem Holdgaard og Give-Kredsen blev mange Venkskabsbaand knyttet.

Det var sagligt oplysende Indlæg, Holdgaard kom med ved Vælgermøderne, men der kunde ogsaa falde vittige Bemærkninger. Jeg husker en Vælger, der var meget misfornøjet med Tilværelsen, bl. a. var han meget vred paa Lærerne, der havde alt for mange Fordele imod det, de ydede. Da Holdgaard fik Ordet, bemærkede han til vedkommende Vælger:

»Det var da grov, saa gal Du var o æ Dejn, men du haar maaske Grund dertil, faar saa vidt a ku forsto, haar Du haad en møj ring Lærer.«

Ved et Møde i Filskov var Folketingsmand Hans Jacob Sørensen til Stede. Han takkede for Indbydelsen og bemærkede, at det jo nu efter Regeringsalliancen mellem Socialdemokrater og Radikale var et Slags Bryllup, han var kommen til, og det glædede ham at se Holdgaard som den rødmende Brud og Johs. Hansen (den nuværende Kirkeminister) som den kærlige og omsorgsfulde Brudgom.

Da Holdgaard fik Ordet, sagde han: »A takker Hans Jacob Sørensen for de kønne Ord, men a forstod jo nok hans

Misundelse, a haar nemlig manne Gaang mærket, at saae gammel Pebersvende (Hans J. Sørensen var gammel Ungkarl), naar de kommer til Bryllup, haar undt ve a haald æ Misundels i sig, fordi der et æ noen, der vil ha dem.«

Ved et Møde i Give var Rahbek kommen ind paa et Spørgsmaal, som han bedyrede at have Ret i, men desværre kunde han ikke bevise det, for han havde ikke den Del af Rigsdagstidende med, hvori Sagen var omtalt. Holdgaard, der sad ved Siden af ham, bemærkede da ganske sindigt: »Men de haar a.« Der blev ikke talt mere om den Sag, men Forsamlingen jublede.

Mange af Holdgaards rappe Bemærkninger er allerede gaaet i Trykken, saa det vilde ingen Interesse have at anføre dem her, men det jydsk Lune, der uden at være onskabsfuldt, satte Tingene paa Plads, var ikke det ringeste af Holdgaards Vaaben.

Saa kom Valgkampen 1932. Jeg husker endnu Holdgaards muntre Bemærkning til min Kone, da han kom fra Toget for at tage sit sædvanlige »Valgkampsværelse«, som vi kaldte det, i Besiddelse. »Ja, nu har du mig igen, du synes vel næsten ikke, det er til at holde Dørene lukket for mig.« Men trods Humøret var han syg, og Valgkampen var skaanselsløs, baade i sine Angreb og i sine Krav til hans Fysik. To Vælgermøder daglig i to Uger var en haard Medfart for en syg Mand. Vi forbavsedes over, at han kunde staa det igennem, men det gik.

Ved det sidste Vælgermøde i denne Valgkamp holdt han en Tale ved det afsluttende Kaffebord. Han bad om Ordet, inden Klokkeren blev 24, for som han sagde endnu at kunne tale som Rigsdagsmand. »Jeg er det jo endnu,« sagde han, »og jeg haaber, inden Klokkeren atter bliver 24, at være det igen.« Det skulde ikke ske, men trods det, at Dirigenten men-

te, at Holdgaard denne Gang ingen Stemmer fik fra hans Sogn, var Holdgaards Personlighed i denne Time saa stærkt vindende, at hans Stemmetal i dette Sogn steg fra 39 til 65 Stemmer.

Han faldt, et lille Hundrede Stemmer manglede han i at blive valgt. Trods store Anstregelser fra hans Venners Side over hele Vejle Amt lykkedes det ikke at vælge ham igen; L. S. og J. A. K., sammen med Tidens økonomiske Vanskeligheder, som han ganske uretfærdigt maatte bære sin Del af Skylden for, blev hans Bane. Mangen Vælgers Øje blev vaadt, da de fik Vished for, at hans Valg ikke var lykkedes, at denne lyse Skikkelse ikke mere var Medlem af vort Folke- raad.

Sidst var jeg sammen med ham ved Landstingsvalget i Herning i Efteraaret 1936; kun lidet anede vi den Dag, at hans Tid var saa kort. Da Meddelelsen om hans bratte Død kom, var det en tung Sorg for alle hans Venner i Give-Kredsen.

Hans Arbejdsdag er omme, men i levende Menneskehjerter lever hans Minde her i Give-Kredsen, og hans Navn vil sent blive glemt.

Give, i August 1937.

Lind Thomsen.

Et Par andre Morsomheder fra hans Færd i Give-Kredsen skal omtales.

Ved et Vælgermøde havde Rahbek søgt at fremstille Holdgaard som en Mand, hvis Tale var saa dunkel, at man ikke maatte forlange af ham at skulle kunne hitte ud af Meningen med den. Holdgaard spurgte da Forsamlingen: »Haar a krævet af Rahbek, at han skal forstaa den Sag, vi diskuterer?» Og da Forsamlingen raabte nej, fortsatte han:

»De tøv a jo nok; a forlanger et aa en Mennesk, hvad a ved, han et haar Evner te aa fatt!«

Ved et Vælgermøde i Brande takkede Stedets Provst ham, fordi han havde hjulpet til Rette med at faa en Sag om Præstegaardsjorden bragt til en tilfredsstillende Afslutning, hvilket var mislykkedes for Rahbek.

»Tøv a et nok, at den Sag var bløvn nøj forkludret,« sagde Holdgaard.

Det er den Slags Episoder, som loyale Modstandere fornøjer sig ved at mindes, naar de senere mødes, og at de ikke har efterladt nogen Bitterhed, derom vidner følgende Hilsen til Holdgaard paa hans 60 Aars Dag:

Kære Jens Holdgaard!

Modtag fra en gammel »Krigskammerat« min bedste Lykønskning paa din 60 Aars Fødselsdag med Haab om, at du maa bevare dit gode Humør og ægte jyske Lune endnu i mange Aar. — Selv om det sidste en Gang imellem er gaet ud over undertegnede, saa har det altid været paa en saadan Maade, at det ikke har efterladt Bitterhed, og jeg haaber, du endnu maa have mange gode Arbejdsaar i Vente til Gavn for den Sag, som har din særlige Interesse, og for den Stand, hvis gode Talsmand du er.

Venlig Hilsen

Din *Jens Rahbek*.

Derimod var det ikke Rahbek, den Modkandidat, der engang mødte ham og opfriskede gamle Minder med ham fra Give-Kredsen og i Samtalens Løb udbød: »Ja, du beundrede mig jo nu alligevel, Jens Holdgaard,« hvorpaa denne svarede: »Ja, a beundrede dæ for, at du ku hold saa laang Taaler — uden aa sej nøj.«

Det er forstaaeligt, at et Par ukendte og tilfældige Tilhørere i Nærheden, nær havde eksploderet, skønt de ikke var Holdgaards Meningsfæller.

— — —

Ved et Møde, hvori Holdgaard deltog, blev der som saa ofte stillet forskellige Spørgsmaal til Talerne. Hans Modstander, der ikke var Rigsdagsmand, udtalte da Gang paa Gang under Besvarelserne med ironisk Tonefald: »Det kender jeg ikke noget til, men det maa Jens Holdgaard jo vide, for han er jo Rigsdagsmand.«

Da Holdgaard fik Ordet, bemærkede han ganske tørt: »A forstaar et, at en Mand, der er rejst herover som Taaler og Ordfører, stadig vil staa aa fortæl, at han ingen Ting ved. I hans Stej vild a blyv hjemm. Men a ska nok svaar o, hvad I spør om.«

En Husmand fra Hobroegnen meddeler følgende Erindring fra et Møde paa Eggen, der var arrangeret af Venstre, men hvortil Holdgaards Parti havde faaet Lov at møde med en Taler. Venstremanden havde talt tørt og monotont i halvanden Time, saa Forsamlingen var ved at falde i Søvn. Der gik derfor et Befrielsens Suk gennem Forsamlingen, da Holdgaards stoute Skikkelse med et Skær af jydsk Lune nærmede sig Talerstolen, men da Lederen af Mødet gav ham Ordet med den Bemærkning, at han kun maatte tale i 20 Minutter, protesterede en Del af Forsamlingen meget indigneret mod en saa meningsløs Behandling.

Ordstyreren forsvarede sin Optræden med, at det var hans Partis Møde, og de havde ikke haft Bud efter nogen Taler fra Holdgaards Parti, som han iøvrigt ironiserede over. Under alt dette stod Holdgaard smilende paa Talerstolen, men pludselig lød hans klangfulde, gennemtrængende Stemme:

»Mæ Faarlow aa spør, skal den Ti, du staar aa taaler i, osse trækkes fra di 20 Minutter, for saa vel a tillaad mæ aa sej Godnat aa Tak for i Awten; de var godt nok laant aa rejs fra Kjøvenhavn aa hær øver for aa sej de.«

Saa tog Holdgaard Frakken paa Armen, Hatten i Haanden og gik mod Døren. Det var i Aaret 1932, og ingen af de tilstedeværende, for hvem Holdgaard var mere end Partipolitikeren, men de mange Tusinder Husmænds kaarede Høvding, vil sikkert glemme det Indtryk, denne Høvdingeskikkelse efterlod sig i deres Bevidsthed.

Jens Holdgaard blev kaldt tilbage, inden han naaede Døren og holdt en af sine bedste Taler, og den varede mere end 20 Minutter.

— — —

Han kunde tage en Forsamling. Efter det berømte Odensemøde, hvor man vedtog at gaa med til en Kornordning, blev der sammenkaldt til et stort Husmandsmøde i Vejle med Holdgaard som Taler; der var megen Utilfredshed, og mange ønskede at sige et borgerligt Ord til ham.

Man gav imidlertid først Ordet til Holdgaard, og han redegjorde for sit Standpunkt paa en saa klar og overbevisende Maade, at da han var færdig og havde talt under lydløs Opmærksomhed, var der ingen, der ønskede Ordet.

Fra flere Folketingsvalgkredse, deriblandt en helt sikker, fik han Opfordring til atter at stille sig, men han afslog det.

Naar han dog indvilligede i atter at indtræde i Landstinget, skyldtes det jo sikkert, at her krævedes ikke noget større Arbejde, mens han dog stod i direkte Forhold til Lovgivningsarbejdet og navnlig under et sandsynligt nyt Flertal kunde øve stærk Indflydelse derpaa.

PERSONLIGHED OG OMDØMME

Jens Holdgaard var en mandig, fast og helstøbt Karakter; han havde tillige et vindende og tillidvækkende Væsen, en rolig og besindig Optræden, og da han tillige baade til Tider kunde være en alvorlig, dybtstående Mand, og til andre Tider munter og sprudlende af Liv, forstaar man, at han kunde virke saa indtagende og sympatisk, som Tilfældet var.

Og han var herlig fri for Snobberi, han var altid sig selv og den samme over for *høj og lav*.

Han var en Mand med mangesidige Interesser, med rige Evner og stor Virkefrang og Virkelighedssans. Han kom i Berøring og Samarbejde med en Mængde Mennesker af forskellig Stand og i forskellig Stilling, lige fra Folk i de fattigste Kaar til Folk i de fornemste Lag, men han evnede at se bort fra disse ydre Ting og værdsætte Mennesker efter deres indre Værd, efter deres Personlighedsværdi.

Enhver, der var i Besiddelse af Evne til at vurdere og skatte de bedste menneskelige Egenskaber, maatte uvilkaarlig komme til at holde af ham og sætte Pris paa hans Personlighed, hans rolige og beherskede Optræden, parret med Ligefremhed, Eftertæksomhed, Forstandighed og rigt Lune.

Han ejede et saare stemningsfuldt og modtageligt Sind.

Han kunde mere sig hjerteligt over Menneskers smaa Pudsigheder og gengive dem paa fornøjelig Maade.

Paa nedenstaaende Billede ser man Holdgaard og fhv. Højskoleforstander og Flktn. A. Th. Grønborg i en saadan munter Samtale.

De talte sammen ved en Grundlovsfest, og her ser man dem paa en Bænk ude i Haven hos Læge Jensen, Gørding. Maaske var det ved denne Lejlighed, maaske ved en anden, at Hold-

gaard fortalte Gr. følgende Episode, der vidner om hans Lune og træfsikre Svar.

Holdgaard sad i Toget paa Vej til København. I samme Kupé befandt sig et Kunstnerselskab, der havde været paa Tourné i Jylland; blandt andre Musikdirektør *Olfert Jespersen*. De kendte ikke Holdgaard, men mente, han var en almindelig jydsk Husmand, der vilde en Tur til Hovedstaden. Idet Olf. J viste ham sine Fingre, søgte han at bilde ham ind, at de var slidt saa korte ved at spille Violin, og spurgte ham, om han havde været i København før. J. H. svarede: »Jow, nowe Gaang haar a da waan der«. Hvad han rejste derind efter? Jo, han havde da noget at bestille der somme Tider. »Hvor?« »Paa Christiansborg.« Hvad han kom der efter? Ja, han var da Rigsdagsmand. Om han troede, han kunde bilde dem det ind? Om han var rigtig klog? Og saa kom Holdgaards Svar: »Ja, de ved a ett, for a ved et saa liig, hvor møj der hører te for aa vær rigtig klog. Men det ved Di kaskel!«

Holdgaard var en dygtig Forhandlingsleder, ikke blot af større Møder, men ogsaa af Bestyrelsesmøder. Medlemmerne fik rigelig Lejlighed til at udtale deres forskellige og naturligvis tit afvigende Synsmaader. Han var lydhør for alle Opfattelser, men havde derefter en egen Evne til at samle Meningerne, bøje dem mod hinanden, bedømme dem ud fra sin egen Opfattelse eller grundig undersøge dem for derefter enten at godkende dem eller imødegaa dem, saa Manglerne traadte tydeligt frem, for saa gennem disse Overvejelser at opnaa et fra alle Sider anerkendt godt Resultat.

Han tog gerne mod Grunde uden at staa stejlt paa egne oprindelige Synspunkter.

Ofte blev han hensynsløst, uretfærdigt og ondsksfuldt behandlet af visse fanatiske Modstandere. Han kunde da ud-

bryde: »Aa, di æ jo tossede, men dæfor behøver vi jo ett aa vær' et!«

Men i langt større Udstrækning mødte han Paaskønnelse og Taknemlighed for sit store Arbejde og rige Virke. Han mødte det ved Sendemandsmøder og andre Møder, men især ved festlige Lejligheder i sit Hjem.

Det var Tilfældet paa hans og hans Hustrus Sølvbryllupsdag, men det var især Tilfældet paa hans 60 Aars Fødselsdag d. 30. September 1934.

Fra nær og fjern strømmede det Dagen igennem ind med Blomster, Telegrammer og Breve. Der mødte Deputationer fra Organisationer over hele Landet med Lykønskninger og Gaver.

Høje og lave, fra Indland og Udland kappedes man om at vise Holdgaard sin Tak, Paaskønnelse og Hyldest.

Holdgaard havde nogen Grund til at sande Ordene om, at en Profet ikke er agtet i sit Fædreland, naar dette Begreb indsnævres til hans Hjemstavn.

Her mødte han megen Modstand og Misundelse. Det var med fuld Føje, at en Standsfælle, *Troels Jensen*, Isenvad, ved Jordefærden stilfærdigt bebrejdede Beboerne i Ikast, at de havde vist Jens Holdgaard for lidt Forstaaelse. Han mindede saaledes om et Møde i Ikast i 1920, hvorved denne forfægtede *sit* Syn paa Grænsespørgsmaalet. Bølgerne gik højt, man nægtede at høre ham og brød op for at forlade Salen. »Ja-ja«, sagde Holdgaard, »den Dag skal nok komme, da I giver mig Ret.« Mange havde siden maattet give ham Ret.

Det var ogsaa Udtryk for Selverkendelse, naar een af Byens bedrestillede Borgere paa Vejen hjem fra Holdgaards Jordefærd bemærkede til en anden: »Ja, du, Holdgaard var nu nok alligevel en større Mand, end vi her i Ikast havde regnet med.«

Det synes at have været noget svært for adskillige at fatte, at han var andet og mere end den fattige Husmandssøn og Husmand fra Tulstrup. Mange har sikkert savnet Oplysning om Omfanget af hans Virke, der for Størstedelen laa langt uden for Hjemmets Døre; det er ikke faa, hvis Interesser og Viden om Samfundsforholdene ikke naar stort længere ud. Og Holdgaard var ikke af dem, der gik omkring og pralede med, hvad han udrettede.

Blandt de stedlige Talere ved ovennævnte Mindehøjtid lagde man især Mærke til nogle hjertelige Ord fra Holdgaards Nabo og nære Ven, Fabrikant *Jens Lysholt*. Denne Mand har ogsaa ærligt indrømmet, at han længe ikke var klar over, at Holdgaard var saa stor en Mand for sit Land, som han var. »Og,« siger han, »aldrig hørte jeg ham prale af, at han skulde med til det eller det. Vi saa ham sjældent herhjemme til andre Tider end om Søndagen, men hvor gjorde det godt at se ham Søndag Morgen i Skjorteærmer, med det lune Blink i Øjet smilende nikke »God Morgen« over til os. Vilde man have Raad og Hjælp hos ham, var han altid til Tjeneste, og han skulde nok huske, hvad han havde lovet. Vi glædede os med ham paa hans 60 Aars Fødselsdag over al den Opmærksomhed, der vistes ham. Sidst paa Dagen holdt han en mægtig Buket op for Vinduet og vinkede til os. Da vi kom over og saa det altsammen, slog det mig for første Gang, at han var en større Mand for By og Land, end vi hidtil havde regnet med i Ikast. Jeg undte ham denne Hyldest; den gjorde ham og hans Hustru godt. Den gjorde ham ikke stor i egne Tanker; thi han sendte Takken opad.

Det smukkeste Minde, jeg har om ham, og som vil blive ved at staa for mig, er den sidste Aften, vi var derovre. Før vi skiltes, tog Holdgaard den gamle Bibel frem og læste nogle

Vers i Johs. Evang. 14. Kap. om de mange Boliger hjemme hos Gud, og da han havde læst, lukkede han Bogen og bad om, at det maatte lykkes for ham og hans kære at mødes derhjemme i de evige Boliger.

Faa Dage efter rejste han og hans trofaste Hustru til København, og det blev hans sidste Rejse.«

Atter og atter møder man det Vidnesbyrd om Holdgaard, at han var en overordentlig hjælpsom Mand, og mange var de, der søgte til ham om Raad og Bistand af højst forskellig Art.

Men gjaldt det om Hjælp til Opnaaelse af Stillinger eller Hverv, da var han meget varsom, og han vilde kun anbefale kvalificerede Personer; »thi,« som han selv sagde, »ellers kan man ikke komme igen.«

Skønt Holdgaard inderst inde var en bundalvorlig Natur, havde han dog megen Sans for Humor. Derom vidnede bl. a., at der blandt hans efterladte Papirer fandtes en Mængde Karikaturtegninger i Udclip fra Blade og Tidsskrifter.

De var udsøgt gode, og ikke sjældent figurerede han selv i dem. De har sikkert været ham til megen uskyldig Mor-skab; de var især fra den politiske Verdens Overdrev.

Navnlig ved Begyndelsen af sin Fremtræden var Holdgaard større Taler end Skribent. Han kunde med sit lune Smil sige, naar noget skulde affattes skriftligt: »De ka du forme; a er ett saa goue te aa skryw, a ka bæjer brug æ Mund.« Han var kun i ringe Grad oplært ved at udtrykke sig skriftligt, men han opøvedes deri, og efterhaanden lystrede ogsaa Pennen ham godt, saa der kom mange udmærkede og klart affattede Artikler fra hans Haand.

Holdgaard gik ikke i Staa; han var i stadig Udvikling, tilsyneladende i hurtigere og hurtigere Fart; thi han voksede med Opgaverne.

Men ogsaa det aandelige Arbejde, som saa godt som alt i hans sidste Aar maatte henregnes til, tærer paa de fysiske Kræfter. Omsider følte han, at ogsaa paa dette Omraade skulde han være økonomisk, og han begyndte at spænde sig selv fra; men da var det allerede for sent. Han var opslidt, og overraskende hurtigt for hans mange Venner og Beundrere var hans daadrige Livsbane afsluttet.

Det er ikke for stærkt sagt, at der gik en Bølge af Vemod og Sorg over Tusinder og atter Tusinder af Hjerter og Hjem ved Budskabet om Jens Holdgaards Død. Fremfor alt i Husmandshjemmene, men dernæst ogsaa i mange, mange andre Hjem.

Holdgaard døde den 28. Oktober 1936, og den 2. November foregik Jordefærden under overvældende Deltagelse fra fjern og nær, fra høje og lave, fra forskellige Samfundslag.

Et Væld af Kranse prydede Kisten og Kirkerummet.

I Kirken talte Pastor *Poul Nedergaard*, København, og Landstingets Formand, fhv. Justitsminister *C. Th. Zahle* i Lighed med deres Udtalelser foran og i Slutningen af denne Bog.

Derefter samledes Følget i Afholdshjemmets Sal, hvor mange af Deltagerne udtalte smukke Mindeord om Holdgaard.

Her talte først og fremmest de danske Husmandsforeningers Næstformand og Holdgaards gode Ven og nære Arbejdsfælle gennem en Aarrække, Folketingsmand *N. P. Andreassen*, der sagde følgende: »Det er med den tungeste Sorg, vi erfarede Jens Holdgaards Død. Vi kunde ikke forstaa, at vi skulde miste ham. Han var den fødte Fører for os alle i Husmandsbevægelsen. Han forenede Tankens Klarhed med Sindets Mildhed, Renhed og Retfærdighed. Vi maatte beundre ham, ja vi elskede ham. Under de vanskelige Forhandlinger kunde han altid finde Pointet. Han stod støt

og rolig, og vi stolede fuldtud paa ham. Han ejede Troen paa det gode og sande i Mennesket. Opgaverne var svære, navnlig i de senere Aar, hvor det gjaldt saa meget for det mindre Landbrug, men Jens Holdgaard svigtede aldrig den Linie, der var Husmandsbevægelsens egen. Ude i de tusind Husmandshjem var Jens Holdgaard elsket og æret. Han var Jyde med Jydens bedste Egenskaber, og han var lige saa afholdt og elsket paa Øerne som i Jylland. De vilde alle gerne høre hans djærve Røst og erfare hans Tanker. Men det sled sin Mand, alt det Arbejde, der var lagt paa ham, og nu har vi mistet ham. Vi er knuget af Sorg, og vi synes, det ser saa tomt ud for os. Vi vil ofte komme til at savne hans kloge Ro, hans klare Tanke, hans redebonne Færd. Den Indsats, han har gjort ud over det danske Land, vil ikke dø, men vokse videre i de kommende Slægter til Gavn og Vel-signelse for den Stand, han elskede saa højt, og for det Folk, han ydede sin bedste Kraft.«

Tillige bragtes i Landets Blade af alle Afskygninger en Række Mindeord fra landskendte Mænd, der med en sjælden Enstemmighed gav Udtryk for hans tiltalende personlige Egenskaber og retlinede Færd.

Adskillige af disse Mindeord er allerede citeret i anden Forbindelse, og vi skal her kun tilføje nogle flere fra Mænd, han stod i Samarbejde med eller Venskabsforhold til:

Statsminister *Stauning*:

Holdgaard var en retlinet og brav Mand, med solid Viden og navnlig med Indsigt i de smaa Landbrugeres Forhold. Han har haft stor Betydning i Husmandsorganisationerne og var desuden en fornuftig Mand i Tidens vanskelige, handelspolitiske Sager, hvor han naturligvis havde sine Standsfællers Interesser for Øje.

Den djærve Mand efterlader et Savn hos Standsfæller og Meningsfæller, men ogsaa hos Arbejderne har han indlagt sig Fortjeneste, thi han forstod, at et Samarbejde mellem alle Landets Smaafolk var en Betingelse for Fremskridtene og en Sikring for Demokratiet.

Udenrigsminister *Munch*:

Det Storværk, Holdgaard har øvet til Fremgang for danske Husmænd baade kulturelt og økonomisk er kendt og højt værdsat af alle. Han var i sjælden Grad baade afholdt og beundret indenfor Husmændenes Kreds.

I de sidste Aar har jeg haft det nøjeste Samarbejde med ham i handelspolitiske Spørgsmaal. Det var Tilfældet baade under Erhvervenes Overvejelser herhjemme, og naar han var Husmændenes Talsmand under Sendelse ude. Hans kloge Vurdering af Mulighederne, hans Erkendelse af alle beretigede Interesser, den rolige Myndighed, hvormed han hævdede sin Opfattelse, har haft megen stor Betydning for Forhandlingernes Forløb.

Undervisningsminister *Førgen Førgensen*:

Budskabet om Holdgaards Død har bragt Sorg i Tusinder af Smaakarshjem overalt i Danmark. Han havde som ingen anden vundet Husmændenes Tillid og Kærlighed og var i disse Aar deres selvskrevne Fører. Hans lysende, smukke Skikkelse var som et Symbol paa det, Husmændene stræbte imod. Bag alt hans Arbejde laa dybest i hans Sind Ønsket om at skaffe lidt Solskin til de Mennesker, der havde det haandt og strengt. Hans Forstaaelse af aandelige Værdier prægede alt hans offentlige Arbejde. Han lod sig ikke indfange af Tidens Strøm, og hele hans aandelige og sociale Indstilling, der var i Pagt med alle de bedste af hans Stands-

fællers, har præget Husmandsbevægelsen i disse Aar. Hans Virke er nu endt, men Mindet om hans trofaste Gerning vil leve i det danske Folk.

Indenrigsminister *Dahlgaard*:

Jeg bevæges dybt ved Jens Holdgaards Død, og dybt vil hans trofaste Medarbejderskab blive savnet. Hans Raad lyttede jeg til i utallige Tilfælde. Jeg ærede ham for hans Helstøbthed og for hans Uselviskhed.

Han havde sin Rod i Jyllands Muld. I al sin Gerning saa han altid for sig den jyske Almues sejge Kamp gennem Slægtled frem mod Lyset. Jens Holdgaard var derfor i een Forstand jordbunden, men ligesom han tillige var en Mand med dybe aandelige Interesser, saaledes var hans Jordbundethed i det hele taget paa en mærkelig Maade forenet med et frit og vidtskuende Syn paa Mennesker og Forhold, som gjorde ham til den Personlighed, han var.

Landstingsmand *Gunnar Fog-Petersen*:

Det mindre Landbrugs Mænd — ja, alle, der dyrker den danske Jord — har i ham mistet en klog, forstaaende, meget indflydelsesrig, altid aarvaagen Talsmand.

Hmd. *P. Nielsen*, Tvis:

Ingen har forstaaet de smaa Hjems Kaar og gjort et Arbejde for deres Velfærd som han; alle, som kendte hans lyse Skikkelse, elskede ham, selv de, som mødte ham og var forud indtaget imod ham, maatte, ved at se ham og høre hans Tale, føle, at her stod de over for en Mand, hvis hele Personlighed vidnede om, at for ham var Arbejdet for Højnelse af Husmændenes Kaar en Livsopgave, som han viede hele sin Kraft. Vi, som har samarbejdet med Jens Holdgaard i mange Aar,

takker i derne Stund for det Venskab, han skænkede os; vi elskede ham som Menneske og som den ubestridte Fører, der altid kunde faa selv forskelligartede Anskuelser til at bøje sig til Gavn for Husmandshjemmenes Sag. Han var en stor Mand, fostret af den jydsk Jord, og ingen af dem, jeg kender, naar ham som Fører til Skuldrene.

Red. L.-Larsen-Ledet:

Ogsaa vi Afholdsfolk har Aarsag til at sige *Holdgaard Tak*.

Han var Afholdsmand fra sin Ungdom, tog ivrig Del i »Blaa Kors«s Arbejde og lagde aldrig Skjul paa sin Mening. Hans egen Kommune var tørlagt, og H. har ofte understreget, at Ikast Kommune florerede netop under Tørlæggelsen. Afholdspolitisk lides der et stort Tab ved hans Død.

Om hans Personlighed kan jeg som andre sige, at han var en brav og redelig Karakter, et Hoved højere end de fleste.

P. Langeland, H. Restrup:

Det blev især som Husmændenes enestaaende Fører, at han ydede sin store Daad.

Med enestaaende Energi, Opofrelse og Kærlighed til Sagen kastede han sig ud i Arbejdet, talte ved et Utal af Møder ikke alene i Jylland, men overalt i Landet.

Jens Holdgaard var en alsidig begavet Mand; han havde et varmt og følsomt Sind, der kunde gløde i Harmen over Uretten, men tillige fyldes med Taknemlighed og Glæde over det godes Sejr.

Men han var tillige i høj Grad en Realiteternes Mand, der forstod at vurdere nøgternt og sætte Tingene paa Plads. Men dertil kom, at han var en Mand med et stort Udsyn, Frisind og Samfundssind.

Vel kæmpede han for en Klases Sag, men altid forstod han, at Samfundshensyn og Forstaaelse af andres Kaar er baade nødvendigt og Ret.

— — —

Mod Sædvane vajede Flaget ved hans Hjem paa hel Stang paa Begravelsesdagen.

Det var efter Holdgaards Ønske. Han havde kort før sin Død sagt til sin Hustru: »Du maa ikke græde, for jeg er meget træt og er glad for nu at fare herfra ind til Glæden og Freden i Evigheden. I maa derfor heller ikke holde Sørgesfest for mig, naar jeg er borte, men du skal hejse Flaget helt til Tops«.

ET LEVENDE MINDE

Ved Sendemandsmødet i 1934 slog en Sendemand, Otto Nørgaard, Ersted, til Lyd for Fremstillingen af en Film, der illustrerede Husmandsstandens Udvikling. — Jens Holdgaard lovede at tage Tanken op til Overvejelse, og han tilligemed den øvrige Bestyrelse fandt Ideen saa god og tiltalende, at man tog fat paa at gennemføre den. Daværende Landstingsmand *P. Jeppesen-Drusebjerg* paatog sig Ordningen af den tekniske Side af Sagen, og man fik Skuespiller *Aage Foss* til at overtage Rollen som Hovedpersonen, der forestillede en Herregaardsarbejders Søn, der i 1880erne i Forbitrelse over sin Stands usle Kaar og Fremtidsudsigter udvandrede til Amerika for saa ca 50 Aar senere at vende tilbage til Danmark og blive betaget af den mellemliggende Tids Fremskridt for Husmandsstanden.

Den hjemvendte føres rundt til Husmandshjemmene og -kolonierne, i Husmandsforeningernes Bestyrelser og Kontorer, i Andelselskabernes Virksomheder o. s. v.

Holdgaard optræder som den anden Hovedperson i Filmen, idet han viser den hjemvendte rundt og forklarer ham de mange Fremskridt, der er sket. Man ser derved bl. a. Holdgaard som Taler ved Husmandsrejser og andre Folkemøder.

Holdgaard oplevede at se Filmen prøv fremstillet, før han blev kastet paa sit sidste Sygeleje.

Den forevistes derefter første Gang ved de jydskes Husmænds Sendemandsmøde ca. 3 Uger efter hans Død.

Det virkede vemodigt betagende at mindes ham ved at se ham færdes som levende paa sine forskellige Arbejds- og Virkefelter.

Mangt et Sind følte sig smertelig berørt, og mangt et Øje duggedes.

Siden er Filmen forevist mange Gange og vil i den kommende Tid stadig blive fremvist rundt omkring i Landet, navnlig i Husmandskredse.

Derved vil man atter og atter mindes Jens Holdgaards Liv og Færden.

Og naar vi hermed afslutter hans Barndoms- og Ungdomshistoriske, Skildringen af hans eget Hjem samt hans mægtige Indsats i Husmandsbevægelsens Tjeneste, er det i Haab om at have ydet et lille Bidrag til, at Mindet om hans Person og Gerning ikke alene maa bevares i den nærmeste kommende Tid, men ogsaa gaa i Arv som et lysende Eksempel for senere Slægter.

POLITIKEREN JENS HOLDGAARD,
HANS INDSATS PAA CHRISTIANSBORG

Om Aftenen den 28. Oktober 1936 var der usædvanligt Røre paa Christiansborg. Rigsdagsbygningen laa straalende oplyst fra Kælder til Tag — den danske Rigsdag, der ellers ikke er forfalden til at holde Fest, fejrede Reformationsjubilæet. Politikerne var trukket i Festdragten, og den store Vandrehal, der forbinder Folketing og Landsting, afgav hin Aften et straalende Skue, vidt forskellig fra det sædvanlige. Rigsdagsmændene underholdt deres Gæster — maaske dog nok saa meget om Landbrugskrise og Valutarestriktioner som just om Reformationens Betydning for Danmark — og Gardens Musikkorps, der havde slaet Kreds om Sølvskrinet med Grundloven, fyldte det store Rum med Hornmusik.

Midt under Festen blev Landstingets Formand, fhv. Statsminister Zahle kaldt til Telefonen. Han var synlig bevæget, da han vendte tilbage. Han sagde et Par Ord til Musikdirigenten. Musikken standsede brat, og faa Minutter senere slukedes Festselysningen paa Christiansborg.

Der var kommet Meddelelse om, at tingvalgt Medlem af Landstinget, *Jens Holdgaard* samme Aften var afgaaet ved Døden.

Sjældent har et Dødsbudskab gjort et saadant Indtryk paa Christiansborg. Alle, uanset Partifarve, følte Holdgaards Død

som et smerteligt Tab ikke blot for Rigsdagen og det politiske Liv, men for hele det danske Samfund, og for hans Meningsfæller og Venner kom Meddelelsen fra Kommunehospitalet som et Slag. Et Par Maaneder i Forvejen havde den radikale Gruppe i Landstinget indvalgt Holdgaard som tingvalgt Medlem af Tinget. Det følte som noget urimeligt, at Holdgaard ved Valget i 1932 var gledet ud af Folketinget, og der var — ogsaa udenfor den radikale Rigsdagsgruppe — almindelig Tilfredshed med, at man nu atter havde sikret Holdgaards Indsigt og Arbejdsevne for det politiske Arbejde. Kort før Rigsdagssamlingen aabnedes, blev Holdgaard imidlertid ramt af den Sygdom, der faa Uger senere førte til Døden. Det blev ham ikke forundt at deltage i et eneste Møde i Landstinget efter Flertalsskiftet.

Jens Holdgaard indtog, særlig i de senere Aar af sin Rigsdagstid, en enestaaende Position i den danske Rigsdag. Det vilde være urigtigt at sige, at han *kun* havde Venner. Hans Anskuelse var saa udprægede og hans Ord ofte saa skarpe, at han til Tider *maatte* virke udfordrende paa sine Modstandere. Men der stod *Respekt* om Jens Holdgaard. Selv ikke hans bitreste politiske Modstandere vilde nægte, at han kæmpede med blanke Vaaben. Aldrig gik han Krogveje. Han vedkendte sig ærligt og redeligt, at Husmandsstandens Ve og Vel var det, der laa ham stærkest paa Sinde, men lige som Husmandsbevægelsen aldrig har krævet Forrettigheder, men kun *Ret*, saaledes glemte Holdgaard ikke, at der ogsaa er en Verden udenfor Husmandsbruget. Derfor blev han ikke — skønt han var det mindre Landbrugs Mand med Liv og Sjæl — ensidig i sin politiske Gerning, han var *social* i hele sit Livssyn. Nogle kaldte ham smalsporet og snæversynet, og naar de skulde begrunde det, henviste de bl. a. til hans Syn paa Kunsten og det kgl. Teater. En saadan Paastand har imidlertid

intet med Sandheden at gøre. Naar Holdgaard ved Lejlighed rettede sit Skyts mod Nationalscenen, var det som oftest for at paapege, at Teatret efter hans Opfattelse ikke virkede folkeopdragende og opbyggende, men snarest det modsatte. Det var mere det kgl. Teaters *Kurs* han angreb end Teatret selv, og det samme gælder hans Kritik af bestemte Forfattere og Kunstnere. Holdgaard var positiv i hele sin Indstilling, og alt hvad der efter hans Mening virkede negativt og nedbrydende, vendte han sig skarpt imod. Men dette er ikke Snæversyn og Ensidighed, snarere det stik modsatte. Holdgaard stod som Medlem af et politisk Parti, men han hørte ikke til de Politikere, der overlader til Partiledelsen at bestemme, hvad de skal mene og sige om dette eller hint Spørgsmaal. Han forsømte næsten aldrig et Partimøde, og han deltog meget ivrigt i de interne Forhandlinger, naar vigtige Spørgsmaal stod paa Dagsordenen. Maaske var hans politiske Betydning størst netop paa dette Omraade. Han var sit Parti en fortrinlig Ordfører i Folketingssalen, og som hans Indflydelse steg, blev der paalagt ham større og større Opgaver, men alligevel giver hans Taler i Salen ikke det rigtige Billede af *Politikeren* Jens Holdgaard. Det var i første Række i Partiet, i Udvalgene og under de fortrolige Forhandlinger bag Kulisserne han øvede sin Indsats, ikke mindst i de sidste Aar af hans Rigsdagsvirksomhed.

En saadan Indflydelse øves kun af en *Personlighed*. Han var skarp, naar det var nødvendigt, han var sejt og udholdende, og han tabte under Tovtrækkeriet i Udvalgene aldrig sit Maal at Syne. Som oftest naaede han et langt Stykke frem mod det, han vilde naa. Modstanderne vidste nemlig, at vel var han Talsmand for sin Stand, men han var først og fremmest en Mand, der følte Ansvar for det fælles Samfund — han vilde ikke øve Uret mod nogen for at skaffe Hus-

mændene en Fordel. Og Jens Holdgaards Hænder var rene. Han var aldrig ude om »Ben« til sig selv. Hvad skulde han med dem?

Det var disse Egenskaber, der gav ham den særlige Position paa Christiansborg, og som skabte Respekt om hans Navn. Hertil kom, at Jens Holdgaard var en af de smukkeste Skikkelser paa Rigsdagen, ogsaa i bogstavelig Forstand. Der var en egen Charme over hans kantede, men saa ranke Skikkelse, naar han kom gennem Vandrehallen paa Vej fra Udvalgsmøder til Forhandlingen i Salen. Det er sandt, at han kunde være mut, naar han var optaget af andre Ting end dem, man i Øjeblikket vilde drøfte med ham, men hans gode Smil var ikke langt borte, og brød det først igennem, spredte det Varme og godt Humør til andre end ham selv. Naar Fremmede kom i Rigsdagen, fæstnedes deres Opmærksomhed oftest ved Holdgaards Skikkelse: *Hvem er han med det skarpt tegnede magre Ansigt og det smukke hvide Haar?* Og adskillige har undret sig, naar de fik at vide, at det ikke var en Departementschef eller en Universitetsprofessor, men en jydsk Husmand fra Ikast. »Markisen fra Give« blev han kaldt i den særlige Rigsdagsjargon. Egentlig var Betegnelsen lidt misvisende — han mindede mere om en engelsk Lord end om en fransk Markis, og det er ikke underligt, at Holdgaard under Handelsforhandlingerne i London af Englænderne ofte blev antaget for at være en af deres egne.

Den alvorligste politiske Prøve, Holdgaard i sin Gerning var ude for, indtraf under de Forhandlinger, der gik forud for Kornordningen af 1935. Han var paa dette Tidspunkt ikke Medlem af Rigsdagen. Han stod saaledes ikke med noget politisk Ansvar, og Fristelsen til at stille sig afvisende overfor Tanken om en Kornordning, hvorved han vilde have været i Overensstemmelse med det Standpunkt, Husmændene ind-

til da havde indtaget, og med stærke Stemninger indenfor Husmændenes Kreds, maa have været stor. Men han saa, at som Forholdene havde udviklet sig, vilde et saadant Standpunkt være at øve Uret mod det øvrige Landbrug, og i Samarbejde med sine politiske Venner, i første Række med de to andre store Navne indenfor Husmandsbevægelsen, Formanden for Statens Jordlovsudvalg *Niels Frederiksen* og de sjællandske Husmænds Førstemand, Folketingsmand *N. P. Andreassen*, øvede han den Bedrift at fremskaffe Husmændenes principielle Tilslutning til Kornordningen under visse nærmere præciserede Forudsætninger.

Det laa ikke til ham at vige tilbage fra at gøre det, han ansaa for rigtigt, selv om det i Øjeblikket kunde medføre Betsvær og Ubehageligheder. Da Kampen om *Svangerskabsloven* rasede voldsomt, sendte Holdgaard fra sit Sygeleje — ja, man kan næsten sige fra sit Dødsleje — uopfordret Justitsminister *Steincke*, Lovens Fader, et Brev, hvori han opfordrede ham til at holde ud i Kampen og ikke bryde sig om de mange Angreb, der rettedes imod ham. Justitsministeren benyttede dette Brev fra Jens Holdgaard paa det store Møde i Studenterforeningen, hvor han kæmpede mod Formanden for Svangerskabskommissionen, nu afdøde Rigsadvokat *Goll*. Det er muligt, at Holdgaards Brev ikke gjorde større Virkning her, men udover Landet, hvor man kendte og værdsatte Jens Holdgaards Betydning, virkede det efter sin Hensigt.

Mange vigtige Ordførerskaber blev gennem Aarene røgtet af Jens Holdgaard, først i Landstinget, senere i Folketinget, og hans Ord blev altid hørt. Under Behandlingen af Jordlove, Aldersrente, sociale Love og Kriseforanstaltninger tolkede han sit Partis Synspunkter i velformede, omhyggeligt udarbejdede Taler, og han holdt sine Taler paa et saa smukt og klangfuldt Jydsk, som nogensinde er blevet talt i den danske Rigsdag.

I Aarene fra 1929 til 1932 var han Medlem af Folketingets vigtigste Udvalg, *Finansudvalget*, og der blev her i høj Grad stillet Krav til hans sunde Omdømme, hans Indsigt og Arbejdskraft.

KANSLERGADEFORLIGET OG »DE TO STORE H'ER«

Det var Holdgaard, der støbte Fundamentet til *Kanslergadeforliget* i 1933 gennem Husmændenes og Landboforeningernes fælles Henvendelse til Regeringen om Kriseforanstaltninger til Gavn for Landbruget. Den første Begyndelse blev gjort paa hin berømmelige Tur i Landstingsmand *Hauch's* Bil fra Vejle til Ikast, hvor »*de to store H'er*« enedes om Grundlaget for denne Henvendelse. I Dagene derefter, da de afsluttende Forhandlinger mellem Landboforeningernes og Husmandsforeningernes Ledere førtes paa Axelborg, havde Offentligheden en stærk Følelse af, at det ikke var Christiansborg, der var Landets Centrum, men derimod Axelborg. Regeringen og Partierne indstillede deres egne Overvejelser af Kriseproblemerne, indtil man kunde faa Klarhed over, hvad Landbrugets Folk selv kunde enes om — og Landbrugets Folk var i første Række Holdgaard og Hauch. Da Overenskomsten var sluttet og Fælleshenvendelsen afsendt til Statsministeren, sagde Holdgaard spøgende med et lunt Smil:

— *Dér ka' I se, det var helt forkert, at A kom ud af Rigsdagen!*

Det var det naturligvis, men Begivenhedernes Forløb viste paa den anden Side, at hans Indflydelse ikke var blevet mindre, efter at han var gaaet ud af Rigsdagen.

»De to store H'ers« Biltur var Genstand for megen Omtale baade i Rigsdagen og i Pressen.

En politisk Modstander sagde en Dag i Vandrehallen til Holdgaard:

»Hauch *kørte* nu alligevel med dig ved den Lejlighed, Holdgaard — det var jo Hauch's Bil!«

»Ja«, svarede Holdgaard, »det gjorde han godt nok — men Turen gik jo da *til Ikast!*«

Jens Holdgaard var Medlem af Landstinget fra Maj 1918 til April 1924, da han blev indvalgt i Folketinget af de Radikale i Givekredsen. Ved Valget i 1932 gled han ud, men hans Parti savnede stærkt hans Indsigt og Forhandlingsevner, og ved Landstingsvalget i Sommeren 1936 indvalgte den radikale Gruppe ham i Landstinget som tingvalgt Medlem. Han naaede imidlertid ikke at komme ind. Kort før Rigsdagen traadte sammen til Samlingen 1936-37, blev han alvorlig syg, og den 28. Oktober afgik han ved Døden.

Før han første Gang blev indvalgt i Landstinget, var han de Radikales Kandidat i Herning-Kredsen — og det var ikke nogen let Opgave, han her havde paataget sig. Ved den Mindehøjtidelighed, der blev afholdt i Ikast paa hans Begravelsesdag, mindede en af Talerne om, hvilken Modstand Holdgaard i disse første Aar havde haft at kæmpe mod. Han havde ikke kunnet tage denne Kamp, hvis han ikke havde haft en urokkelig Tro paa sin Sags Retfærdighed, og alligevel var Modstanden saa haard, at det ofte kneb for ham at bevare sit Humør og lyse Livssyn.

Det skyldtes især to Mænd, at Holdgaard kom ind i aktiv politisk Gerning, Ove Rode og Niels Frederiksen. Holdgaard beundrede Ove Rode, Niels Frederiksen var hans Ven og gode Medarbejder indenfor Husmandsbevægelsen, og de indtrængende Henstillinger, som netop disse to Mænd rettede til ham om at gaa ind i aktiv Politik, maatte paavirke ham stærkt. Han havde til at begynde med aldeles ikke Lyst til at blive

Rigsdagsmand, men da han først forstod, at det var paa Rigsdagen, han havde de bedste Muligheder for at udrette et Arbejde til Gavn for Husmandsstanden, tøvede han ikke.

Der var gennem hele hans Rigsdagsperiode det bedst mulige Samarbejde mellem ham, Niels Frederiksen, P. Jeppesen-Drusebjerg og senere ogsaa med N. P. Andreasen. Det var ikke blot det politiske og et fælles Samfundssyn, der sammenbandt Jyden Jens Holdgaard med de tre Sjællændere, men et varmt Venskab, der stod sin Prøve og holdt gennem Aarene. De gennemdrøftede Problemerne i timelange Samtaler, de gennemgik hinandens Manuskripter til Talerne i Tingene, kritiserede og vejledte hinanden, og naar dette Husmændenes Firkløver var enige i et Spørgsmaal, der angik Landbruget, skulde der meget vigtige Grunde til for Partiet til at indtage et andet.

Om Holdgaard og Niels Frederiksen, Formanden for Statens Jordlovsudvalg, sagde *C. Th. Zahle* engang disse ramrende Ord:

»Der er den Forskel paa de to, at Holdgaard *ligner* en Departementschef, men han *er* Husmand. Niels Frederiksen *er* Departementschef, men han *ligner* en Husmand.«

VED FROKOSTBORDET I »SNAPSTINGET«

Sandsynligvis er denne træffende Karakteristik af de to Husmandsførere fremsat ved »det radikale Frokostbord« i Rigsdagens Restaurant, det saakaldte »Snapsting«. I hvert Fald burde den være det! Dette radikale Frokostbord er næsten en Institution, og det er ikke muligt at skrive om Livet paa Christiansborg i disse Aar uden ogsaa at minde om denne Institutions Eksistens og Betydning! Forud for Partimødet,

der altid begynder Kl. 12, samles de fleste af de radikale Rigsdagsmænd til den beskedne Frokost i Snapstinget. I Modsætning til de andre Partier har de Radikale altid et bestemt Bord, og det kunde ikke falde Rigsdagsmænd af andre Partier ind at gøre Forsøg paa at erobre en Plads ved det radikale Bord, selvom Snapstinget iøvrigt er overfyldt. Derfor er der altid blevet snakket fra Leveren ved det radikale Frokostbord, om politiske Forhold og om personlige, og for nye Rigsdagsmænd har det af og til knebet lidt med at blive fortrolig med den aabenhjertige Tone, der er karakteristisk for det radikale Frokostbord. Her gælder ingen Persons Anseelse, Ministre saavel som andre maa finde sig i at faa Sandheden at vide! Fremmede, som har nydt den Ære at faa tilbudt en Stol ved Bordet i Vinduesnichen, radikale Rigsdagsmænds Koner f. Eks., har forundret lyttet til Konversationen!

Holdgaard var altid en af de muntreste af Selskabet, og ogsaa da han var gaaet ud af Rigsdagen, var han — saa ofte han var i København — en fast og velkommen Gæst ved det radikale Frokostbord i Snapstinget.

Det blev følt som et smerteligt Tab for den radikale Rigsdagsgruppe, da Holdgaard ved Folketingsvalget i 1932 ikke opnaaede Genvalg. Man kunde ikke forsone sig med Tanken om, at Holdgaard, der betød saa meget for Partiet, ikke længere var Medlem af Tinget, det følte som noget helt meningsløst og urimeligt. Det skal siges, at denne Følelse ogsaa deltes af mange indenfor de andre politiske Partier. Holdgaard selv var vistnok den, der var mindst ked af, at han ikke blev genvalgt. Allerede da havde han begyndt at mærke, at der var Grænser for, hvor meget Arbejde han kunde byde sig selv, og hans Arbejde indenfor Husmandsorganisationerne og Jordlovsudvalget kom i første Række, følte han, det var det egentlige, som han ikke kunde skyde til Side. Derfor var han i Vir-

keligheden ikke ked af at blive aflastet — men det viste sig snart, at han ikke kunde undvære Rigsdagen, saa lidt som Rigsdagen kunde undvære ham. Han maatte jævnlig tage til København, og da Udviklingen medførte Oprettelsen af de mange Reguleringsnævn og Udvalg, som stillede nye store Krav til hans Arbejdskraft, maatte han i lange Perioder ad Gangen opholde sig i Hovedstaden. Han skulde stadig forhandle med Ministre og Rigsdagsmænd om dette eller hint, og da Ministre og Rigsdagsmænd jo nu engang bedst træffes i Rigsdagen, saas Holdgaard omtrent ligesaa ofte paa Christiansborg, som da han var Medlem af Rigsdagen. I Virkeligheden tænkte kun faa over, at han ikke længere havde sin Plads inde i Salen — han hørte til ganske som før! Ofte deltog han i de radikale Partimøder, naar der var Landbrugs-spørgsmaal til Behandling, man kunde ganske simpelt ikke undvære ham.

Ikke mindst under de Forhandlinger, der gik forud for det store Kriseforlig af Januar 1933, det berømmelige *Kanslergadenforlig*, blev der baade af Regeringen og den radikale Rigsdagsgruppe trukket store Veksler paa Holdgaards Arbejdskraft. Under Forhandlingerne paa Christiansborg, hvor det store Lovkompleks, der tilsammen udgjorde Forliget — det største samlede Lovkompleks, der nogensinde er blevet gennemført paa den danske Rigsdag — sad Holdgaard Nat efter Nat i det radikale Partiværelse paa 2. Sal for at være ved Haanden, naar hans Partifæller ønskede at høre hans Mening om dette eller hint Punkt i Lovkomplekset. *Hans* Indflydelse var ikke blevet mindre, fordi han var gaaet ud af Rigsdagen — men den Indsats, han øvede, viste paa den anden Side, hvor urimeligt det var, at han ikke længere var Medlem af Rigsdagen.

HOLDGAARD SOM RIGSDAGSTALER

Jens Holdgaard var ikke en ensidig Natur, og var end det mindre Landbrugs Velfærd hans Livssag, glemte han dog ikke derfor, at der ogsaa er en Verden udenfor Husmandshjemmets Mure, og gaar man hans Finanslovtaler igennem, kan man ikke undgaa at faa et stærkt Indtryk af, hvor alsidige hans Interesser var. I de Aar, han sad i Folketinget, deltog han i hver eneste Finanslovdebat med længere eller kortere Indlæg — han var en bestemt Modstander af alle Bestræbelser for at begrænse Finanslovbehandlingen, fordi han fandt det værdifuldt, at de menige Medlemmer af Folketinget under denne Debat havde Lejlighed til at fremføre, hvad der maatte ligge dem paa Sinde uden at være bundet til et bestemt Emne. Selv beskæftigede han sig i sine Finanslovtaler med en broget Mangfoldighed af Emner. Han henledte de forskellige Fagministres Opmærksomhed paa uheldige Forhold, der efter hans Mening burde rettes, og han benyttede Debatten til at tilkendegive sin personlige Mening om Ting, der laa ham paa Hjerte. Ikke altid faldt hans Opfattelse sammen med, hvad hans Parti mente om dette eller hint, men bl. a. derfor virkede hans Finanslovtaler saa umiddelbare og personligt prægede, og de blev hørt med Interesse.

Jens Holdgaard hørte ikke til de meget talende Medlemmer af Rigsdagen. Hans Taler varede oftest kun nogle faa Minutter, og det er kun de færreste af dem, der fylder over et Par Spalter i Rigsdagstidende. Kun naar han stod som sit Partis Ordfører under Behandlingen af vigtige Lovforslag, Jordlove, Landbrugskriselove f. Eks., fremsatte han fra Talerstolen længere Indlæg.

Men *hvilken* Rigsdagstaler var han ikke! I Modsætning til saa mange andre vidste han, naar han gik op paa Talerstolen,

præcis hvad han vilde sige, og hvad Formaalet med hans Indlæg var. Hans Manuskripter var altid meget omhyggeligt udarbejdet, han foretog hyppigt Rettelser i dem, indtil han havde fundet det nøjagtige Udtryk for det, han vilde have frem. Var der Punkter, paa hvilke han var i Tvivl, gik han altid til dem, han havde særlig Tillid til, og raadførte sig med dem, inden han tog sit Standpunkt. Mere samvittighedsfuld Rigsdagsmand end Jens Holdgaard har næppe nogensinde staaet paa Rigsdagens Talerstol.

Som den Realiteternes Mand, han var, søgte han i sine Taler at faa det frem, der i den enkelte Sag var det afgørende. Det var *det saglige*, der for ham var det vigtigste. Men det var ingenlunde saledes, at Holdgaard søgte at undgaa Debat med politiske Modstandere, tværtimod snarere. Rigsdagstidenden for disse Aar viser, at Jens Holdgaard endda meget jævnlig, ogsaa under Behandlingen af Sager, hvor Ordførerskabet varetoges af en af hans Partifæller, har grebet ind i Debatten for at fremsætte en eller anden rammende kort Bemærkning til en politisk Modstander. Man faar et stærkt Indtryk af, at Holdgaard har siddet nede paa sin Plads i Salen og efterhaanden var blevet rigtig godt arrig over de efter hans Mening ganske urigtige og meningsløse Paastande og Argumenter, som denne eller hin Ordfører for andre Partier har fremsat, og saa har han ikke længere kunnet tie stille! I saadanne korte Bemærkninger kunde Holdgaard være meget skarp og rammende i sine Udtryk, og ofte gav hans Ord Anledning til, at Debatterne blev drejet ind i helt nye Baner.

Han blev altid hørt, naar han tog Ordet i Folketinget. Der kunde være aldrig saa megen Uro i Salen — naar Formanden sagde: *Det ærede Medlem, Hr. Jens Holdgaard har Ordet!* blev der saa godt som altid Ørenlyd, Medlemmerne vilde høre, hvad det nu var, han vilde sige. Og det var ikke under-

ligt. Man vidste, at naar Jens Holdgaard sagde sin Mening om en Sag, gav han samtidig Udtryk for den Opfattelse, der var herskende indenfor Husmandsforeningernes Ledelse og efter al Sandsynlighed blandt det store Flertal af de 100.000 danske Husmænd. Man vidste meget vel, at Jens Holdgaard ikke fra Rigsdagens Talerstol gav sin Mening tilkende om betydningsfulde politiske Spørgsmaal, uden at han i Forvejen havde sikret sig, at han var i Overensstemmelse med sin Organisations Hovedbestyrelse. Derfor faldt hans Ord altid med Vægt, saa ofte det drejede sig om Spørgsmaal af Betydning. Bag ham stod foruden hans Parti Husmændenes store Skarer.

Men dertil kom en hel anden Ting, der i denne Forbindelse spillede en ikke ringe Rolle: Alle, ogsaa hans værste politiske Modstandere, vilde gerne høre ham. Jens Holdgaard *klædte* Talerstolen i Folketinget. Der er ikke i den sidste Menneskealder blevet talt et smukkere Jydsk i Rigsdagen, end naar han stod paa Talerstolen, og endda et Jydsk, som til den mindste Nuance blev forstaaet ogsaa af de mest udprægede Københavnere med K. i Rigsdagens Tilhørerloger. Og saa saa han saa glimrende ud paa Talerstolen, at man næsten ikke kunde lade være med at høre paa, hvad han havde paa Hjerte! En og anden af hans Modstandere kunde maaske nok synes, at det egentlig talt var nogle ret skrappe Ting, han stod og sagde om den Politik, der var blevet ført, men det blev ofte sagt med et afbødende Smil ledsaget af det lidt nervøse Træk med Skulderen, som var karakteristisk for Holdgaard, naar han talte. Og saa lød det saa godt, som naar han f. Eks. sagde:

»Ja, det ku' li' pas', at man sku' før' en Politik til Gavn for Godsejeren og saa læ Godsejeren hans Røjter betaal, hvad det koster!«

Men han var ogsaa i høj Grad en *Forhandlingens* Mand. Som de politiske Forhold var, kunde der kun naas til Resulta-

ter gennem Forhandling og derved, at modstridende Anskuelser bøjedes mod hinanden. Det vidste Holdgaard saa godt som nogen, og naar det virkelig gjaldt, strøg han Stejlheden af sig og bestræbte sig for at faa Modstanderne med saa langt som muligt. Han forstod, at det ikke kunde nytte at læsse mere paa Vognen, end den kunde bære. I en af sine Rigsdagstaler sagde han det direkte saaledes:

»Jeg har altid foretrukket ikke at læsse mere paa, end jeg kunde køre hjem. I det praktiske Liv har jeg nemlig gjort den Erfaring, at naar man kører fast, *sinkes man*, og der gaar undertiden noget i Stykker . . .«

TIL HUSMANDSKONENS PRIS

Hvad talte han oftest om? Naturligvis om det, der laa ham stærkest paa Sinde, om Husmændene og deres Kaar. Om Nødvendigheden af fortsat Udstykning for at skaffe Virkefelt og Hjem til de unge Slægtled, der rykker frem og kræver en Plet af Danmarks Jord at dyrke. Han talte de Unges Sag med Varme, ja, med Lidenskab, og krævede, at man gav dem Jord paa saadanne Betingelser, at der kunde være Ud-sigt til, at de kunde klare sig. Han blev aldrig træt, og han kunde være næsten bidsk overfor de politiske Modstandere, der gik imod hans Synspunkter. Hans Taler om den danske Husmands Kaar var baaret af hans inderlige Overbevisning om, at det vilde tjene det danske Samfund bedst at følge den Linje, han havde afstukket, og han følte, at han stod som Ord-fører for en retfærdig Sag. Derfor virkede han saa stærkt paa Talerstolen. Ingen var i Tvivl om, at han mente, hvad han sagde, og at han vidste, hvad han talte om. Læs, hvad han engang i en Tale i Folketinget, den 14. April 1921, sagde om *Husmandskonerne*:

..... Jeg kan ikke se, hvorledes det skal være muligt at økonomisere mere, end det sker, ved Opførelse af de nye Husmandsbrug — jeg kan ikke skønne, at der er for megen Plads. Der er som Regel to smaa Stuer, et Sovekammer og et lille Gæsteværelse. Vi maa ikke glemme, at undertiden har disse Familier en Del Børn, og man vil vel ikke forlange, at hele Familien skal sove i et Kammer. Det skulde dog gerne være saaledes, at de vordende Landmænd i nogen Maade skulde have Glæde af Hjemmet. Dette gælder ikke mindst *Husmandskonerne*. Naar man har færdedes en Del ude blandt disse Husmænd, kommer man til det Resultat, *at er der nogen, man maa beundre i vort Samfund, saa er det Husmandskonen!* Hun maa være saa at sige alle Vegne, hun maa være baade ude og inde, hun skal malke Køerne, skal undertiden ogsaa trække Køerne ud, og hun skal passe Børnene og luge Roer..... Jeg forstaar ikke den megen Tale om, at man bygger for flot. Jeg vil gerne være med til af al min Kraft at arbejde paa, at vi skaber saadanne Boliger for disse Mennesker, at de dog kan have nogen Glæde af dem. Det er alligevel Betingelsen for, at man kan være glad ved et Hjem, at det er nogenlunde pænt og godt indrettet og ikke alt for knebent. Jeg har udtalt dette, fordi jeg synes, at det ikke særligt er overfor disse Folk, man skal prædike Sparsommelighed. Det kunde gøres mere nødig overfor andre.....

JORDSPØRGSMAALETS LØSNING

Under Behandlingen i Landstinget af det store Lovkompleks, der senere blev vedtaget, *Jordlovene af 4. Oktober 1919*, holdt Holdgaard en stor Tale, hvori han med stor Styrke paaviste Nødvendigheden af at faa Jordspørgsmaalet løst. Han sagde bl. a.:

— Dette Spørgsmaal følges med stor Interesse ude i Befolkningen. Man spejder derude efter, hvorledes Rigsdagen vil stille sig til disse Lovforslag, og mange har med Glæde hilst Fremsættelsen af dem. Spørgsmaalet om Adgang til Jord trænger sig mere og mere frem som et Krav, som Rigsdagen ikke kan blive ved at sidde overhørig,

men maa tage Stilling til. Man ønsker ude i Befolkningen at kende de forskellige Partiers Stilling til det store Jordspørgsmaal. Nu er der talt og skrevet i adskillige Aar — maaske de fleste af os har været med til at tale om det ude paa Møderne — om, at vi skulde have Jordspørgsmaalet løst, og det er derfor ganske naturligt, at Befolkningen spejder efter, hvorledes de forskellige Partier tager paa det, naar Talen er om virkelig at naa til en Løsning. Spørgsmaalet følges med Interesse af alle Samfundsklasser. Det følges af dem, der eventuelt skal afgive Jord, de store Godsbesiddere. Det følges af de mange vordende Landmænd, de Unge, som staar parat til at stifte Hjem. Det følges af det store Tal af Landarbejdere, og det følges endelig af mange Byboere, fordi det nødvendigvis ogsaa berører Byerne. Man kan ikke være uvidende om, hvorledes Strømmen gaar fra Land til By, og det maa man i nogen Maade, synes jeg, se paa med nogen Ængstelse. Det Spørgsmaal følges derfor af alle, som interesserer sig for sociale Spørgsmaal, hvorledes man skal tage et virkningsfuldt Arbejde op, for at vende Strømmen, og der er mange, der forstaar, at der maa tages alvorligt fat her.....

Han argumenterede meget indtrængende for *de periodiske Omvurderinger af Jorden*. Dette er, udtalte han, et Kardinalpunkt for mit Parti, som vi vil sætte al vor Indflydelse ind paa at faa gennemført. Vi ønsker at faa dette Princip fastslaaet, bl. a. for at faa Spekulationen taget bort fra Jorden, det tjener det arbejdende Landbrug bedst. *Det arbejdende Landbrug skal nemlig leve af at dyrke Jorden, ikke af Spekulation!*

— Jeg har tit tænkt paa, sagde han i en senere Tale om samme Spørgsmaal, at naar der kommer et Par unge vordende Landbrugere, som ønsker at stifte Bo, og tilbyder Samfundet at lægge deres Arbejdskraft i en Plet Jord, saa synes det mig underligt, at man — fordi der er Uvilje opadtil — vil nægte dem at faa en ringe Del af en Godsejers Jord. Jeg forstaar slet ikke, hvorledes et saadant Standpunkt kan være forsvarligt.....

DA DET MINDRE LANDBRUG UNDER KRIGEN HJALP BYBEFOLKNINGEN

Da Rigsdagen under Trykket af den økonomiske Verdenskrise Gang paa Gang maatte beskæftige sig med Hjælpeforanstaltninger overfor Landbruget, fandt Holdgaard som sit Partis Ordfører Lejlighed til atter og atter at tale det mindre Landbrugs Sag. I en Tale i Folketinget den 14. Oktober 1931 udtalte han bl. a.:

..... Der er to Grunde til, at det mindre Landbrug med fuld Rettigelse kan paakalde en Hjælp, naar Forholdene, som de har gjort nu, overmander dem. Den første Grund er, at det mindre Landbrug ikke har nogen Forudsætninger eller Betingelser for at opsamle væsentlige Reserver, selvom det har forholdsvis gode Tider. Man maa forstaa, at det mindre Landbrug skal som Regel ernære en stor Familie paa en lille Lod, og de har nok med at klare Dagen og Vejen, som man siger. Derfor er det med fuld Ret, at vi paa deres Vegne kræver, at der nu rækkes dem en hjælpende Haand. Og den anden Grund, som jeg kunde have Lyst til at fremhæve, er den, at det mindre Landbrug har udvist Forstaaelse og Samfølelse, naar andres Livsforhold har været truet. Jeg minder om den Indsats, det mindre Landbrug gjorde under Krigen. Da det gjaldt om at skaffe Brød til alle Munde, gik det mindre Landbrug gennem sine Organisationer med fuld Honnør ind for en Prisbegrænsning for Landbrugets Produkter, for at Bybefolkningen kunde faa Føden til en rimelig Pris.

Derfor synes vi nu, vi med fuld Ret kan forlange, at der træffes Hjælpeforanstaltninger til Opretholdelse af de Landbohjem, der under Strid og Møje er bygget op, og derfor vil jeg gerne slutte med at sige til Oppositionspartierne her i Rigsdagen: Forstaa nu Tidens Alvor, for det er alvorlige Tider, og det er alvorlige Spørgsmaal, det drejer sig om. Forstaa nu Tidens Alvor, før det er for sent, og træd i Forhandling om de Forslag, der foreligger, og som der staar et stort Flertal af den danske Befolkning bag. *Det haster nemlig, det kan let blive for sent!*

Under Forhandlingen i Folketinget den 26. September 1932 om Akkordloven sagde han:

.....Jeg er den Dag i Dag *stolt* af den Organisation, som jeg har den Ære at være Formand for, De danske Husmandsforeninger, *stolt over*, at de altid har forstaaet, at det, det gjaldt om i denne Krisesituation, det var, at for at komme dem til Hjælp, der trængte haardest, maatte man tage Midlerne dertil hos dem i vort Samfund, som ikke i væsentlig Grad har mærket Krisens Tryk. Paa dette Standpunkt staar vi den Dag i Dag.....

I en af sine første Taler i Landstinget — det var i Juli 1918 under Behandlingen af et Forslag om Befolkningens Forsyning med Oksekød — pegede han paa Farerne ved de stærkt stigende Priser paa Landejendomme. Han sagde bl. a.:

— Jeg tror, man gør Landbruget en Bjørnetjeneste ved stadig at stræbe efter at faa svimlende Priser paa Landbrugsprodukterne, *det vil sikkert hævne sig i det lange Løb*. I hvert Fald har jeg aldrig kunnet forstaa, at det arbejdende Landbrug kunde være interesseret i, at man saadan efter alle Kunstens Regler søger at skrue Priserne op. Det er med Sorg, jeg ser disse Bestræbelser. Vi, som for Tiden er i Besiddelse af Jord, kan nok komme igennem, men vi maa ikke glemme vore Børn og den Ungdom, der vokser op. Forholdene er jo nær ved at blive saaledes, at det arbejdende Landbrugs Børn ikke kan komme i Besiddelse af den danske Jord paa en saadan Maade, at de kan faa deres Udkomme derved.....

HOLDGAARD OM TEATRET OG KUNSTEN

Holdgaard var Modstander af de stadigt stigende Tilskud til det kgl. Teater, og Gang paa Gang beskæftigede han sig i sine Finanslovtaler med Nationalscenens Forhold. Han sagde saaledes i en Tale under Finanslovdebatten i Oktober 1928:

— Man kan ikke, i alt Fald ikke under de økonomiske Forhold, som vi lever under for Tiden, hvor Tusinder af Medborgere kæmper en fortvivlet Kamp for at opretholde deres Hjem, blive ved at ofre Millionbeløb, for at det kgl. Teater kan opretholdes i sin nuværende Skikkelse..... Jeg har hørt den Betragtning fremføre, at Staten skulde opretholde dette Kulturcentrum, fordi der derfra udspredtes Kulturværdier. Der kan imidlertid være delte Meninger om, hvorvidt det er Kulturværdier, der er Prisen værd. Jeg er i alt Fald fuldkommen overbevist om, at Flertallet af det danske Folk er enig i, at disse Kulturværdier er blevet *købt for dyrt* i mange Aar. Jeg er ogsaa fuldkommen overbevist om, at hvis der kunde blive Lejlighed for Folket til at afgøre Spørgsmaalet ved Afstemning, vilde der blive et knusende Flertal for, at Staten skulde løses fra de Forpligtelser..... Jeg er ikke uenig i, at en Del af de Skuespil, der opføres paa det kgl. Teater, har Kulturværdi — jeg har ogsaa set Skuespil, som jeg synes har det modsatte. Men i alt Fald kan jeg ikke forstaa med den Opfattelse, jeg nu har, hvilken Kulturværdi Opera og navnlig Ballet har for Befolkningen, hvilken Kulturværdi der skulde være i, *at nogle meget let paaklædte Balletdanserinder spjætter rundt paa det kgl. Teater*. Det maa jeg sige, jeg ikke kan fatte. Men jeg har ogsaa faaet det Indtryk ved at gaa i det kgl. Teater, at det ikke er den almindelige Befolkning, der kommer der, naar der opføres Balletter, det er i væsentlig Grad de højere Klasser, der overværer disse Forestillinger. Men saa meget mindre Grund er der til, at Staten opretholder dette Teater.....

Han havde i det hele taget Kik paa det kgl. Teater. Adskillige Gange under Finanslovdebatterne henlede han Ministeriets Opmærksomhed paa de efter hans Opfattelse altfor mange Penge, der medgik til Dækning af det kgl. Teaters Underskud. Han kritiserede skarpt, at en bestemt Skuespillerinde ved Teatret tjente 30,000 Kr. om Aaret, hvilket han fandt ganske meningsløst, og han henstillede til Rigsdagens Præsidium, at Rigsdagsmændenes Fribilletter til det kgl. Teater blev inddraget. Hvis Rigsdagsmændene endelig vilde gaa

i Teater, kunde de vel selv betale, hvad det koster, sagde Holdgaard. Han havde ikke Held med sig i denne Aktion!

Selv var Holdgaard jævnlig Gæst i det kgl. Teater; han vilde vide, hvad det var, han talte om. Hans Tilsynekomst i Parkettet vakte altid Opmærksomhed — ogsaa paa den anden Side Rampen. Det siges, at den fremragende Skuespillerinde, hvis Gage havde stukket Holdgaard i Øjnene, i særlig Grad ødslede med sit straalende Talent hver Gang, Jens Holdgaards skarptskaarne Profil saas i Parkettet!

DA HOLDGAARD ANGREB FRU THIT JENSEN

I en anden Finanslovtale rettede han et i Formen behersket, men i Realiteten dog skarpt Angreb paa Fru *Thit Jensen* — han fandt ikke, der var nogen som helst Anledning til at hædre denne Forfatterinde ved at give hende Understøttelse paa Finansloven. Hans Ord, der vakte megen Opsigt og gav Anledning til mange Kommentarer i Pressen, lød saaledes:

— Der findes endvidere opført (paa Finansloven) et Beløb paa 165,000 Kr. til Forfattere. Nu ved jeg, det er et ømt Punkt at røre ved, og det er vanskeligt at blive enig om, hvem der skal slettes, hvis nogen skal slettes. Det tør jeg heller ikke give mig i Lag med. Skulde jeg imidlertid til at foretage en saadan Sletning, er jeg ikke sikker paa, at ikke en af de første blev Fru Thit Jensen, for jeg forstaar ikke, med hvilken Begrundelse, vi her skal ofre 1200 Kr. paa hendes Virksomhed. *Jeg siger, jeg forstaar det ikke!*

Holdgaards Kritik af Fru Thit Jensen fik et Efterspil, der morede ikke mindst Holdgaard selv. Det var vistnok Indenrigsminister *Dahlgaard*, der tog Initiativet til en Sammenkomst mellem Thit Jensen og Holdgaard, for at de kunde

snakke ud om Tingene eller i det mindste lære hinanden at kende. I hvert Fald fandt der nogle Dage senere en Sammenkomst Sted i »Snapstinget«, som vakte stor Opsigt i hele Rigsdagen. Ved en Eftermiddagskaffe med Smørkage mødtes Holdgaard og Fru Thit Jensen til en fredelig Samtale — for alle Tilfældes Skyld deltog ogsaa Indenrigsminister Dahlgaard og Fru Elna Munch i Kaffeselskabet. Det fik et yderst behageligt Forløb.

Under den Debat, der blev ført i Bladene i Anledning af Holdgaards Udtalelser om Fru Thit Jensens Forfatterskab, fremsatte den angrebne Forfatterinde den Udtalelse, at Holdgaard jo maatte »have Mergel paa Hjernen«. Holdgaard morede sig kosteligt over denne Udtalelse, og det var vist egentlig ikke fri for, at han i nogen Grad ændrede sit Syn paa Fru Thit Jensen!

LANDPOSTENS BUKSER

Det var altsaa ikke blot de store Samfundsproblemer, Jens Holdgaard beskæftigede sig med i sine Taler paa Rigsdagen — nogle syntes endog, at han til Tider interesserede sig for Sager, der var lidt for smaa til at blive fremdraget fra Danmarks fornemste Talerstol. Holdgaard maatte saaledes høre meget for sin Omtale af Landpostbudenes Bukser. Det var i en Tale under Finanslovdebatten i Samlingen 1925-26. Holdgaard sagde bl. a.:

.....Endelig har jeg nogle Bemærkninger at gøre til den højtærede Minister for offentlige Arbejder angaaende det Tøj, Landpostbudene faar udleveret. Det er ikke faa Landpostbude, der overfor mig har fremført Besværinger over det Tøj, de har faaet, siden man fik den ny Ordning, hvor man vistnok har bestemt, at de skulde have noget varmt, godt og svært Tøj. Man maa nu sige,

at hvad *det svære* angaar, mangler der ikke noget, for efter min Mening er det Tøj, man udleverer dem til Bukser, af den Beskaffenhed, at jeg ikke synes, man kan være bekendt at byde dem det. Havde det endda saa været godt, men meget af det er noget daarligt Tøj, som ikke holder ret længe, og jeg synes ikke, man kan være bekendt at byde Landpostbudene det. Man maa huske, at det er intet let Arbejde, disse Folk har. Der er dog adskillige af dem, der ikke cykler. Vi har f. Eks. et Landpostbud hjemme hos os, som aldrig har cyklet, og det træffer dog undertiden ikke saa sjældent, at man har Regnvejr, og saadanne Bukser kan optage en umaadelig Masse Vand, og det er meget besværligt, naar man ved Siden af har en tung Taske at bære paa..... Ja, man kan godt le ad det, men det kan jo godt være, at hvis det ærede Medlem, som lo, fik en saadan Tur og kom til at prøve en saadan March, saa lo han ikke saa stærkt, naar han var færdig med Turen! Jeg har i hvert Fald mange Gange truffet det Landpostbud oppe hos os, som har den Tur, og han er ikke saa særlig tjenlig til at le, naar han er færdig med den. Herinde kan man jo sagtens sidde og le!

Der var enkelte af hans politiske Modstandere, der railerede over denne Tale — man syntes, at Emnet var for ringe, en Rigsdagsmand kunde virkelig ikke holde Tale om Landpostbukser! Ogsaa fra sine egne Meningsfæller maatte Holdgaard høre adskillige Stikpiller i Anledning af denne Tale. Der var intet som helst Grundlag herfor. Holdgaard var ærligt indigneret paa Landpostbudenes Vegne. Han vidste, hvor store Krav der ofte stilles til Landpostbudene, og han harmedes over, at man fra Administrationens Side ikke gjorde, hvad der var muligt for at lette dem Arbejdet. Derfor fremdrog han Spørgsmaalet paa Rigsdagen. Latteren fra Modstanderne og Drillerierne fra Partifællerne tog han sig let.

I det foregaaende er gengivet Uddrag af nogle af Holdgaards mest karakteristiske Taler fra de 14 Aar, han havde Sæde i Rigsdagen. De kunde suppleres med mange andre

— Taler, der bærer Vidnesbyrd om hans brændende Trang til at hjælpe dem, der har det daarligst, frem til mere menneskelige Levevilkaar og give dem større Livsglæde. Og ud af disse Taler stiger Billedet af en ædel Personlighed, der altid lod andres Interesser gaa foran Hensynet til sig selv.

HOLDGAARD I LONDON

Som Husmændenes Formand deltog Holdgaard flere Gange i de dansk-engelske Handelsforhandlinger i London. Han var den af de danske Forhandlere, som Englænderne lagde mest Mærke til — man kunde være sikker paa, at overalt, hvor de danske Forhandlere kom sammen med Englændere, blev der spurgt: Hvem er han med det smukke, hvide Haar?

Den danske Delegation boede paa det store Hotel *Grosvenor House*, hvorfra der er en pragtfuld Udsigt over Hyde Park. En Morgen, da Holdgaard sad ved sin Breakfast, kom en Herre hen til ham og sagde:

— Undskyld, men er det ikke Mr. *Ford*?

— Nej, sagde Holdgaard med et stort Smil, *det er Mr. Holdgaard fra Ikast!* Holdgaard morede sig hjerteligt over, at man havde antaget ham for at være Bilkongen fra Detroit, og han fortalte gerne om sin Oplevelse ved Morgenbordet paa Grosvenor House. Iøvrigt var Forvekslingen forklarlig — Manden fra Ikast og Mr. Ford havde adskillige Træk tilfælles.

Under en af sine Londonrejser kom han paa Tilbagevejen til at rejse med samme Skib som Kongen, der havde været paa et officielt Besøg i London. Kongen kendte Holdgaard og havde flere Gange talt med ham, naar Rigsdagsmændene

havde været inviteret til Aftenselskab hos Kongefamilien. Paa Turen hjem over Nordsøen viste Kongen Husmanden fra Ikast stor Interesse. Han spadserede sammen med ham frem og tilbage paa Dækket og drøftede med ham de politiske Forhold hjemme — det var lige efter Statsminister Staunings berømte Tale paa Skydebanen, hvor den danske Planøkonomi blev lyst i Kuld og Køn. Kongen og Holdgaard var efter Sigende enige om, at det vistnok var bedst, at de kom hjem og saa lidt paa Tingene!

DA VALGBREVET BLEV BORTE

Ved Landstingsvalget i Herning i Eftersommeren 1936 lededes de Radikales Prøvevalg af Jens Holdgaard. Umiddelbart forinden var han af den radikale Landstingsgruppe blevet valgt som tingvalgt Medlem af Tinget, og det faldt naturligt, at det blev ham, som kom til at lede Prøvevalget. Han gjorde det med Fasthed og Smidighed. Da Mødet sluttede, indskærpede han Valgmændene Nødvendigheden af, at de, naar Afstemningen skulde begynde, havde deres Valgbrev parat, saa at man ikke skulde komme ud for ubehagelige Overraskelser, og Valgmændene lovede at være omhyggelige med deres Valgbreve. Den næste Formiddag, umiddelbart før Valghandlingen tog sin Begyndelse, opdagede Holdgaard imidlertid, at han selv havde forlagt sit Valgbrev! Han var lidt flov, men tog Situationen med et Smil.

— Ja, det er jo ikke saa godt, sagde Valgbestyrelsens Formand, da Holdgaard forklarede ham sit Uheld, men det gør nu ikke saa meget, *vi kender jo dog alle Jens Holdgaard!*

Ja, vi kendte ham, og vi holdt af ham, og mange var de,

der følte, at Livet blev fattigere den Nat, da han døde. Men om hans Minde vil der blive værnet baade i de høje Sale paa Christiansborg, hvor han, Husmanden fra Ikast, øvede saa rig en Gerning, og ud over Landet i de smaa Hjem, som han altid stod nær. Han sled sig op i Arbejdet for at gøre Danmark til et rigere og lykkeligere Land.

Gunnar Nielsen.

JENS HOLDGAARD OG BLAA KORS

Afdøde Landstingsmand Jens Holdgaard havde stor Kærlighed til Blaa Kors, og han tog i over 30 Aar virksomt Del i det kristelige Redningsarbejde, som vi møder det i Blaa Kors.

Begyndelsen.

Blaa Kors's Hjemland er Schweiz. Og den Mand, som blev Stifter af kristelig Afholdsforening »Det blaa Kors«, var den unge Præst Louis Lucien Rochat. Han stiftede Blaa Kors i 1877.

Som ung theologisk Kandidat drog han paa Studierejse til England for der at sætte sig ind i Evangelisations- og Redningsarbejde. Han havde nok i sit Hjemland hørt om de Forsøg, der i Aarhundredets første Halvdel var gjort for at begrænse det overhaandtagende Drikkeri. Men de Foreninger, der var blevet dannet, var Maadeholdsforeninger, og de fik kun en kort Levetid. Men i England mødte han for første Gang Tanken om fuldstændig Afholdenhed. Og han besluttede, at han for sit eget Vedkommende vilde gøre et Forsøg med Totalafhold.

Snart blev han ogsaa klar over, at fuldstændig Afholdenhed er absolut nødvendig, naar det gælder drikfældiges Redning.

Han kom saaledes en Dag til at tale med en Mand. Indtil sit 50. Aar havde denne Mand været en fuldstændig Slave af de stærke Drikke. Men for tre Aar siden var han blevet en troende Kristen, og dermed var han færdig med de berusende Drikke. I Samtalens Løb sagde Rochat til ham: »Havde De nu ikke gjort bedre i at drikke med Maade som andre skikkelige Mennesker i Stedet for at blive totalafholdende?« Hertil svarede Manden: »Ser De, min Herre, det faldt mig altid meget let at gøre ligesom de skikkelige Mennesker, naar de drak deres første Glas. Men naar jeg — ligesom de — vilde holde op efter det første eller andet Glas, saa oversteg det mine Kræfter.« Fra nu af var Rochat overbevist om, at Maadeholdseksemplet var helt nytteløst, naar Begæret efter Alkohol først var vakt i Mennesker, og man skulde hjælpe disse til i rette Tid at høre op med Nydelsen af de berusende Drikke.

Da Rochat kom hjem til Schweiz, blev han Præst i den lille By Casinoi i Kanton Waadt. Den første Begravelse, ved hvilken han skulde gøre Tjeneste, gjaldt en stakkels drikfældig Mand. I Løbet af de tre første Maaneder forekom der til Præstens store Sorg 6 Dødsfald af drikfældige, og nogle af disse havde begaaet Selvmord. Desuden fik han ogsaa paa anden Maade Lejlighed til at se meget af den Elendighed, som Drikkeriet forvolder.

Saaledes var nu den unge Pastor Rochat forberedt til den store Gerning, han siden skulde tjene i. Han tænkte forøvrigt ikke paa at danne en kristelig Afholdsforening. Og skulde en saadan dannes, skulde andre gøre det. Men tilsidst forstod han, at Gud kaldte ham til at begynde. Og lydige mod Gud vilde han være. Saa stiftede han da Blaa Kors i September 1877 i Geneve. Lidet anede han den Gang, hvilket omfattende Arbejde denne lille Begyndelse skulde blive til.

Det var da ogsaa en gribende Begivenhed, der fandt Sted ved Blaa Kors' 25 Aars Jubilæum i Basel i 1902, da en Mand, som tidligere havde været meget fordrukken, Redaktør Ryser, overrakte Pastor Rochat en Takadresse, som var underskrevet af Tusinder af Personer, der tidligere havde været drikfældige, men som af Gud gennem Blaa Kors var blevet friet ud af Drukkenskabens Elendighed og gjort til nye Mennesker.

Det kan tilføjes, at ved det store Calvinjubilæum i Geneve i 1909 blev Pastor Rochat udnævnt til Æresdoktor i Teologi som en Anerkendelse for de Velgerninger, han havde gjort sit Fædreland gennem sin Indsats i Ædruelighedsarbejdet.

Mægtigt var Blaa Kors vokset i Schweiz, Tusinder af drikfældige Mænd var reddet, mangfoldige Hjem var blevet oprejst, og Blaa Kors Arbejdets sociale Virkninger var overordentlig betydelige.

Blaa Kors kommer til Danmark.

Det var en Dag i Slutningen af Firserne. Daværende Professor i Teologi, Dr. theol. P. Madsen, senere Sjællands Biskop, udsendte da en Indbydelse til en lille Kreds af socialt interesserede Mennesker, som han indbød til en Sammenkomst i sit Hjem. En Præst skulde fortælle om Blaa Kors, et kristeligt Afholds- og Redningsarbejde.

Den, som talte, var en lille, ivrig og gestikulerende Mand. Og Manden var den højt begavede schweiziske Præst, Arnold Bovet fra Bern.

Arnold Bovet blev født 1843 i Boudry i Kanton Neuenburg. Hans Fader, som var Fabrikejer, var en troende Kristen. Arnold lærte som Dreng Arbejderne godt at kende og blev fortrolig med deres Sorger og Ønsker. Som Dreng og ganske ungt Menneske gennemgik han store legemlige Lidelser. Men

netop herigennem fandt han ind til Samfund med Gud i Troen paa Jesus Kristus som sin Frelser. Og han blev en sjælden helhjertet og nidkær Kristen.

Han studerede Theologi og blev Præst. Han var elskelig i al sin Færd og brændende i Troen. Og som den praktiske Mand, han var, saa han snart, at Alkohol var baade Landets og Folkets værste Fjende. Han tog derfor ogsaa snart Kampen op imod denne Fjende. Men til at begynde med mente han, at Umaadehold maatte kunne bekæmpes ved Maadehold. Erfaringen lærte ham imidlertid snart, at kun fuldstændig Afholdenhed førte til Maalet i denne Kamp. Og fra 1874 var han personlig Afholdsmand.

I 1877 havde Pastor Rochat stiftet Blaa Kors, og han hørte snart om den unge, begavede Pastor Bovet, som imidlertid i 1875 var blevet Præst i Bern. Rochat saa straks, at en Mand som Bovet kunde blive en fortrinlig Medarbejder i Blaa Kors. Han hvilede da heller ikke, før Bovet sagde ja til at gaa med i Blaa Kors. Det skete i 1878. Og man kan vist roligt sige, at Pastor Arnold Bovet blev Blaa Kors's største agitatoriske Kraft. Han skaffede først Blaa Kors Indgang i den tysktalende Del af Schweiz. Ogsaa i det store tyske Rige indførte han Blaa Kors, som her naaede et meget anseligt Medlemstal.

Nu stod Pastor Arnold Bovet altsaa en Aften sidst i Firserne i Professor P. Madsens Hjem og talte om Blaa Kors. I hvert Fald blev en af de tilstedeværende stærkt grebet af det, som Bovet fremførte. Det var den unge Biblioteksassistent, der senere blev meget kendt som Overbibliotekar, Dr. phil. H. O. Lange. Sammen med en lille Flok Venner stiftede han endelig Blaa Kors i Danmark i Februar 1895 i København.

Begyndelsen var ringe. I Begyndelsen holdtes Møderne

i H. O. Langes Spisestue, senere flyttede man Møderne til et tidligere Snedkerværksted i et Baghus i Nordre Frihavns-gade. Efter faa Aars Forløb blev Sognepræst N. Juhl For-mand, og Arbejdet gik en god Tid i Møde. Det viste sig, at Arbejdet var blevet begyndt i rette Tid. Det kom til at arbejde Haand i Haand med det vaagnende kirkelige Liv og med den voksende sociale Forstaaelse i Menighedens Kredse. Og Drikkeriet herhjemme var jo i Slutningen af det forrige Aarhundrede meget udbredt. Det er vel næppe for meget sagt, at Drukkenskaben var den Last, der stærkest hærgede det danske Folk, og Drikkeriet var en Kilde baade til Fattigdom, Usædelighed og alle Slags Forbrydelser. Det var tillige for mange Mennesker en af de stærkeste Hindrin-ger i at gaa ind i Guds Rige.

Men Blaa Kors blev desuden som en kristelig Afholdsforening et Sted, hvor Menighedens Folk virkelig kunde føle sig hjemme. Det vilde da ogsaa have været sørgeligt, om den danske Menighed, der fik saa mange Opgaver betroet, skulde have staaet udenfor i det tiltrængte Ædruelighedsar-bejde. Nu fandt mange af Menighedens Folk deres Plads i Blaa Kors. Og den danske Menighed har i Tidens Løb gen-nem Blaa Kors udført et Stykke Arbejde, som har været af uvurderlig Betydning i Kampen for Ædruelighedens Fremme.

Jens Holdgaard og Blaa Kors.

I den første Tid arbejdede Blaa Kors naturligvis kun i Kø-benhavn. Her maatte Arbejdet først vinde Fodfæste og An-erkendelse. Men saa snart dette var opnaaet, begyndte man ogsaa at lægge Planer om at føre Arbejdet videre ud over vort Land. I Provinsen var Aarhus og Thisted de første Køb-stæder, hvor Blaa Kors-Arbejdet slog Rod. Det var især

Præsterne N. Juhl og H. P. Mollerup, der i Fællesskab foretog Rejser i Jylland og skaffede Blaa Kors en god Indgang adskillige Steder.

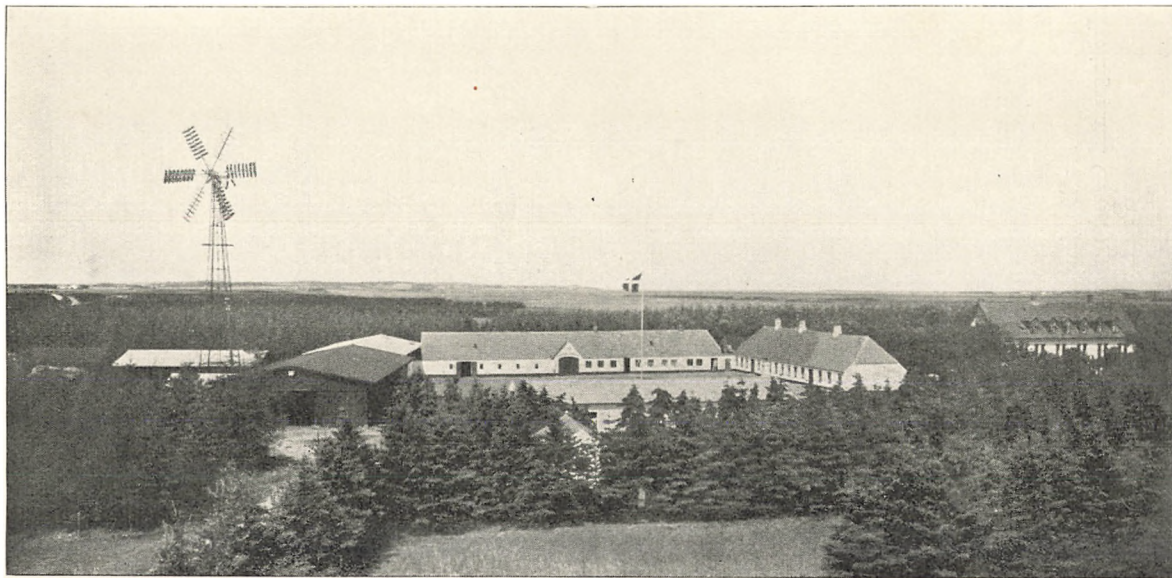
En Dag naaede Blaa Kors ogsaa til Ikast, Jens Holdgaards By. Man kan næsten sige sig selv, at en Mand med Jens Holdgaards religiøse Indstilling og stærke sociale Interesser vilde byde et Arbejde som Blaa Kors velkommen. Saadan gik det ogsaa. Og ikke blot bød Holdgaard Blaa Kors velkommen til Ikast, men fra første Færd stillede han sig midt i dette Arbejde, og han blev i alle de kommende Aar Blaa Kors en trofast Ven og en god Medarbejder. Han forstod Afholdssagens store Betydning i Arbejdet paa at løfte og hjælpe vort Folk. Og senere som den anerkendte og dygtige Fører inden for Husmandsbevægelsen ønskede han at give et godt Eksempel med Henblik paa Ædruelighed og Samfundssind. Fra første Færd saa Jens Holdgaard klart, at for en kæmpende Husmandsstand, der vilde fremad i Dygtiggørelse, og som vilde være med i Arbejdet paa en bedre Fremtid for vort Folk, vilde det være af uvurderlig Betydning, om den blev præget af Kristendom og Ædruelighed.

Blaa Kors naaede til Ikast i 1903. Og i November Maa-
ned 1903 blev Foreningen i Ikast stiftet. Og blandt dem, som i første Række var med til at stifte Foreningen, finder vi Husmand Jens Holdgaard og hans Hustru. Hun var nemlig lige saa interesseret i Blaa Kors Arbejdet som hendes Mand, og denne Interesse for det kristelige Afholds- og Redningsarbejde har hun bevaret usvækket gennem alle Aarene indtil denne Dag.

Saa begyndte Blaa Kors Foreningen i Ikast da sit Arbejde, og vi har alle Dage regnet den som en af de gode og livskraftige Foreninger. Den første Formand for Foreningen i Ikast blev Sognepræst Høeg. Siden blev Jens Holdgaard

Fra Dr. Jensens Have i Gjørding.
Fhv. Folketingsmand Grønborg fortæller en Historie, og Jens Holdgaard
morer sig kosteligt.

Redningshjemmet »Kjærshovedgaard« ved Ikast.

Foreningens Formand, og han ledede som saadan Foreningen i flere Aar. Han gjorde det med stor Interesse og med megen Kærlighed til de Mennesker, som paa Grund af Spiritusnydelse eller af anden Aarsag var kommet over paa Livets Skyggeside. Og der var nok at arbejde iblandt. De stærke Drikkes ødelæggende Magt var stor, og mange Mennesker og Hjem led ubeskriveligt under Drikkeriets Forbandelse. Hos Holdgaard mødte man Forstaaelse. Her blev man ikke ringagtet og set over Hovedet, og derfor var der efterhaanden adskillige, som fik deres Gang hos Holdgaard og hans Hustru. Man kom her med Tillid, for man mærkede snart, at baade Holdgaard og hans Hustru saa paa de nødstedte og lidende med Kærlighedens Forstaaelse. Holdgaards vidste saa godt, at dersom man vilde følge i Jesu Kristi Fodspor, saa skulde man ikke leve for sig selv og lukke Øjnene for andres Nød, men saa maatte man netop søge at være noget for andre og da især for dem, som levede i trange Kaar og let blev overset af andre. Og Holdgaards prøvede da i Jesu Kristi Navn at gaa Bud til Mennesker for at lindre Sorg og Nød og række Mennesker Livets Ord.

Det viste sig, at gennem Blaa Kors Arbejdet blev mange Døre lukket op. Fra Blaa Kors førte mange Veje ud i det udstrakte Ikast Sogn og især til de Hjem, som led under de berusende Drikkes Magt. Holdgaards gik selv, for de ønskede at gøre en personlig Indsats. Men de forstod forøvrigt ogsaa, at det vigtigste ikke er at gøre ti Mands Arbejde, men at faa ti andre sat i Arbejde. Og gennem Blaa Kors fik Holdgaard de andre interesseret i Gerningen og anviste dem Mennesker og Hjem, som de særlig skulde tage sig af. Paa den Maade blev der ud fra Blaa Kors Foreningen i Ikast udført et godt Arbejde, som naturligvis især kom de drikfældige og dissers Hjem til Gode.

Men en Mand som Jens Holdgaard kunde ikke blot bruges i Blaa Kors og i andet Menighedsarbejde. Man opdagede hurtigt, at han var i Besiddelse af store Evner og en betydelig Arbejdskraft. Det var derfor naturligt, at man fra forskellig Side ønskede at gøre Brug deraf. Det begyndte selvfølgelig med, at han fik en Del Tillidshverv i Ikast. Han blev saaledes Medlem af Ikast Sogneraad, og en Tid var han Sogneraadsformand. Ogsaa af Skolekommissionen var han en Tid Medlem.

Og saa begyndte de danske Husmænd at gøre Brug af Jens Holdgaard. Her kunde man bruge ham, og Holdgaard lod sig villigt bruge. Det blev da ogsaa inden for den danske Husmandsbevægelse, han kom til at øve sit Livsværk. Alt, som man lærte ham at kende, øgedes Tilliden til denne be-sindige og troværdige kristne Husmand. Husmændene betroede ham derfor flere og flere af deres betydeligste Poster. Efterhaanden blev han spændt haardt for. Og hans mange forskellige Hverv medførte, at han maatte være meget borte fra Hjemmet. Dertil kom, at han i 1918 blev valgt til Landstingsmand. Nu maatte han, i hvert Fald i Vinterhalvaaret, være endnu mere hjemmefra. Han kunde da ikke mere vedblive at bestride Hvervet som Formand for Blaa Kors Foreningen i Ikast. Han trak sig derfor ud af Bestyrelsen i 1919. Hans Plads som Medlem af Bestyrelsen blev forøvrigt i Familien, idet Fru Sørine Holdgaard blev valgt ind i Stedet for sin Mand. Men Jens Holdgaard fulgte Arbejdet i Blaa Kors Foreningen i Ikast med udelt Interesse, til han lukkede sine Øjne.

Jens Holdgaard og Blaa Kors Redningshjem.

Da der var gaaet nogle Aar, og Blaa Kors Arbejdet var kommet godt i Gang, forstod man, at Arbejdet i og ud fra

Foreningerne var ikke tilstrækkeligt. De stærke Drikke kunde binde haardt. Jeg maa lige nævne et enkelt Eksempel.

I et Sogn i København, eller rettere paa Frederiksberg, var der i Aarene umiddelbart efter Aarhundredskiftet et Hjem, hvor man led meget paa Grund af Mandens Drikkeri. Han var blevet mere og mere fordrukken, og tilsidst var han helt i de berusende Drikkes Magt. Blaa Kors i Sognet fik Forbindelse med Hjemmet, og en Aften kom en af Sognets Præster for at tale med Manden og prøve at bevæge ham til at gaa i Blaa Kors. Præsten var Medlem af Sognets Blaa Kors Forening og er nu Biskop. Det endte da ogsaa med, at Præsten fik Lov at hælde Mandens Lager af Brændevin i Vasken. Men flere Gange i Aftenens Løb gik Manden ud i Køkkenet, stak Næsen ned i Vasken, indaandede den endnu mærkbare Duft af Brændevinen og sagde: Det er Synd! Det er sandelig Synd! — En saadan Mand er bundet haardt i Drikkeriets Lænker. Den, der vil prøve at hjælpe her, vil komme til at sande det gamle Ord af Jesus Kristus: »For Mennesker er det umuligt, men for Gud er alle Ting mulige!« Og da det daarlige Kammeratskab her øver en stor og uheldig Indflydelse, fordi Kammeraterne igennem deres Fristelser ofte vil trække en saadan Mand ned igen, hver Gang han prøver paa at rejse sig, saa kan det blive nødvendigt at faa den paagældende fjernet fra Hjemmet, fra Kammeraterne og de uheldige Omgivelser, hvis der skal være Haab om at hjælpe ham ud af Drikkeriet.

Blaa Kors begyndte derfor at sysle med Tanken om at oprette et saakaldt Redningshjem, hvor drikfældige Mænd kunde leve et Aars Tid borte fra de uheldige hjemlige Forhold. Men hvor skulde et saadant Hjem ligge, og hvor kunde man købe en Gaard af passende Størrelse og beliggende paa et Sted, der var egnet for Hjemmets særlige Formaal.

Opmærksomheden blev henledt paa en Gaard, som laa ude paa den jydsk Hede. Det var dengang en lille og uanselig Gaard. Der hørte et ret stort Jordareal til den, men det var mest Lynghede. Den laa langt fra Alfarvej, og Vejene til den var daarlige Hedeveje. Men naar man tager i Betragtning, at den skulde bruges som Redningshjem for drikfældige Mænd, saa var dens Beliggenhed udmærket.

Dette Redningshjem — »Kærshovedgaard« — laa i Jens Holdgaards Nærhed. Det hørte ganske vist til Vrads Sogn, men laa i det ene Hjørne af Sognet, og der var saa langt til Vrads Kirke, at man ikke kunde tænke sig at benytte denne Kirke særlig ofte. »Kærshovedgaard« laa nærmere ved Ikast, og senere blev det da ogsaa saadan, at man fra »Kærshovedgaard« mest søgte til Isenvad Kirke, der hørte til Ikast Pastorat. Fra Ikast er der 7-8 km til »Kærshovedgaard«, saa man har ikke vanskeligt ved fra Ikast at følge Begivenhederne paa dette Redningshjem.

Det var i 1905, at »Kærshovedgaard« blev købt, og fra 1906 toges denne Gaard i Brug som et Blaa Kors Redningshjem for drikfældige Mænd. Blaa Kors's Hovedbestyrelse nedsatte et Udvalg eller en særlig Bestyrelse, som skulde tage sig af dette Redningshjem. Dets første Formand blev den kendte Sognepræst J. A. Hansen, der forøvrigt var Hjemmets Formand gennem 28 Aar. Redningshjemmet »Kærshovedgaard« blev altsaa oprettet en 2-3 Aar efter, at Jens Holdgaard havde været med til at stifte Blaa Kors Foreningen i Ikast.

Jens Holdgaard fulgte fra første Færd Redningshjemmet derude paa Heden med den største Interesse. Og det var ikke blot Landbruget og Gaardens Drift i det hele taget, som havde hans Interesse, men det Arbejde, som blev udført for de Mænd, der var Patienter paa Hjemmet. Disse Men-

nesker skulde hjælpes, og Holdgaard var til det sidste dybt interesseret i, at denne Hjælp virkelig blev ydet.

Paa Grund af den forholdsvis korte Afstand mellem »Kærshovedgaard« og Ikast kom der et lykkeligt Samarbejde i Gang mellem Redningshjemmets Ledelse og Blaa Kors Vennerne i Ikast. Og dette Samarbejde resulterede blandt andet i, at »Kærshovedgaard«s Patienter en Gang om Aaret foretog en Udflugt til Ikast, hvortil Blaa Kors Folkene i denne By havde inviteret dem. De blev da indkvarteret i de forskellige Hjem, fortrinsvis Blaa Kors Hjem, der med stor Gæstfrihed aabnede deres Døre for Vennerne ude fra Redningshjemmet. Og mange gamle Patienter tænker tilbage paa disse Besøg i Ikast, hvor de ret lærte den jyske Gæstfrihed at kende. Naturligvis var baade Holdgaard og hans Hustru med til at ordne disse Besøg, og selv aabnede de med Glæde og Beredvillighed deres Hjem for Patienterne.

Det var forøvrigt ikke blot ved en saadan Lejlighed, at Patienterne lærte Holdgaard at kende. Var der vanskelige Ting, som en eller anden af Patienterne skulde have bragt i Orden, saa bad vedkommende ofte Forstanderen om Tilsladelse til at gaa til Ikast og tale med Holdgaard om Sagen. Saa blev vedkommende venligt modtaget, og ofte kunde Holdgaard give et godt Raad.

Nævnes maa det ogsaa, at Jens Holdgaard en Tid var Medlem af den særlige Styrelse for »Kærshovedgaard«. Dette gik den stærkt optagne Mand med til, fordi man bad ham indtrængende derom, og fordi han troede, han paa denne Plads kunde gøre en Gerning for Mændene paa »Kærshovedgaard«.

Blaa Kors havde paa det Tidspunkt foruden »Kærshovedgaard« i Jylland ogsaa Redningshjemmet »Haroldseje« ved Fredensborg i Nordsjælland. Og Jens Holdgaards nære For-

bindelse med disse to Redningshjem bevirkede, at han kom til at gøre Blaa Kors store Tjenester, da man skulde til at oprette et tredje Hjem for drikfældige.

Den nye Straffelov og især Socialreformen bevirkede, at Tilgangen til Redningshjemmene — eller Afvænningshjemmene, som Socialloven nu benævned dem — blev større. Det blev hurtigt klart for Blaa Kors' Ledelse, at de to Afvænningshjem »Kærshovedgaard« og »Haroldseje« ikke mere var tilstrækkelige. Det var nødvendigt at oprette et tredje Hjem. Jens Holdgaard, som var Medlem af Blaa Kors' Hovedbestyrelse, var meget virksom i de Forhandlinger, som nu fulgte. Der var Enighed om, at det nye Hjem burde ligge paa Sjælland. Men hvor fandt man nu en Gaard, som var egnet til Formaalet? Holdgaard var med ude at se paa flere Gaarde, men selv om der var et Par enkelte, som nok kunde bruges, var de alligevel ikke efter Ønske. Og det viste sig, at det i Virkeligheden var vanskeligt at finde en passende Gaard.

En Dag havde nogle af os — deriblandt Jens Holdgaard — været paa Biltur i Nordsjælland for at se paa nogle Gaarde, som var blevet os anbefalet. Men ved nærmere Undersøgelse blev det os klart, at de ikke var særlig egnet. Heller ikke Holdgaard syntes om dem. Vi var nu sent paa Eftermiddagen paa Vej mod København med uforrettet Sag. Og vi var altsaa lige vidt. Særlig glad ved Situationen var vi derfor ikke. Medens vi endnu befandt os oppe i Nordsjælland, siger den, som kørte for os, at der laa en større Gaard ikke saa langt borte. Han mente, den vilde passe os, og han foreslog derfor, at vi kørte omkring og saa den. Da vi hørte, at det var en Gaard paa ca. 260 Tdr. Land, mente jeg for mit Vedkommende ikke, det var nødvendigt at se den, for en saa stor Gaard kunde Blaa Kors ikke magte at købe. Den anden holdt imidlertid paa, at vi skulde se den. Og Jens

Holdgaard støttede ham ivrigt. Han mente, at vi nu havde set paa saa mange, og saa kunde vi lige saa godt se paa denne med. Det kostede jo da ikke noget at se paa den.

Lidt efter stod vi saa paa den store Gaardsplads. Vi saa os om. Ingen af os sagde noget lige med det samme. Men i Tavshed saa vi paa Stuehuset og paa Gaardens Udlænger. Saa vendte vi os imod hinanden og sagde: Her er Gaarden, vi har Brug for!

Holdgaard var et stort Smil og sagde: Ja, det er den Gaard, vi skal have. Her kan indrettes et godt Afvænningshjem, og Omgivelserne er saa gode, at her kan blive et dejligt Redningshjem, hvad de ydre Forhold angaar. Deri var vi enige med Holdgaard. Men der var langt igen. Kunde vi købe Gaarden? Og kunde vi dernæst skaffe alle de Penge, som skulde bruges baade til Købesummen, til den noget forfaldne Gaards Istandsættelse, til de mange nødvendige Omforandringer og til de Nybygninger, der maatte til, inden Gaarden kunde tages i Brug som Redningshjem?

Saa kom Forhandlingerne i Gang, og vi blev enige med Gaardens Ejer om Prisen. Men turde vi købe den? Kunde vi skaffe Pengene? Holdgaard syntes ligesom de andre Landmænd indenfor Bestyrelsen, at Købet var baade forsvarligt og fornuftigt. Handelen gik derfor i Orden, og Blaa Kors købte Gaarden.

Nu blev der ansat en Forstander og Forvalter. Men der var meget at ordne, inden Blaa Kors rigtig kunde komme i Gang med en rationel Drift. Af særlige Grunde, som det vil føre for vidt at komme ind paa her, var der ingen Svinekort til Gaarden. Men her var Jens Holdgaard paa en Maade Fagmand, og han skaffede en Ordning, saa Gaarden fik tildelt det Antal Svinekort, som den kunde tilkomme.

Gaarden hed »Ørsholt«, og dens Jordtilliggende var ca.

260 Tdr. Land, hvoraf et halvt Hundrede Tdr. Land var Skov. Til den ene Side grænsede »Ørsholt«s Jord til Gurre Sø og Horserød Hegn. Beliggenheden var saare smuk. Men nu skulde Gaarden altsaa indrettes til Redningshjem. Stuehuset var ikke indrettet saadan, at man uden videre kunde bospise 50 Mand. Køkkenet kunde ikke præstere Madlavning efter saa stor en Maalestok, og ingen Stue kunde rumme saa mange til Maaltiderne. Stuehusets Indre maatte derfor omforandres. Og hvor skulde 50 Mænd (Patienter) bo? Der maatte bygges en ny og stor Patientbygning. Og meget andet maatte der laves. Men det vilde koste mange Penge. Blaa Kors vilde komme til at sidde alt for haardt i det. Men saa kom Tanken om en Landsindsamling. Denne Tanke støttede Jens Holdgaard, og han var med til at anbefale Ansøgningen om Tilladelse til at foretage Landsindsamling. Denne blev bevilget, og den blev ogsaa afholdt og indbragte Blaa Kors godt 132,000 Kr. Dette var naturligvis en saare velkommen Gave, som bevirkede, at Blaa Kors kunde gøre »Ørsholt« til et endnu bedre Redningshjem, hvad de ydre Forhold angaar. Holdgaard glædede sig meget over dette gode Resultat af Landsindsamlingen og over, at det nye Redningshjem blev saa godt indrettet. Og Gang paa Gang kom han i Samtale ind herpaa og udtalte sin Glæde over Redningshjemmet »Ørsholt«.

Jens Holdgaard og Blaa Kors's Hovedbestyrelse.

Man kunde med nogenlunde Sikkerhed gaa ud fra, at Jens Holdgaard en Dag vilde blive valgt til Medlem af Blaa Kors's Hovedbestyrelse. Og saadan gik det da ogsaa. Ogsaa her gælder det, at Jens Holdgaard ikke trængte sig paa. Han havde saa mange Hverv at passe, var desuden blevet Folke-

tingsmand og Medlem af Folketingets Finansudvalg, saa han kunde daarlig præstere mere. Men hans Kærlighed til Blaa Kors Arbejdet var fra Ungdomsaarene saa stor, at han ikke kunde nænne at sige Nej til at gaa i Blaa Kors's Hovedbestyrelse.

I 1931 afholdtes Aarsmødet i Nakskov. Og ved dette Møde, hvor Jens Holdgaard forøvrigt var en af Hovedtalerne, blev han foreslaaet til Medlem af Hovedbestyrelsen, og ved den derpaa følgende Afstemning blev han naturligvis valgt. Han var derefter Medlem af Blaa Kors' Hovedbestyrelse til sin Død.

I Hovedbestyrelsen satte vi Pris paa ham, og det var os en Glæde at have ham i vor Midte. Saa vidt det paa nogen Maade kunde lade sig gøre, deltog han altid i Hovedbestyrelsens Møder. Og i Betragtning af de talrige Hverv, han efterhaanden havde faaet betroet, var han meget trofast til at give Møde baade i Hovedbestyrelsen og ved andre Lejligheder.

Jens Holdgaard gjorde sig paa en smuk Maade gældende i Blaa Kors's øverste Ledelse. Han hørte ikke til dem, der hele Tiden skulde tale med. Men naar vi kom ind paa Omraader, hvor han havde særlig Indsigt, sagde han sin Mening. Det kom gerne stiltfærdigt, men klart blev det sagt. Han havde i det hele taget en egen forunderlig Evne til at udtrykke sig klart, naar han ønskede at sige sin Mening om et eller andet Spørgsmaal. Derfor lyttede vi ogsaa gerne til hans Ord og hans Raad.

Det er jo saa selvfølgeligt, at en Mand som Holdgaard efterhaanden maatte blive en erfaren Mand, til hvis Ord det var godt at lytte. Og han fik efterhaanden en saadan Indsigt i mange Forhold, at det var ganske naturligt, at vi ofte ønskede at spørge ham til Raads, og ingen vigtige Af-

gørelser blev truffet, uden at ogsaa Holdgaard havde haft Lejlighed til at udtale sig.

I de Aar, han var Medlem af Hovedbestyrelsen, var der da ogsaa adskillige vigtige Spørgsmaal, som Blaa Kors skulde tage Stilling til. Der har i det foregaaende været nævnt det nye Redningshjem »Ørsholt«. Det var unægtelig et meget vigtigt Spørgsmaal at tage Stilling til. Men Holdgaard var enig med os andre i, at et nyt Redningshjem burde oprettes.

Dernæst Landsindsamlingen. Ogsaa her var Holdgaard helt enig med os andre, og han ydede os den Hjælp, han kunde.

Nævnes maa det ogsaa, at Blaa Kors havde et lille Optagelseshjem, som laa paa Ole Niensensvej, der er en Sidevej til Lyngbyvej. Dette Hjem laa i sin Tid et godt Stykke uden for København. Men efterhaanden udvidede Byen sig, og Bebyggelsen naaede tilsidst saa langt ud, at den omsluttede Optagelseshjemmet, som hed »Enkrateia«. Dette bevirkede, at Hjemmet ikke mere egnede sig til Optagelseshjem for drikfældige Mænd. Saa snart de traadte uden for Hjemmet, mødte de Fristelsen paa deres Vej. Ogsaa her var Holdgaard enig med os andre i, at Hjemmet burde afhændes. Han forstod, at dets Beliggenhed var yderst uheldig, at det desuden med sine 12-15 Pladser var alt for lille, og at det derfor burde sælges. Og da vi endelig stod overfor et fordelagtigt og godt Bud fra en meget solid Køber, stemte ogsaa Holdgaard for, at vi handlede. Og saadan blev det.

Saa har vi forøvrigt i de senere Aar i Blaa Kors's Hovedbestyrelse staaet over for mange andre vigtige Afgørelser, som det her vil føre for vidt at komme ind paa. Men stedse var Holdgaard levende interesseret og vilde gerne hjælpe med Raad og Daad saa godt, han kunde. Vi mindes ham derfor med Tak for de Aar, vi havde ham i Hovedbestyrelsen, og

for den Hjælp, han med saa stor Beredvillighed ydede os. Stille og jævnt færdedes han iblandt os. Klart og sagligt fremsatte han sine Meninger, naar han tog Ordet, og vi lyttede gerne til ham. Derfor er det ogsaa vemodigt, naar vi samles i Blaa Kors's Hovedbestyrelse og ikke mere ser Jens Holdgaards smukke Skikkelse iblandt os.

Jens Holdgaard som Blaa Kors Taler.

Ofte maatte Jens Holdgaard føre Ordet ved de større Blaa Kors Møder. Ganske vist søgte han ikke at trænge sig frem som Taler. Tværtimod søgte han at blive fri. Det var hans Beskedenhed, som gjorde sig gældende. Men naar han forstod, at det var vort Ønske, at han skulde tale vor Sag, saa sagde han ogsaa beredvilligt ja. Hans Kærlighed til Blaa Kors Arbejdet var saa stor, at han med Glæde talte Blaa Kors's Sag. Og han fik ofte Lejlighed dertil.

Nu og da talte han ved mindre Blaa Kors Møder, men hans omfattende Arbejde tillod ham ikke i større Udstrækning at være Blaa Kors Taler omkring i Landet. Ved de større Møder skulde han alligevel være til Stede, og da førte han ofte Ordet.

Jens Holdgaard kunde fængsle en Forsamling. Hans Tale var fri for alt det svulstige og uægte. Han talte jævnt og ligetil, sagligt og ud af sin egen dybe Overbevisning. Derfor blev der lyttet, naar han talte.

Holdgaard var ikke slem til at renskrive sine Taler, men jeg er dog — paa Grundlag af hans efterladte Manuskripter — i Stand til at meddele et og andet af, hvad han har talt ved Blaa Kors's Aarsmøder.

Ved Aarsmødet i Nakskov den 28. og 29. Juni 1931 var der Søndag den 28. Juni om Eftermiddagen et stort Friluft-

møde i Lystskoven »Svingelen«. Her talte to meget kendte Blaa Kors Mænd, nemlig Sognepræst J. A. Hansen, Odense, og Folketingsmand Jens Holdgaard.

Holdgaard talte ud fra Fortællingen om Jesus i Farisæerens Hus, hvor Synderinden toede hans Fødder. Farisæeren Simon havde aabenbart lagt Mærke til Jesu Færd blandt Mennesker. Han havde set, hvorledes Jesus havde gjort Vel mod alle, hjulpet og trøstet dem, han mødte paa sin Vej. En Dag indbyder Simon saa Jesus til sit Hus, og Jesus efterkommer Indbydelsen. Den Dag blev Værten gennemskuet af Gæsten, der siger: »Simon, jeg har noget at sige dig!«

Som den høflige Vært, Simon ønskede at være, svarede han straks: »Mester, sig frem!« Og saa sagde Jesus, hvad han havde paa Hjerte. Hvad Simon sagde til den Tale, staar der ikke noget om. Men han glemte den sikkert ikke.

»Simon,« siger Jesus, »du har jo lagt Mærke til den Synderinde (Skøge), som er kommet herind. Og du føler dig jo højt hævet over hende. Men ser du, Simon, da jeg kom her i dit Hjem, gav du mig ikke Vand til mine Fødder, men denne Kvinde vædede mine Fødder med sine Taarer. Du salvede heller ikke mit Hoved, men hun salvede mine Fødder. Saadan handlede hun imod mig, fordi hun elsker mig. Og ved du, Simon, hvorfor hun elsker mig saa højt? Det gør hun, fordi hun hos mig har faaet Tilgivelse for sine mange Synder. Thi, fjøjer Jesus til, den, som har faaet meget tilgivet, vil elske meget.

Der sad Simon, den fornemme Mand. Han var blevet sat paa Plads og havde faaet noget at tænke paa. Men mange i vore Dage ligner Simon. Og derfor lyder det til os i Dag med Jesu Ord: »Jeg har noget at sige dig!« Maatte vi saa svare: »Mester, sig frem!«

Saa vil Jesus pege paa dem paa Skyggesiden og tale til dig

om de mange, som stærke Drikke handler ilde med, og paa dem, som af den Grund har søgt Tilflugt paa Blaa Kors's Redningshjem. Disse Menneskers Nød er saa stor, at det nok kan faa en stærk Mand til at græde! Derfor er der Brug for et maalbevidst Arbejde i Jesu Navn til Hjælp for disse Mennesker. Blaa Kors vil være som Ambulancen, der gaar bag Slaglinien og samler de saarede op.

Men vil du nu lytte til Jesu Ord? Du ligner vel ikke dem, der har Farisæersindet, og som er lige glade med Staklerne og kun tænker paa selv at nyde Livet. Gaa i Jesu Kristi Tjeneste! Saa vil han tage imod dig, og han vil bruge dig i sin Tjeneste. Og da vil du erfare, at Livets virkelige Rigdom og Værdi bestaar i at tilhøre ham og tjene ham blandt vore Medmennesker.

Det følgende Aarsmøde blev afholdt i Aarhus den 26. og 27. Juni 1932. Ogsaa ved den Lejlighed tog Jens Holdgaard Ordet. Da var det den afholdspolitiske Situation, han ønskede at sige et Par Ord om. Der var dengang foretaget en Prisforhøjelse paa det bajerske Øl, idet Prisen paa en Bajer var steget med 2 Øre. Det var naturligvis for lidt, set fra Afholdsfolkernes Synspunkt, sagde Holdgaard, men det var paa den anden Side vor Skyld, at Prisforhøjelsen var kommet. Og saa anbefalede Holdgaard kraftigt og meget indtrængende, at der blev sendt nogle flere Afholdsfolk ind paa Rigsdagen. Dette vilde faa sin meget store Betydning med Hensyn til de Love, der angaar Ædruelighedsarbejdet.

Sidste Gang, Jens Holdgaard var Taler ved et Blaa Kors Aarsmøde, var i 1935, da Aarsmødet holdtes i København, og denne Gang under særlig festlige Former, idet man ved denne Lejlighed fejrede Blaa Kors's 40 Aars Jubilæum.

Der begyndtes med festlig Gudstjeneste om Formiddagen i Københavns Domkirke. Og om Eftermiddagen samledes

en meget stor Forsamling i det mest straalende Sommervej
til et festligt Friluftsmøde i »Søndermarken«. Her var Jens
Holdgaard den ene af Talerne, og han holdt ved denne Lej-
lighed en udmærket Tale, af hvilken Hovedindholdet her
skal gengives:

»En Mængde københavnske Børn lever i mørke og skumle
Baggaarde. Dette bør ikke være saaledes. Dersom Køben-
havnerne vilde være lige saa maadeholdne med Hensyn til
Forbruget af stærke Drikke som Vestjyderne og bruge Pen-
gene til Forbedring af Boligforholdene, saa vilde meget være
vundet.

Der hviler et tungt Ansvar paa de Folkets Ledere, der gi-
ver Tilladelse til Startning af den ene Natbeværtning efter
den anden. Og der hviler ligeledes et tungt Ansvar paa dem,
der fabrikere de stærke Drikke, der bringer saa megen Nød
og Elendighed ind over Hjem og Familier. Det begynder ofte
med Carlsberg- eller Tuborgøl, — og ender paa Arbejds-
anstalt eller Drankerhjem. Blaa Kors har gennem sit Ar-
bejde søgt at læge en Del af de Saar, som de stærke Drikke
paafører Mennesker baade legemligt og aandeligt, ved at føre
dem til Redningshjemmene.

Blaa Kors nøjes ikke med at redde Mennesker legemligt,
men prøver ogsaa at hjælpe Mennesker til Gud. Og det vil
vi stadig blive ved med i Blaa Kors, fordi det endnu den
Dag i Dag har Gyldighed, at det gavnede intet at vinde den
hele Verden, hvis man tog Skade paa sin Sjæl. Derfor gæl-
der det om at holde ud i Kampen og ikke tabe Modet. Thi
uden Kamp vindes der ingen Sejre.

Ogsaa Lejlighedstaler har Holdgaard holdt adskillige af
ved vore større Sammenkomster, naar Ordet blev givet frit.
Og i saadanne Smaataler, der ofte var improviseret, ydede

han noget af det bedste. Da kunde hans Vid og Slagfærdighed og hans jyske Lune ret komme frem. Tit har han ved saadanne Taler kaldt Munterheden frem hos en Forsamling. Og af Københavnerne fik han ofte en dundrende Klapsalve til Tak.

Jens Holdgaards Kristendomssyn.

Jens Holdgaard var en troende Kristen. Den, som ikke har forstaaet dette, har overhovedet ikke forstaaet Jens Holdgaard. Han var rodfæstet i den kristne Tro, og paa det Omraade sporede man ingen Vaklen hos ham. Alt andet kunde han have givet Slip paa, men aldrig paa den Rigdom, der var skænket ham i Troen paa Jesus Kristus. Alt hans Arbejde var baaret af hans kristne Tro. Og herpaa lagde han aldrig Skjul. Det vil ikke sige, at han gik om og snakkede gudeligt ved enhver Lejlighed, men han vedkendte sig med al Frimodighed sin Tro paa den korsfæstede og opstandne Jesus Kristus. Og han var altid rede til baade i Tale og Skrift at aflægge et kristeligt Vidnesbyrd. Ogsaa Jens Holdgaard kunde med Apostlen sige: Jeg skammer mig ikke ved Evangeliet.

Holdgaards Kristendomssyn var stærkt socialt præget. Han saa saaledes paa det, at vor Kristendom skal gøre sig gældende i den Verden, vi lever i. Og han søgte med ærligt Sind at praktisere sin Kristendom saa langt, som hans Indflydelse naaede.

Han mente naturligvis ikke, at hans politiske Syn var det samme som Kristendom. Heller ikke mente han, at andre Kristne skulde dele hans politiske Opfattelse. Men man faar kun den rette Forstaaelse af Holdgaard og hans Arbejde, hvis

man husker, at det var hans kristne Tro, som var Drivkraften i ham i alt hans Arbejde baade i Rigsdagen, i den danske Husmandsbevægelse og i alt det andet, han virkede med.

Holdgaard vilde simpelthen leve sit Liv med Jesus Kristus. Han siger i en Tale, at »Kristendommens Betydning i høj Grad beror paa, i hvor stor Udstrækning de Kristne formaar at praktisere Kristendommen i deres daglige Liv og Færd«.

Og han tilføjer: »Kristendom er nemlig ikke blot en Lære, men i høj Grad et Liv i Kristi Efterfølgelse«.

Han siger da ogsaa om Jesus, at ham finder vi »altid som den fattiges Ven og den forurettedes Værner. Hvor der var Nød paa Færde, var han altid rede med sin Hjælp og Støtte«. Og Holdgaard vilde gerne vandre i denne Herres Fodspor og tjene ham blandt dem, som havde det svært.

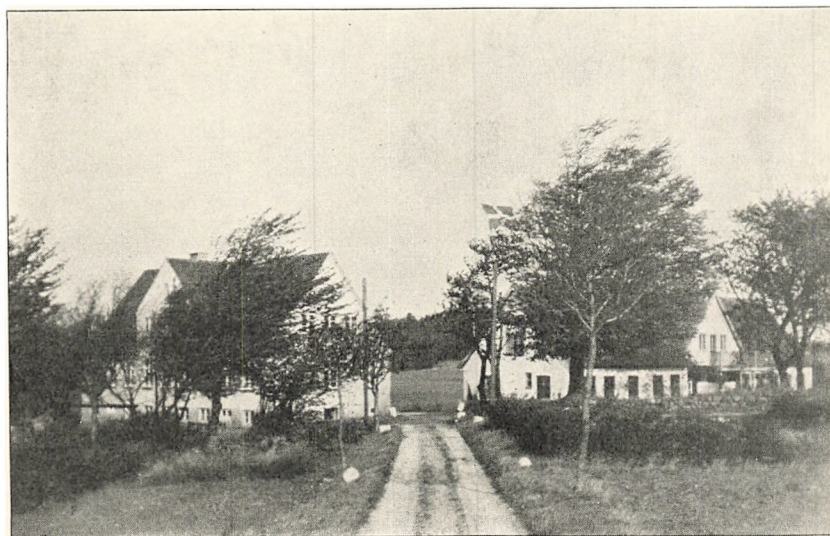
Naar Holdgaard var Blaa Kors Mand og til sin Død tog Del i dette kristelige Afholds- og Redningsarbejde, saa kom det af, at han betragtede sin Indsats i Blaa Kors som et Stykke praktisk Kristendom.

Han nævner ogsaa i en Radiotale »et Arbejde, som er taget op af den kristelige Afholdsforening »Det blaa Kors«, et Arbejde, som paa den ene Side gaar ud paa at overbevise vor Tid om, at de stærke Drikke ikke alene er unødvendige for Menneskene, men at de er i høj Grad skadelige, idet de *har* bragt og stadig bringer Nød og Ulykke, Sorg og Savn ind over de Tusinder af Hjem. Det vilde være godt, om vor Tid vilde høre og forstaa, hvad den gamle Vismand, den mægtige Kong Salomon, siger om de stærke Drikke. Han udtrykker det saaledes: »Hvem har Ak? Hvem har Ve? Hvem har Bekymring? Hvem har Saar uden Skel? Hvem har røde Øjne?«

Og hans Svar paa disse Spørgsmaal er: »De, som sidder længe ved Vinen; de, som gaar ind at prøve den stærke Drik. Se ikke til Vinen, hvor den perler i Bægeret, glat gaar den

Redningshjemmet »Ørsholt« ved Kvistgaard.

Redningshjemmet »Haraldseje« ved Fredensborg.

Fra Hjemmet i Ikast, da Jens Holdgaard den 30. September 1934 fyldte 60 Aar.

Paa Vej hjem fra England.

ned. — Men til sidst skal den bide som en Slange og stikke som en Basilisk.« Ja, dette maa Blaa Kors sande gennem de Erfaringer, denne Forening har gjort med sine Redningshjem. Blaa Kors søger paa disse Hjem at øve den barmhjerlige Samaritans Gerning ved ligesom at gyde Olie i nogle af de Saar, som de stærke Drikke har slaaet.«

Og Holdgaard udbryder: »Naar man engang har set saadan en Samling velbegavede Mennesker, ofte udgaaet fra gode Hjem, men nu Vrag, fordi de stærke Drikke tog Magten over dem, — saa synes man, at Ansvarret falder saa tungt, saa tungt paa det Samfund, som tolererer dette Ødelæggelsesværk, som de stærke Drikke forvolder. Og man spørger sig selv, hvordan det kan gaa til, at de styrende i Stat, Amt og Kommune ikke kan se dette og ikke i stærkere Grad søger at raade Bod derpaa. Man skulde synes, at disse økonomisk vanskelige Tider, hvori vi nu lever, maatte belære os om, at de stærke Drikke kunde vi i hvert Fald undvære. Ofret burde da i hvert Fald ikke være for stort for Kristenfolket.«

For Jens Holdgaard var Ofret ikke for stort. Fra sin Ungdom og til sin Død var han Medarbejder i Blaa Kors Arbejdet. Det kunde han simpelthen ikke lade være med. For Holdgaard hørte det med til at praktisere Kristendommen i det daglige Liv. Han følte, at saaledes fulgte han i Frelserens Fodspor og var med til i Jesu Kristi Navn at række en hjælpende Haand til dem, som var i Nød. Derfor siger Holdgaard ogsaa, at »for den Kristne er det af afgørende Betydning at være med til at *leve* Kristendommen, være med til at vise i Gerning, at hans Kristendom ikke blot er Ord og Talemaader.«

Jens Holdgaards Indsats i det offentlige Liv er netop et Udtryk for, at han vilde leve Kristendommen. Han vilde gerne vandre i Frelserens Fodspor.

Holdgaards Kristendomssyn var ogsaa *bibelsk*. Han troede ikke paa noget, som blot var blevet til i hans egen Fantasi.

Vor Tro er ej paa hvad som helst,
man Kristendom vil nævne.

Det vilde Holdgaard sige ja til. I sit Kristendomssyn var han helt igennem bundet til Guds Ord. Derfor siger han ogsaa et Sted om Ordets Forkyndere, at de skal »forkynde Skriftens Bud klart og tydeligt uden at slaa af paa Sandheden, nemlig den Sandhed, at Bibelen saa at sige fra Begyndelsen til Enden fremstiller for os og vor Tid de to store Modsætninger mellem godt og ondt, de to store Modsætninger mellem et evigt Liv efter Døden og en evig Udelukkelse fra dette Liv, samtidig med, at den fremstiller Frelseren i al hans Kærlighed og Overbærenhed, der rækker ned til alle, ja til den allerusleste her paa Jord.«

Holdgaard vil ikke have røkket ved Guds Ord. Hvad der staar skrevet, det staar der, og for det bøjer han sig. Holdgaard siger selv saaledes: »Gud og hans Ord er nemlig ikke til at lege med i den Forstand, at man kan skyde det til Side, som ikke passer en. — Gud er nemlig ikke alene kærlig og overbærende, .nen han er ogsaa en hellig og retfærdig Gud. Jens Holdgaard taler da ogsaa om »vor gamle Bibelbog, — Bøgernes Bog — som trods alle Stormløb gennem Tiderne har været Menneskehedens Tilflugt og Trøst, naar alle andre Hjælpekilder svigtede.«

Atter og atter pegede Jens Holdgaard paa Bibelens centrale Skikkelse, Jesus Kristus. Naar han ved Blaa Kors's Møder og ved andre Lejligheder forkyndte Guds Ord, talte han stærkt og inderligt om ham, der forlod sin Himmel og kom

ned paa Jord for at blive Synderes Frelser. Helten fra Golgatha, kalder Holdgaard ham. For han byggede paa Bibelens troværdige Tale om Jesu Kristi fuldbragte Værk paa Golgathas Kors. Gang paa Gang pegede han paa Korset. »Det centrale er Korset«, siger han, og naar han var med i Blaa Kors's Redningsarbejde, glemte han aldrig, at Mennesker skulde vises hen til Kristi Kors. Der var der Oprejsning og Frelse for Mennesker, og der fik man fast Grund under Fødderne.

Af det her fremførte vil man ogsaa kunne forstaa, at Jens Holdgaard var en flittig Bibellæser. Han elskede sin Bibel, og han læste den.

I en Tale ved et stort Blaa Kors Møde sagde han da ogsaa saaledes: »Maa jeg give jer et godt Raad, saa vil jeg sige til jer: Studér jeres Bibel!« Den vil sige til jer med Sangens Ord:

I finder kun Lykken
med bøjede Knæ
ved Golgathas Træ.

»Vil du derfor finde Lykken, saa følg Bibelens Raad. Lad Bibelen være din Ledestjerne!«

Han holdt en Søndag en Tale et Sted her i Landet. Det var en Prædiken. Efter Mødet sagde en af hans Venner til ham: Holdgaard, hvorledes kan du dog være saadan hjemme i din Bibel? Men det kunde Holdgaard, for han studerede den Bog for sin egen Sjæls Skyld, og derved blev han fortrolig med den gamle Bog og bevægede sig hjemmevant i den.

Det var en Aften i København, medens Rigsdagen var inde. Nogle af Holdgaards Rigsdagskolleger skulde ud til et eller

andet. De vilde have Holdgaard med. Men han vilde blive hjemme. Næste Dag vilde de have at vide, hvor han havde tilbragt Aftenen, og hvad han egentlig havde bestilt. Saa svarede Holdgaard ganske stille: »Naar I endelig vil vide det, kan jeg ogsaa godt fortælle jer det. Jeg sad hjemme paa mit Værelse og læste i min Bibel!« — Dér har vi Bibellæseren Holdgaard. Mange Hverv havde man betroet ham, og hans Tid var meget stærkt optaget. Men alligevel tog han sig Tid til stille Stunder og fordybede sig i Guds Ord. I disse Lønkammerstunder hentede han Kraft og Frimodighed til sin Gerning. Og i de stille Stunder fik han stadig fornyet den Guds Fred, som til det sidste boede i hans Hjerte.

Jens Holdgaards Hjemgang.

Jens Holdgaard var uhyre flittig. Men det var klart for adskillige, at det ikke kunde blive ved saa meget længere med den Energi, hvormed Holdgaard arbejdede. Og efterhaanden forstod hans nærmeste, at han var ved at være opslidt. Flere Gange blev han lagt paa Sygelejet, men hver Gang kom han paa Benene igen og tog atter fat paa sit Arbejde.

Men saa kom det Sygeleje, der blev hans sidste. Det var Aarebetændelse, men der stødte Blodpropper til, og han blev overført til Kommunehospitalet. Alle var klar over, at det var meget alvorligt. Ingen forstod dette bedre end Jens Holdgaard selv. Han gjorde sig nu fortrolig med, at hans Arbejdsdag var til Ende. Med en Kraft og en Fred, der maatte forundre alle, løsnede han sig fra alt, hvad han havde arbejdet med og virket for gennem de mange Aar. Nu var der kun eet tilbage, nemlig at gaa frelst herfra. Derom drejede nu alle

hans Tanker sig, og derom samlede han hele sin Sjæls Kraft. Ingen sporede Angst eller Uro hos ham. Han vidste, til hvem han havde sat sit Haab, og han var tryk og stille og fredfyldt i Tillid til ham, der ikke svigter sit Barn, heller ikke i Dødens Stund.

Holdgaard var meget syg og meget afkræftet. Og Lægerne paabød absolut Ro. Han sagde da heller ikke ret meget, men laa mest stille hen. Han ventede paa det store Øjeblik, da han skulde gaa gennem Dødens Skyggedal hjem til Livets Land.

»Kan du ikke se ham,« sagde han en Dag til sin Hustru. »Hvem er det, du kan se,« spurgte hun. Han svarede: »Jeg kan se Frelseren, som staar der med de udbredte Arme og siger: »Kom hid til mig, alle I, som lider Møje og er besværede, og jeg vil give eder Hvile!««

Han blev stadig daarligere, og Feberen steg og steg. Den sidste Mandag, han levede, sagde han til sin Hustru: »Nu kan jeg regne ud, hvor længe det varer, inden jeg rejser herfra!« Og saa sagde han stille: Mandag, Tirsdag, Onsdag . . . ! Dér standsede han. Og Onsdagen blev ogsaa den sidste Dag, han oplevede her paa Jord.

Han laa jævnligt med foldede Hænder og bevægede sine Læber. Han bad. Saaledes beredte Tjeneren sig til at møde sin Herre, naar Arbejdsdagen var til Ende. Undertiden kunde hans Hustru høre, hvad han bad. En Aften, da han laa og bad, hørte hun ham sige: »Tak, kære Herre, fordi jeg snart maa komme hjem at hvile!«

Saa var det Onsdag Aften. Hans Familie var samlet om hans Sygeleje, men da blev han pludselig daarligere, og hen paa Aftenen hørte Hjertet op at slaa.

Saa var Jens Holdgaard gaaet ind for sin Herres Aasyn.

Hans travle Arbejdsdag paa Jord var til Ende. Og den trætte
Tjener var gaaet ind

til Hvilen efter Vaanden,
til Glæden i sin Glans.

Men Blaa Kors Folket i Danmark vil længe bevare Mindet
om Jens Holdgaard.

M. N. Randkær.
Sognepræst, Svendborg.

JENS HOLDGAARD OG ARBEJDET FOR FREDEN

Allerede Overskriften over dette Afsnit vil overraske adskillige, som ikke kendte Jens Holdgaard til Bunds. Var han ogsaa interesseret i Arbejdet for mellemfolkelig Fred, vil talrige Meningsfæller og Læsere spørge, som blot kendte ham fra hans Gerning paa Tinge, fra Husmandsmøder eller har mødt ham, naar han virkede paa forskellige andre Felter.

Skal imidlertid alle Sider ved Jens Holdgaards Indsats og Personlighed tages med, bør hans Stilling til Bestræbelserne for Fred imellem Folkene ikke forbigaaes i Tavshed.

Ikke at hans Indstilling i saa Henseende kom stærkt til Udtryk i Forhandlinger paa Rigsdagen eller paa politiske Møder. Selvsagt delte han sit Partis, det radikale Venstres Standpunkt, naar det gjaldt dansk Udenrigs- og Militærpolitik; men Arbejdet for hans Livssag, Forbedringen af de danske Husmænds Kaar, lagde saa stærkt Beslag paa hans Tid og Kræfter, at hans Parti naturligt nok betroede andre af Gruppens Rigsdagsmedlemmer Udvalgsarbejde og Ordførerskab, naar det gjaldt Militærspørgsmaalet og dermed beslægtede Emner.

At Jens Holdgaards egen Indstilling ikke desto mindre, som man siger, var »helt rigtig«, kan flere af hans nærmeste personlige Venner bevidne. Overfor dem lagde han, naar Lej-

lighed bød sig, ikke Skjul paa sit udtalte Mishag over den forargelige Komædie, der opføres, hver Gang militære Rangs-personer, som Krigsmagtens Repræsentanter — af ubegribelige Aarsager! — indbydes og er til Stæde ved større Højtideligheder i Kirkerne. I hans, saavel som i mange andres, Øjne betegnede dette Skue simpelthen en Profanation af Helligdommen; noget nærmest gudsbespotteligt, selv om Højtideligheden var aldrig saa »officiel«.

I Traad hermed kunde man maaske derfor ogsaa have ventet at finde J. Holdgaard som et virksomt Medlem indenfor den danske folkelige Fredsbevægelse, der netop paa saa mange Maader gennem Aarenes Løb har indlagt sig Fortjeneste ved sin Kamp imod hele Militærsystemet.

Naar Holdgaard imidlertid ikke her tog sin Tørn, skyldes det næppe i første Række den Omstændighed, at han jo for saa vidt i Forvejen havde begge Hænder fulde af Arbejde for Husmandsbevægelsen. For han deltog jo, som en Slags »Fritidsarbejde« f. Eks. i »Blaa Kors«s Arbejde, som omtalt andetsteds i Bogen. Utvivlsomt stod hans Passivitet overfor den folkelige Fredsbevægelse tillige og paa det nøjeste i Forbindelse med hans dybt alvorlige kristne Indstilling, der drev ham til at søge Ondets Rod dybere nede, end Tilfældet er for mange idealistisk anlagte Fredsvenner. Disse plejer nemlig ikke sjældent at standse ved den Betragtning, at Aarsagerne til Krig maa skyldes den menneskelige Dumhed, medfødte aandelige Træghed og uhensigtsmæssige Samfunds- og Statsordninger, eller begge Dele i Forening.

For Jens Holdgaard derimod laa Sandheden om disse Spørgsmaal først og fremmest i Forlængelse af Ordet af Mesteren fra Nazareth: »dersom da I, som er *onde*.....«. Med andre Ord: Holdgaard saa Krigen som en Følge af *Synden* og det i den Betydning af Ordet Synd, dette har indenfor

Kristendommen. Naturligvis ikke saadan at forstaa, at Holdgaard vilde underkende Vægten af de førnævnte Brist i Samfund og Personligheder; blot maatte han, dybt rodfæstet som han var i den kristne Tro, pløje dybere ned i Menneskesindets Lag.

Med hele sit realistiske og nøgterne Syn paa Forhold og Mennesker droges da ogsaa Holdgaard stærkt imod en handlingsbetonet Kristendom, der maatte sigte paa virkelig at komme til at bære Frugt og sætte sig Spor, ogsaa i Folkelivet. Derfor var han ogsaa rede til at modtage Opfordringen, da den kom til ham, om at være med i et *kirkeligt* og kristeligt Fredsarbejde. Et saadant har imidlertid først sent set Dagens Lys, herhjemme saavel som i Udlandet.

Det Arbejde, der i denne Forbindelse kortelig maa omtales i det følgende, kom saaledes ved en mærkelig Skæbnens Ironi først i Gang netop i de samme Dage — Verdenskrigen udbrød! Ved et Møde i Byen Konstanz, hvortil adskillige Kirker havde sendt Repræsentanter, stiftedes netop hin 2. August 1914 Organisationen »*Kirkeligt Verdensforbund til Fremme af international Forstaaelse*«, hvis Formaal fremgaar af Navnet.

Aarene efter Verdenskrigen saa overhovedet den Midtsamling af de kristne Kirker, som, efter Aarhundreders Splitelse og Adskillelse nu begyndte at finde sammen; dog med Undtagelse af den romersk-katholske Kirke, der fra første Færd har forholdt sig fornemt isoleret. I dette saakaldte økumeniske eller fælleskirkelige Arbejde var afdøde Ærkebiskop Nathan Søderblom med lige fra Begyndelsen; ligesaa Biskop Valdemar Ammundsen, der baade herhjemme og i Udlandet har betydet overmaade meget for de fælleskirkelige Tankers og Planers Vækst.

Pladshensyn forbyder nærmere her at gaa ind paa dette

Afsnit af vor Tids Kirkehistorie, der naaede sit foreløbige Højdepunkt med Afholdelsen af det store Kirkemøde i Stockholm i Sommeren 1925 *). For dog at give et lille Indblik i en Side af Kirkeligt Verdensforbunds mangesidede Virksomhed, anføres nedenfor en karakteristisk Resolution, der blev vedtaget paa et internationalt fælleskirkeligt Styrelsesmøde i Efteraaret 1928:

RESOLUTION OM DEN MANGESIDEDE PARISER-
TRAKTAT (KELLOGG-PAGTEN)

Kirkeligt Verdensforbunds Bestyrelse, repræsenterende Afdelingerne i 31 Lande, har enstemmigt vedtaget og forelægger hermed følgende Resolution for Kirkerne og de religiøse Sammenslutninger i hele Verden og beder dem om alvorligt at overveje den og foretage Skridt til saa effektivt som muligt at bringe den til Udførelse:

1. Af hele vort Hjerte glæder vi os over, at Verdens ledende Statsmænd i deres respektive Folks Navn har udstedt den højtidelige Erklæring,

at de fordømmer, at man tager sin Tilflugt til Krig for at løse internationale Stridsmaal,

at de i deres indbyrdes Forhold giver Afkald paa den som Middel i den nationale Politik og erklærer sig enige i,

at Bilæggelsen eller Løsningen af alle Uoverensstemmelser eller Konflikter, som kan opstaa imellem dem, af hvad Art eller Oprindelse de end maatte være, aldrig skal søges undtagen ved fredelige Midler.

---

*) En kort og populær Fremstilling af de fælleskirkelige Bestræbelser er givet i Gads danske Magasin, Okt. 1935; vedrørende Arbejdet her i Landet, se Afhandlingen (ligeledes ved undertegnede) i »Ekklesia«. Leop. Klotz Forlag, Leipzig 1937. — Ad. Keller: Kirkerne og Freden, Kbhvn. 1928.

2. Vi tror, at det at betragte Krig som Middel til Bilægelse af internationale Forviklinger er uforeneligt med Kristi Sind og Handlemaade og derfor uforeneligt med hans Kirkes Sind og Handlemaade.

3. Idet vi er overbeviste om, at den Tid maa komme, da gældende Traktater vil blive reviderede i Fredens Interesse, hævder vi, at alle mellemfolkelige Uoverensstemmelser og Stridsspørgsmaal, for hvilke der ikke kan findes en Løsning gennem direkte Forhandling eller Mægling, bør bilægges eller løses ved Voldgift, enten ved Verdensdomstolen eller ved en anden Domsmyndighed, man gensidig er enedes om. Til Fremme af dette Formaal ønsker vi øjeblikkelig og fuldstændig Opbygning af en Organisation af en saadan Art, at den skaber Midler til en fredelig Løsning af enhver Art af internationale Uoverensstemmelser og sætter Retfærdigheden i Højsædet mellem alle Folkeslagene.

4. Vi opfordrer indtrængende alle kristne Samfunds respektive Styrelser til utvetydigt at erklære, at de hverken vil støtte nogen Krig eller paa anden Maade yde Bistand i den, dersom deres Lands Regering har afslaaet et oprigtigt Tilbud om at lade Stridsspørgsmaalet underkaste Voldgift.

Efter at være blevet vedtaget af den danske Afdelings Bestyrelse og Repræsentantskab paa et Møde i Januar 1930, udsendtes Resolutionen til ca. halvtredie Tusind Personer, alle Landets Bisper, Præsterne i og udenfor Folkekirken, alle Ydre- og Indremissionærer, en Del Rigsdagsmænd med flere. Resolutionen, der ogsaa her i Landet vakte adskilligt Røre, især paa Grund af Punkt 4, blev ogsaa underskrevet af Jens Holdgaard.

Da vi saa i 1934 skulde have en ny Lægmand indvalgt i

Kirkeligt Verdensforbunds Bestyrelse, var man fra alle Sider indenfor Ledelsen enige om at rette Henvendelsen til Holdgaard, der i Følge egen Indstilling overfor Spørgsmaalene var selvskrevet til at virke indenfor et saadant Arbejde og i Kraft af sin Position overfor Offentligheden maatte anses for at være en endog meget velegnet Personlighed, i Stand til at kunne tilføre Bestyrelsen værdifuld Indsigt og Erfaring.

Biskop V. Ammundsen, hvem Holdgaard satte stor Pris paa, blev det overdraget at rette Anmodning til ham om at indtræde, og stor var vor Glæde, da Svaret blev et Ja.

Det er ikke heller for meget sagt, at J. H. saa hen til de for Sommeren 1937 planlagte store økumeniske Møder med megen Forventning og Interesse; ej heller nogen Overdrivelse at tilføje, at K. V.s Bestyrelse for sit Vedkommende mente at turde regne med et længere og betydningsfuldt Medarbejde fra Holdgaards Side. Det skulde dog gaa anderledes. Da K. V. den 22. Oktober 1936 afholdt et Bestyrelsesmøde i København i Forbindelse med Aarsmødet, modtog vi Efterretning om, at Jens Holdgaard laa farligt syg; ingen af os anede, at han kun havde saa kort Tid tilbage at leve i. Det var derfor ogsaa med Sorg og Vemod, vi kun faa Dage efter erfarede, at — han havde stridt den sidste tunge Strid.

Holdgaards Tilknytning til det kirkelige Fredsarbejde har maaske nok ogsaa bidraget sit til, at han ikke turde undslaa sig ved, faktisk som Repræsentant for den danske Husmandsbevægelse, at tage ned til Bryssel, hvor der i de første Dage af September 1936 afholdtes en kæmpemæssig Kongres og Fredsdemonstration, hvori alene fra Danmark deltog over fyrretyve Delegerede, og det ikke blot fra den egentlige Fredsbevægelses Side. Kongressen, der under Indtryk af Europas Nød og storpolitisk set nærmest katastrofale Udvikling,

var blevet sammenkaldt, væsentlig paa Initiativ af Lord Rob. Cecil og den franske Luftfartsminister Pierre Cot, tilsigtede intet mindre end at midtsamle, ikke blot de egentlige Fredsorganisationer, men overhovedet alle Sammenslutninger af ideel, folkelig og korporativ Natur for at tilraabe Folkene et kraftigt Varsko og om muligt danne Værn for den truede Fred.

Under Mødet i Bryssel skete der forøvrigt Henstilling til Holdgaard om nøje at overveje Muligheden af at faa de danske Husmandsorganisationer indmeldt som kollektive Medlemmer i den folkelige Fredsbevægelse, repræsenteret ved »Dansk Freds- og Folkeforbundsforening«, som et Led i den Kræfternes Midtsamling, Bryssel-Konferencen netop havde paa Programmet.

Efter sin Hjemkomst forelagde da ogsaa Jens Holdgaard Planen for sin Hovedbestyrelse, ud fra den Betragtning, at Fredens Bevarelse er af saa livsvigtig Interesse for Erhvervene.

Resultatet af de Forhandlinger, som derefter fulgte mellem Repræsentanter for de respektive Organisationer blev, at Hovedbestyrelsen til de forskellige Landssammenslutninger af Husmandsforeninger anbefalede en Landsdels kollektive Indmeldelse. Medens dette skrives, er Stillingen den, at baade den sjællandske og den bornholmske Husmandsorganisation allerede har indmeldt sig kollektivt i »Dansk Freds- og Folkeforbundsforening« (Formand: Højesteretsdommer Jesper Simonsen). Det er at haabe, at alle de øvrige Landsdeles Husmandsforeninger snart vil følge efter, hvorved en overmaade værdifuld Aktivisering af Fredskræfterne i vort Folk kan finde Sted.

G. Sparring-Petersen.

JENS HOLDGAARD OG GUD
VED JENS HOLDGAARDS BEGRAVELSE

2. November 1936 i Ikast

Jesus sagde: Kommer hid til mig, alle I, som arbejde og lider Møje, og jeg vil give eder Hvile. Matth. 11. 28.

Jens Holdgaard har rejst sin sidste Rejse gennem det efteraarsvaade Danmark. En af Danmarks gode Sønner har lukket sine Øjne, og vi samles om hans Baare med de samme Følelser, som fylder os, naar vi staar i Skoven, hvor der er blevet lyst og tomt, fordi Stormen har fældet en af Skovens Kæmper.

Jens Holdgaard kendte til at arbejde og lide Møje — lige fra han var ung og voksede op i et Husmandshjem. Han faldt midt i Arbejdet og Møjen. Men vi kan sige om ham, som det blev sagt om den tro Tjener Elieser: »Hans Rejse lykkedes.«

Meget lykkedes for ham. Der var ogsaa det, der mislykkedes. Der, hvor hans Navn sent vil blive glemt, blandt danske Husmænd, naaede han store Maal. Tre Navne har været med til at rejse Husmændenes Sag i vort Land: *Johan Skjoldborg* gav dem deres Sang, *Niels Frederiksen* paa Sjælland, *Jens Holdgaard* i Jylland lærte dem at løfte i Flok. Han kom fra et Husmandshjem, han ægtede en Husmands Datter, og selv sled han her i mange Aar paa disse karrige Agre som Husmand. Han blev sine Fællers Førstemand,

man skulde se ham paa de store Møder eller i de indviklede Forhandlinger for at faa det rette Indtryk. Han vandt sine Venners Tillid, og han svigtede den aldrig. Han mødte Modstand, men han havde sine Meningers Mod, ogsaa til at gaa imod hævdvundne Standpunkter. Han var en Torn i Øjet paa adskillige, han blev smædet, men han tog det med godt Humør, hans Folk slog Kreds om ham. De stolede paa ham. Han vilde deres Vel, og han kæmpede altid med blanke Vaaben. Mange betydningsfulde Tillidsposter blev ham betroet, og der blev kaldt paa ham fra mange Sider, man gjorde Brug af hans Evner paa talrige Felter, altid var han rede til at give, han var med til at holde vort Lands Økonomi i sin Haand, nylig fik han atter Plads i Rigets Raad. Der var hans naturlige Plads, han naaede ikke at indtage den nu, men Tilliden har varmet hans Hjerte, selv om der var noget i ham, der nok ønskede Ro, nu da han var passeret de 60. Idelig i Arbejde og Møje, stadig paa Rejse, snart i København, snart i London, saa i Berlin for at tale sit Lands Sag. Der blev ikke ret megen Tid til det lille hyggelige Hjem i Ikast. Han rustede ikke op, han sled sig op.

Andre kan bedre end jeg fortælle om Jens Holdgaards Betydning og Arbejde for Husmændene, for sit Parti, for Danmarks Økonomi, paa Rigsdag og i Udvalg. Men vi vil her i Guds Hus stille samle Tanken om *Jens Holdgaard og hans Gud*.

Thi det, som var det karakteristiske ved ham var dette, at han *altid saa aabent var sin Kristentro bekendt*. I Maj 1933 hørte jeg hans Radioforedrag: »*Kristendommens Betydning for os og for vor Tid*«, et Vidnesbyrd for alle Landets Lyttere om, hvad personlig Kristendom betyder for et Menneskeliv, hvis det skal lykkes. Det laa ham stærkt paa Sinde, at alle skulde vide, at han *hentede sin Kraft ovenfra*,

fra Gud. Han kendte Faren ved den fremskudte Post i det offentlige Liv og forstod at sætte Tingene paa rette Plads. »Man kan ogsaa gaa *for meget* op i Husmandsbevægelsen.« »Den maa ikke blive det, som vi elsker og tilbeder frem for alt.« »*Først* det personlige Samliv med den levende Gud — *saa* det praktiske Arbejde.« Saadan udtalte han det selv. Han vidste, at det gælder at søge det ene fornødne først, og at det intet gavner at vinde Alverden, hvis Sjælen tager Skade. Den rige Bonde var trods al sin Dygtighed en Daare, da han glemte at blive *rig i Gud*. Ofte sagde han til mig: »Det *er* ikke nok med de 1000 Hjems materielle Velfærd, vi maa arbejde paa deres *Lykke*.«

Som Grundvolden i Jens Holdgaards Arbejde kan jeg nævne et Vers af Nr. 9 i Husmandssangbogen:

Naar dagligt Brød der sættes frem paa Bordet
og Tøj der virkes til hver nøgen Krop.
Naar hver i Huset øver vel *Guds-Ordet*,
og daglig Bøn gaar for Guds Trone op,
da bygges Sten paa Sten i Husmands Hytte
og Lykkens Tempel staar da trygt og tro,
da tør man ej med gyldne Sale bytte,
men takke Gud for Husmands lille Bo.

Se, det med Bøn og Guds Ord, det var altsaa en Hjertesag for Jens Holdgaard. Det bør alle danske Husmænd, ja alle vi, hans Venner, lægge os paa Sinde. Han havde aldrig mere travlt, end at han fik Tid til at læse i Bibelen og bede til Gud, selv naar han skulde rejse tidligt om Morgenen. Han maatte takke Gud og bede om Guds Kraft og Hjælp for den kommende Arbejdsdag og med et Suk om at findes tro i Tjene-

sten, »at ikke Husholdningen skal blive taget fra mig.« Husmandsmøderne skulde altid begynde med Guds Ord og Bøn; og jeg tror, at Jens Holdgaard aldrig — selv i de vanskeligste Forhandlinger glemte Jesu Ord om: at »alt, hvad I vil, at andre skal gøre imod eder, det skal I ogsaa gøre imod dem.« Derfor var han saa retliniet, og derfor afskyede han Krogveje og Ord uden Indhold. Al ydre Magt og hule Fraser var ham imod, han saa ind bagved og brød sig kun om, hvad der var ægte. I Kirken gav han sine Evner og Kraft i Blaa Kors og i Kirkeligt Verdensforbund — og for 6 Uger siden stod han som vor ranke, dygtige Dirigent ved Kristelig Lytterforenings Aarsmøde i Viborg. Ædruelighed i Folket, Fred og Enighed mellem Kristne, det betød meget for ham.

Vi vil være stille et Øjeblik og se ham for os — saadan som vi kendte ham, en af dansk offentlig Livs smukkeste Skikkelser. Den ranke Mand med det hvide Haar og smukke, forunderligt milde og levende Øjne, der afspejlede Klogskab, et redeligt Sind og en fast Vilje. Han var Jyde, han talte et klangfuldt Jydsk, solidt stod han paa Jorden med en stille Skepsis overfor Tirader og Snobberi, som han let gennemskuede og foragtede med sin sunde Sans. Han var en Høvding paa Møderne, og han var *vis* at sidde stille med paa Tomandshaand.

Ud over Jylland har Hundreder af Husmandshjem rejst sig paa Herregaardes og Præstegaardes Jord. Og har det end knebet i Krisetider, og der maatte slides og svedes, saa kan mange takke ham, fordi de kunde sætte Foden under eget Bord. Der ligger noget af *Eventyrets Glans* over hans Liv. De Aar, der ligger mellem hans Fødeaar 1874 og hans Dødsaar 1936, har betydet mere end noget Halvtaarhundrede i Danmarks Historie. Jens Holdgaard har været med til at bygge Danmark op i disse Aar. Men han vilde *have Gud med* i dette

Arbejde, det maatte aldrig blive blot Politik, Økonomi og Taktik. Det skulde udføres under *evige Horisonter* under Bøn og under Guds Ords Lys som Ledestjerne: Kom hid til mig!

Saa er Rejsen endt, og vi staar tilbage og ser ud mod det fjerne, som Drengen, der ser sin Fader forsvinde i Horisonten bag Hedens Vidder. Arbejdsdagen er for Jens Holdgaard til Ende. Jeg var paa Hospitalet, den sidste Aften han levede, min gode Ven, som med sin trofaste Hustru altid kom i Eliaskirken, naar han var i København. Og da Jens Holdgaard skulde forlade alt, sit Hjem og sine Kære, sine Tillidshverv, sine Fremtidsplaner — og alt det, der hidtil havde været saa stort, nu blev smaat i Skyggen af Dødens Majestæt, da var han *ganske rede til at slippe det altsammen*. — Da saa han *opad* og kunde kun eet: klynge sig til det Ord af Jesus: *Kommer til mig, alle I, som arbejder og lider Møje, og jeg vil give eder Hvile.*« Da sukkede han Synderens Bøn om Tilgivelse for alt, hvad der var forbrudt og forsømt, da løftedes Blikket mod ham, der indbyder alle, der kender til at arbejde og lide Møje. Han var nu ganske rede til at komme, og han gik ind til Hvilen . . . .

Jeg saa engang en Altertavle: Den moderne Storby med Tusinder af Hjem, rygende Skorstene, susende Trafik, ubarmhjertig Kamp for Tilværelsen — og derudover bøjede sig en ensom Skikkelse imod Menneskehavet: Vor Frelser, som stille kaldte: *Kom hid til mig!*

Jeg ser for mig de Tusinder smaa Hjem, spredt ud over alle Sogne, med Tørverøg op af Skorstenspipen, med Flaget paa halv paa denne Novemberdag. Ned over disse Hjem bøjer den samme Frelser sig: *Kom hid til mig!* Alt hvad I har, er kun *Laan!* Det skal før eller senere splittes til andre. Tillidshvervene maa I forlade, vore Navne glemmes som Sne,

der faldt i Fjor. Søg de Skatte, som Møl og Rust ikke kan fortære. Kom til ham, der kan give os en Fremtid og et Haab — midt i Arbejdet og Møjen.

Dette Haab lyser ogsaa over Jens Holdgaards Jordefærd, saa den ikke blot bliver et Farvel, men et »*paa Gensyn*« hjemme hos vor Frelser, som Paaskemorgen sejrede over Døden ogsaa for os og gav os et levende Haab.

Det Haab lyser ogsaa for dem, der vil komme til at savne ham aller dybest, hans Hustru, hans Børn og hans Nærmeste. Vi ved godt, at Ord forslaar saa lidt i den rigtige Hjertesorg. Men I ved, hvor Trøsten er at finde, og at Mesteren særligt i disse Dage kalder paa jer: Kom hid til mig! Om han tager, om han giver, samme Fader han dog bliver, thi hans Maal er kun det ene: Barnets sande Vel at tjene. — Og naar Minderne i Ensomhedens tunge Timer er ved at overvælde Sindet, da husker vi Ordet fra Hospitalet den sidste Aften: Min Naade er dig nok, thi min Kraft fuldkommes i Magtesløshed. Kom hid til mig! Ja, hans Naade er os nok, ogsaa i den største Sorg.

Til Gud vil vi komme med Sorgen. Han vil give den trætte Hvile, og han vil minde os om alt det, vi har at sige *Tak* for — ogsaa for den Lykke, at vor Ven nu kan »hvile efter fuldendt Gerning«.

Saa lytter vi til Guds Kald og Indbydelse, i Dag, Dagen efter Allehelgens Dag og vor Kirkes Reformationsfest, vi ser opad mod den store, hvide Flok af dem, der gik foran ind til Hvilen, friet fra Dagens Byrder — og vi lovpriser Jesus, vor Frelser, for hans Værk. Gud velsigne Danmark og vort Riges Raad. Gud velsigne de tusind Hjem og enhver, til hvem det kan siges: *Vel, du gode og tro Tjener, du var tro over lidet, jeg vil sætte dig over mere. Gaa ind*

til din Herres Glæde. Kan det siges om os, da er vor Rejse i Sandhed lykkedes, af Guds Naade og til Guds Ære.

Farvel Jens Holdgaard! Vi under dig Hvilen efter Arbejdet og Møjen. Vi beder Gud trøste og læge hos dem, der mistede. Og alt, hvad vi har at sige, vil vi stille samle i det ene lille Ord: *Tak!*

Paul Nedergaard.

Paa Det folkelige Forlag er tidligere udkommen:

JØRGEN BANKE   VORHERRES NIELS
JØRGEN BANKE   TRUELSMOSEGAARD
HANS P. LUNDE   UDVALGTE DIGTE PAA
   FYNSK FOLKEMAAL
JACOB MARSTRAND   HERMAN TRIER

